

GÖÇ, KÜLTÜR VE KİMLİK ÜZERİNE
SOSYOLOJİK BİR ANALİZ:
SAKARYA İLİ KÜPÇÜLER ve GÜNEŞLER ÖRNEĞİ
(Yüksek Lisans Tezi)

Nazim IŞIK

Eskişehir, 2018

**GÖÇ, KÜLTÜR, KİMLİK ÜZERİNE SOSYOLOJİK BİR ANALİZ:
SAKARYA İLİ KÜPÇÜLER ve GÜNEŞLER ÖRNEĞİ**

NAZİM IŞIK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sosyoloji Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Fuat GÜLLÜPİNAR

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Haziran 2018

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Nazım IŞIK'ın "Göç, Kültür ve Kimlik Üzerine Sosyolojik Bir Analiz: Sakarya İli Küpçüler ve Güneşler Örneği" başlıklı tezi 21 Haziran 2018 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca toplanan Sosyoloji Anabilim Dalında, yüksek lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı) : Doç.Dr.Fuat GÜLLÜPİNAR
Üye : Prof.Dr.Sıtkı YILDIZ
Üye : Dr.Öğr.Üyesi Mezher YÜKSEL

İmza

.....
.....
.....

Prof.Dr.Emel SIKLAR
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖZET

GÖÇ, KÜLTÜR, KİMLİK ÜZERİNE SOSYOLOJİK BİR ANALİZ: SAKARYA İLİ KÜPÇÜLER VE GÜNEŞLER ÖRNEĞİ

Nazım IŞIK

Sosyoloji Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Haziran 2018

Danışman: Doç. Dr. Fuat GÜLLÜPINAR

Bu çalışmanın amacı; Doğu illerinden Sakarya ili Küpçüler ve Güneşler mahallelerine gerçekleşen göçün sebep ve sonuçlarına ve göç sonrası göçmenlerin deneyimledikleri toplumsal etkilerinin neler olduğuna ilişkin sorulara cevap aramaktır. Çalışmada, göçmenlerin göç sonrası yerleştikleri bu yerlerde mekânsal ve toplumsal ayrışma yaşayıp yaşamadıkları ve yerleştikleri bölgelerde nasıl bir kültürel ve sosyal dönüşüm geçirdikleri analiz edilmiştir. Karşılaştıkları sosyal ve ekonomik sorunlar karşısında göçmenlerin tepkileri ve sorunlara yaklaşım biçimleri de bu çalışmanın temel konularından birini teşkil etmektedir. Metodolojik olarak, Doğu illerinden kaynaklanan iç göçün yoğunlaştığı Sakarya ili Güneşler ve Küpçüler mahallelerindeki göçmenlerle 20 kişi ile yüz yüze derinlemesine görüşme ve 152 kişi ile anketler kullanılarak alan taramasına ilişkin bilgi ve bulgular toplanmıştır. Alan taramasında öncelikle göçmenlere meslekleri, yaşları, nereden göç ettikleri, cinsiyetleri, göçmenlerin göç etme nedenleri, göç etme aşamasında nasıl ve kimlerle karar verdikleri ve göç ettikten sonra yerleştikleri yerin kültürel ve sosyal yapısı da göz önünde bulundurularak, kendi kültürel ve kimliklerinde nasıl bir dönüşüm geçirdikleri üzerinde durulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Göç, Kültür, Kimlik, Sosyal Dışlanma, Mekânsal Ayrışma

ABSTRACT

A SOCIOLOGICAL ANALYSIS OF MIGRATION, CULTURE AND IDENTITY: THE CASE OF NEIGHBORHOOD OF KÜPÇÜLER AND GÜNEŞLER IN SAKARYA CITY

Nazım IŞIK

Department of Sociology

Anadolu University, Graduate School of Social Sciences, June 2018

Supervisor: Assoc. Prof. Fuat GÜLLÜPINAR

Abstract

The main objective in this study is to look for answers to the question of the causes and the social impacts behind the migration movements from the Eastern Anatolian to Küpçüler and Güneşler regions in Sakarya province in Turkey. In the study, it is analyzed how the migrants experienced the spatial and social transformation in the places where they have settled after the migration, and how they have undergone cultural and social transformation in the regions. The reaction of immigrants to the social and economic problems they face and the way they approach the problems constitute one of the main issues of this work. Methodologically, in-depth interviews with 20 people were conducted with immigrants located in Güneşler and Küpçüler regions in Sakarya province, where have become home to the migrants from the eastern part of Turkey, and information and findings related to the field survey were collected using questionnaires with 152 people. In the field survey, the migrants' transformation in their own culture and identity, their present occupation, their ages, their gender, the reasons for immigration, the way in which they decided to migrate and the cultural and social structure of their location are analyzed.

Key Words: Migration, Culture, Identity, Social Exclusion, Spatial Segregation

ÖNSÖZ

“Göç, Kültür, Kimlik Üzerine Sosyolojik Bir Analiz: Sakarya İli Küpçüler Ve Güneşler Örneği” adlı çalışmada özellikle göçmenlerde göç sonrası toplumsal ve kimlik dönüşümüne yönelik bilgi ve bulgular elde edilerek sonuca yönelik yorumlarda bulunulmuştur. Özellikle Sakarya ili Küpçüler ve Güneşler mahallelerinde ikamet eden göçmenlerle yapılan anket ve görüşmeler ışığında elde edilen bilgi ve bulgular göç teorileri çerçeve alınarak yorumlanmış ve açıklanmıştır. Araştırmacı olarak gerek çalışmanın hazırlık aşamasında literatür taramalarında gerekse bulgular yorumlanırken danışmanım Doç. Dr. Fuat GÜLLÜPİNAR’a, çalışma boyunca gösterdiği rehberlik, sunduğu çok değerli destek ve katkıları için özellikle teşekkür borçluyum. Akademik eleştirileri ve yönlendirmeleri ile bu çalışmaya katkılarını esirgemeyen ve çalışmanın son halini almasında katkıları olan değerli hocam ve danışmanıma ayrıca teşekkür etmek istiyorum. Tez süresi boyunca akademik destekleri ve yönlendirmeleri ile araştırmanın başarılı bir şekilde tamamlanmasını sağlayan hocalarıma, arkadaşlarıma akademik katkısı oldukça önemli olan Prof. Dr. Sıtkı YILDIZ ve Doç. Dr. MEZHER Yüksel’e ve çalışma boyunca bana deneyimlerinden yola çıkarak destek olan ve moral veren Deniz AŞKIN’a sonsuz teşekkürlerimi iletiyorum. Uygulama yaptığım mahallede görüşme yaptığım bireylere ve anket formlarını doldurarak kendilerine ilişkin özel bilgileri araştırmada kullanılmak üzere paylaştıkları için değerli katılımcılara teşekkür ederim.

21/06/2018

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmamın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan "bilimsel intihal tespit programı"yla tarandığını ve hiçbir şekilde "intihal içermediğini" beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

21.06.2018

(İmza)

Nazim IŞIK
(Öğrencinin Adı Soyadı)

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
BAŞLIK SAYFASI.....	i
ÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	ii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ.....	vi
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ	
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLO VE ŞEKİLLER DİZİNİ.....	x
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Konusu ve Kapsamı.....	1
1.2. Problem.	5
1.3. Amaç	7
1.4. Önem.....	9
1.5. Varsayım.....	10
1.6. Sınırlıklar.....	10
1.7.Tanımlar.....	11
2. YÖNTEM	15
2.1. Araştırma Modeli.....	15
2.2. Evren ve Örneklem.....	19
2.3. Verilerin Toplanması ve Yorumlanması.....	19
3. GÖÇ KAVRAMINA GENEL BAKIŞ.....	20

3.1. Göç Olgusuna İlişkin Teorik Açıklamalar.....	20
3.2. Göç Olgusu ve Tanımları.....	22
3.3. Göç Nedenleri.....	24
3.3.1. Göç nedenleriyle ilgili itici ve çekici faktörler.....	25
3.3.1.1. İtici faktörler.....	25
3.3.1.2. Çekici faktörler.....	26
3.4. Göç Teorileri.....	26
3.4.1. Neo-klasik Ekonomik Teori.....	27
3.4.2. Sosyal Ağ Teorisi.....	27
3.4.3. Göç Sistemleri Teorisi.....	32
3.5. Göç, Kültür ve Kimlik İlişkisi.....	32
3.6. Dünya Geneli İç Göç Analizleri.....	37
4. TÜRKİYE’DE İÇ GÖÇ OLGUSU VE NEDENLERİ.....	38
4.1. İtici Nedenler.....	42
4.2. Çekici Nedenler.....	42
4.3. Diğer Nedenler.....	43
4.3.1. 1980 Sonrası Türkiye’deki Göç Süreci.....	44
4.3.1.1. Zorunlu göç ve yerinden edilme.....	45
5. TÜRKİYE’DE KENTLEŞME VE GÖÇ.....	50
5.1. Kentler Arası Göç Hareketleri.....	53
5.2. Göç ve Sosyal-Mekânsal Ayrışma.....	55
5.3. Dışlanma ve Ötekileştirme.....	56
BULGULAR VE YORUM.....	62

6.1. Sakarya’da İç Göç Olgusuna İlişkin Genel Değerlendirme.....	62
6.2. Sakarya İli Erenler İlçesi Küpçüler ve Adapazarı ilçesi Güneşler Mahalleleri İç Göç Olgusu Bulguları.....	65
6.2.1. Göçmenlerin Demografik Özellikleri.....	68
6.2.2. Göçmenlerin Gelir-İstihdam ve Sosyolojik Özellikleri.....	70
6.2.3. Göçmenlerin göç Etme Nedenleri.....	74
6.2.3.1. Sakarya’ya yönelik göçün çekici nedenleri ile ilgili bulgular.....	75
6.2.3.2. Sakarya’ya yönelik göçün itici nedenleri ile ilgili bulgular.....	77
6.2.4. Göçmenlerin Yaşam Memnuniyeti.....	78
6.2.5. Göçmenlerin Geriye Dönüş Düşünceleri.....	83
6.2.6. Göçmenlerin Kimlik ve Kültürel Dönüşümü.....	86
6.2.7. Göçmenlerin Sosyal dışlanma ve Ayrımcılık Görüşleri.....	91
7. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	94
KAYNAKÇA.....	102
EKLER	
ÖZGEÇMİŞ	

TABLÖLAR DİZİNİ

Sayfa

Tablo 1.1. Türkiye’de Göç Etme Nedenine Göre Göç Eden Nüfus ve Oranı.....	40
Tablo 2.1. Türkiye’de bölgeler itibariyle göç ve gelir oranları 1985-2000.....	54
Tablo 3.1. Sakarya ilinin Doğu illerinden aldığı göç.....	63
Tablo.3.2. Katılımcıların göç sonrası görüşlerine ilişkin düşünceleri.....	66
Tablo 3.3. Katılımcıların cinsiyet ve doğum yeri özellikleri.....	69
Tablo 3.4. Doğum yerine göre farklılık analizi.....	70
Tablo 3.5. Katılımcılara ait demografik ve sosyolojik özellikler.....	71
Tablo 3.6. Katılımcıların yaşam memnuniyeti.....	79
Tablo 3.7. Katılımcıların Sakarya’ya yönelik görüşleri.....	80
Tablo 3.8. Katılımcıların cinsiyet ve eğitim durumu.....	82
Tablo 3.9 Kente uyum ve geriye dönüş düşünceleri.....	84
Tablo 4.1. Katılımcıların iletişim dili ve kimlik özellikleri.....	87
Tablo 4.2. Cinsiyete göre eğitim durumu.....	89
Tablo 4.3. Hane içi eğitim dili özellikleri.....	90
Tablo 4.4. Katılımcıların dışlanma ve ayrımcılık görüşleri.....	92

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa

Şekil 1.1. Göç Etme Nedenleri.....	74
------------------------------------	----

1. GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Konusu ve Kapsamı

“Göç, Kültür ve Kimlik üzerine Sosyolojik Analiz: Sakarya ili Küpçüler, Güneşler Örneği ” adlı bu çalışmanın konusu temel olarak Sakarya’da ikamet eden Türkiye’nin Doğu bölgelerinden göç eden ve belli bölgelerde yoğunlaşan göçmenlerin sosyal ve kültürel dönüşüm bağlamında sosyolojik bir analizidir. Bu bağlamda, bu çalışma, Küpçüler ve Güneşler yerleşim alanlarındaki göçmenlerin değişen sosyo-ekonomik algılarını, toplumsal cinsiyete bakış açılarını ve kente uyum süreçlerini ele alacaktır. Bu açıdan, bu çalışma aidiyet, kimlik ve kültürel dönüşüm alanlarında yerleştikleri toplumları etkileme ve onlardan etkilenme bağlamında göçmenlerin yaşadıkları deneyime odaklanacaktır. Teorik çerçevesi göç olgusu, göç teorileri, kültür ve kimlik literatürüne dayanacak olan bu çalışmanın evreni, son 25 yılda özellikle Doğu Anadolu bölgesinden gelen Sakarya ilindeki Küpçüler ve Güneşler yerleşim yerlerinde yaşayan göçmenlerden oluşmaktadır.

Göç, ekolojik, ekonomik, siyasal ve askeri vb. nedenlerle insanların sürekli yaşadıkları yerlerden başka bir yere taşınma süreci olarak tanımlanabilir. Başka bir deyişle göç; yeni yerleşim yerlerine ve topluluklar içine bireylerin veya grupların (az ve ya çok) sembolik veya siyasi sınırlar boyunca, daimi hareketlerini içeren bir süreçtir (Marshall, 1994:329). Göç hareketleri en fazla gelişmekte olan ülkelerde gözlemlenmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde kırsal kesimlerdeki insanlar daha iyi iş alanlarında çalışmak, daha fazla kazanmak ve dolayısıyla daha güzel çevre ve koşullarda yaşamlarını devam ettirmek için başka bölgelere veya kentlere göç etmek zorunda kalmaktadırlar. Kuraklık, sel ve diğer benzeri doğal felaketlerden dolayı, erkek egemenliğine dayanan kırsal bölgelerdeki tarımsal faaliyetler, gittikçe yaşanabilirlik açısından daha riskli hale gelmektedir. Bu ve benzeri nedenlerden dolayı kırsal bölgelerdeki aileler, yeni bir iş bulabilmek ve daha çok gelir elde edebilmek amacıyla öncelikle mesafe olarak yakın kentlere amaçlarına ulaşabilmek için uzak bile olsa, daha büyük kentlere göç etmektedirler. Yurt dışı nüfus hareketleri düşük olmasına karşın, göç hareketlerinin büyük bir kısmı ülke sınırları içerisinde devam ettiği söylenmektedir (Birleşmiş Milletler, 2013). Kendine has özelliklerinin yanı sıra, sebep olunan faktörler ve getirdiği

sonuçlar itibariyle farklı özelliklere bürünen göç hareketleri, zamanla kültür ve kimlik dönüşümlerini de beraberinde getirerek özellikle incelenmesi gereken bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsanların farklı nedenlerle yer değiştirme hareketi olarak tanımlansa da, g, toplumun sosyal, kültürel, ekonomik ve politik yapısı ile yakından ilişkili olup, bu alanları çok yönlü olarak derinden etkileyen bir sosyal olaydır.

G hareketlerini tetikleyen sosyal, ekonomik, daha iyi bir yaşam biçimi gibi pek çok neden ileri sürülmektedir. Bazı araştırmacılar (Haas, 2008) nüfusun artmasıyla g baskısının oluştuğunu ifade etseler de nüfus veya g baskısının görece kavratılması zor ve çoğunlukla zayıf olarak tanımlanmış kavramlar olmaları dışında, tek başına insanların neden hareket ettiğini açıklayamamaktadır ve göçü toplumsal bir süreç olarak tanımlamakta başarısız kalmaktadır. Haas, bunun aksine birçok insan daha az nüfuslu bölgelerden daha çok nüfuslu bölgelere doğru bir hareketlilik içerisinde olduğunu belirtmekte ve şöyle devam etmektedir:

“Nitekim birçok göçmen nüfus yoğunluğunun nispeten düşük ve göreceli olarak az çevresel bozulmanın olduğu bölgelerden nüfus yoğunluğunun yüksek olduğu, çevreye daha çok zarar verilmiş alanlara doğru hareket etme eğilimindedir. İnsanlar, kalabalık olmalarına rağmen, şehirler, kasabalar ve mreffe tarım alanları gibi kalabalık yerlerde yoğunlaşmaktadır; bu yerler genellikle bireysel özgürlük, güvenlik, eğitim, sağlık hizmetleri, ücretli emek, girişimci faaliyetler ve eğlenceler açısından daha iyi sosyal ve ekonomik fırsatlar sunmaktadır” (Haas, 2008:10).

G dinamik yapısıyla içine yerleştiği toplumsal yapıdan etkilenmekle birlikte g sonrası beraber yaşadığı toplumsal yapıyı da etkilemektedir. Göçmenler, yerleştikleri bölgelerdeki toplumsal yapıları oluşturan kültürel ve ekonomik özellikler ve bu toplumsal yapının iletişim dili gibi çok farklı süreçlerle yüzleşmek durumunda kalmaktadır. Yeni yerleşim alanları, yeni barınma ve istihdam koşulları, bunun yanı sıra en önemlisi yeni iş ve geçim biçimleri ilk zamanlarda göçmenler için büyük sorunlar oluşturmaktadır. Göçmenler yerleştikleri yerlerde sosyal alandaki hareketlilik ve gelir seviyeleri açısından yerleşiklere göre daha dezavantajlı durumda görülmektedir. İlk etapta kalabilecekleri bir yer bulmak durumunda kalan göçmenler için barınma problemi zldkten sonra kendi yeteneklerine göre bir iş bulmak en öncelikli sorunlarından birini oluşturmaktadır.

Her göçmen, barınma ve istihdam sorunlarıyla baş ederken farklı çözüm yollarına yönelmekte ve yönlendirilmektedir.

Menşe yerden hedef yerlere doğru bir eğilim içerisinde olan bu nüfus hareketliliği, gittikleri yerde, taşıdıkları kültürel bilgi birikimiyle yerleşik durumdaki insanları etkileme ve toplumsal değişime neden olma potansiyeline sahip olmasına karşın, beraber yaşamaya başladığı topluluklardan da etkilenebilmektedir. Kültürel yapıyı oluşturan yaşam biçimleri, gelenek ve görenekler ve bu süreçte toplumsal yapının çekirdeğini oluşturan müzik, yemek kültürü, folklor ve benzeri öğeleri menşe yerden hedef yere getiren göçmenler aracılığıyla hedef yerdeki yerli halka tanıtılmakta ve bir şekilde kültürel etkileşim süreci başlamaktadır. Örneğin, Van'dan Sakarya'ya göç eden bir yurttaşın Van yöresinin önemli kahvaltı malzemelerinden biri olan otlu peyniri zamanla o yörede istenilen ve yenilen bir yiyecek haline getirmesi yemek kültürü veya yiyecek kültürünün tanıtılması olarak görülebilir. Daha önce Sakarya'da çok da fazla yer almayan kahvaltı salonlarının toplumsal hayatta artık daha fazla görünür hale gelmesi Van kahvaltısının etkisi olarak görüldüğü söylenebilir.

Bu çalışmada giriş bölümünde araştırmanın konusu ve kapsamı, amacı, açıklandıktan sonra, araştırmanın kapsadığı konular ile ilgili kavramlar açıklanmıştır. Araştırmanın giriş bölümünde kapsamı ile ilgili kavramların yanı sıra araştırmanın problemi, sayıtlar, varsayımlar ve önemi üzerinde de durulmuştur.

Araştırmanın İkinci Bölümünde araştırmanın metodolojisi üzerinde durulmuştur. Toplumlara en iyi gündelik yaşam üzerinde inceleme imkânına sahip olabiliriz, çünkü bütün yaşamsal gerçeklikleri oralarda bulabilir, sorular yöneltebilir, sorulara karşılık yorumlar alabiliriz. Bunu yaparken kullanacağımız metot çok önemlidir. Bireylerin, yaşamı, kültürü, ekonomiyi ve en önemlisi kimliği nasıl algıladıkları, bir değişim olup olmadığı en iyi şekilde derinlemesine mülakat tekniğiyle ortaya çıkarılabilir. Onlara anketlerle farklı sorular sorarak düşünceleri yoklanabilir. Bu bölümde de anket, yüz yüze görüşme tekniklerinden 'Derinlemesine Görüşme' tekniği kullanılarak göçmenlere farklı sorular sorulmuş ve gerekli bulgulara ulaşılmıştır.

Araştırmanın Üçüncü Bölümünde, göç kavramına ilişkin olgular ve tanımlar göç bağlamında açıklanmış ve göçmenleri göç etme kararında hangi

faktörlerin etkili olabileceği üzerinde durulmuştur. Göç etme nedenleriyle ilgili alan yazındaki teoriler ve tartışmalar da bu bölümde açıklanmıştır. Araştırmaya dair incelenmeye değer en önemli bulgulardan biri de kimlik ve mekanla ilgili bilişsel temsillerin göç etme kararında olduğu (Reicher, 2006) dikkate alındığında, göçmenlerin göç etmeye karar verdikleri yerlere dair bilgilendirilmesi yani göçmen ağlarının varlığı, onların o yerlere uyum gösterip göstermeyeceği konusunda önem arz etmektedir. Gidecekleri yerlerde kendilerini güvende ve değerli göreceklerine dair kolektif kimlik duyguları (Yalçın, 2017: 23-24) göç kararlarında etkili olduğu saptanmıştır.

Dördüncü Bölümde, Türkiye’de iç göç olgusu nedenleri açıklanmış ve daha önce yapılmış farklı çalışmalar ışığında zorunlu göç ve yerinden edilme ile ilgili farklı yorum ve bulgulara yer verilmiştir.

Araştırmanın Beşinci Bölümünde, Türkiye’de kentleşme ve göç, iller arası iç göç hareketleri ve nedenleri açıklanmıştır.

Altıncı Bölümde, sahadan elde edilen bulgular ışığında bulguların analizine yer verilerek, göçmenlerin demografik, istihdam ve gelir özellikleri, göçmenlerin göç etme nedenleri, yaşam memnuniyeti ve geriye dönüşü düşünüp düşünmedikleri ilgili bilgiler ve veriler açıklanmıştır.

Yedinci Bölüm olan sonuç bölümünde bu çalışmanın sosyolojik sonuçları üzerinde durularak, göçmenlerin yaşamının iyileştirilmesine yönelik ve sonraki göç araştırmaları için bir dizi önerilerde bulunulmuştur.

Bu çalışmada, göçün nedenleri ilgili teorik bir arka plan oluşturulduktan sonra, göç sonrası özellikle Türkiye’nin Doğu illerinden Sakarya ili Güneşlere ve Küpçülere göç eden göçmenler hem etnik hem de sosyal ve kültürel çeşitlilik açılarından kültür ve kimlik bağlamında farklı göç teorileri ışığında sosyolojik olarak analiz edilmiştir. Bu bağlamda, bu çalışma göçmenlerin yerleştikleri yerlerde ötekileştirilmeleri, yaşadıkları yabancılaşma, karşılaştıkları toplumsal ayrışma ve soyutlanma deneyimlerine odaklanmaktadır. Ayrıca, Sakarya ilinde göçmenlerin sosyal ve kültürel yapısındaki değişimler, yüz yüze derinlemesine görüşme, anket ve katılımlı gözlem gibi nicel ve nitel araştırma yöntem ve tekniklerine başvurulmuş sosyolojik olarak incelenmiştir.

Araştırma bulguları, katılımcılardan elde edilen veriler üzerinde amacına uygun örneklem yöntemi kullanılarak gerçekleştirilen analizlerin

sonucunda elde edilmiştir. Araştırmada kullanılan anket verileri, 152 kişinin verdiği cevaplar üzerinden analiz edilmiştir. Alan araştırması 01.01.2016 ile 01.11.2016 tarihleri arasında yapılmıştır. Elde edilen veriler yüzde, frekans yöntemleriyle analiz edilmiştir. Sonuçlar tablolar halinde elde edilmiş ve değerlendirilmiştir. Anket soruları değerlendirilirken, güvenilirlik analizi uygulanmış ve ankette araştırmamızın konusunu kapsayan tablolar, sırasına göre verilmiştir.

1.2.Problem

Göç etmeye karar verme aşaması gerçekten zor bir süreçtir, çünkü insanlar yıllarca yaşamaya alıştıkları yerlerden koparak yaşadıkları toprakları terk etmek zorunda kalmaktadır. Göçmenler, göç ettikten sonra hiç bilmedikleri bir yere gittiklerinde uyum göstermeleri zaman almakta, çalışma hayatı ve eğitim ortamı onlar için daha da zor olabilmektedir.

Türkiye’de küçük yerleşim yerlerinden metropol kentlere kadar hemen hemen her yerde, kültürel, sosyal ve ekonomik farklılara sahip göçmenlerle karşılaşılabilir. Üstelik bu gibi yerler hem göç almakta, hem de göç verebilmektedirler. Göçlerin demografik yapı üzerindeki etkilerinden birisi nüfusun yaş yapısı üzerinde yaptığı değişikliklerdir (Weeks, 1994). Yapılan gözlemlerde genellikle 15-30 yaş gurubundaki yetişkinlerin göç etme eğilimlerinin yüksek olduğu bulunmuştur (Yakar ve Yazıcı, 2009). Böyle bir eğilim, göç alan yerlerde iki şekilde etki yaratmaktadır: Birincisi, bu yaş gurupları arasındaki kadınlar doğurganlık yaşında olduğu için, çoğalma eğilimini gittiği mekâna taşınmış olmaktadır. Böylece göç alan yerlerin nüfusu yalnız aldığı göç miktarı kadar artmamakta, çoğalma hızının yükselmesi dolayısıyla da artmaktadır. İkinci olarak, eğer çok hızlı göç alan yerleşmeler söz konusu ise bu topluluklarda genç yaşlarda meydana gelen nüfus yığılması birçok sosyal problem çıkaracak ve eğitim gibi sosyal servis taleplerinin yıllara göre dağılımları dengesizlikler gösterecektir (Tekeli, 1975:167).

Geçmişte göç hareketleri, Türkiye’de sadece ekonomik nedenlerle sınırlı kalmayıp aynı zamanda ekolojik (deprem, kıtlık, tarımsal faaliyetlerin azalması) ve siyasal nedenlerle ortaya çıkarak yüzlerce belki binlerce insanın bulundukları yeri terk etmeleri ile sonuçlanmış ve dolayısıyla göçün hedeflendiği

yerde göçmenlere ilişkin toplumsal sorunların çıkmasına neden olmuştur. Türkiye, aynı zamanda siyasal ve askeri nedenlerle evlerinden, köylerinden edilen insanların oluşturduğu zorunlu göç olgusuyla karşı karşıya kaldı. Bu araştırmanın problemi göç öncesi ve sonrası göçmenlerin yerleşiklerle deneyimledikleri sosyal, kültürel, sosyal ve kimlik ile ilgili dönüşümlerini konu edinmektedir.

Göçmenlerin göç etmelerinde özellikle etkili olan faktörler nelerdir? Göçmenler göç etmeye karar verirken bir gelir artışı beklentileri var mıdır? Göç sonucu elde ettiği gelirle karşılaştırıldığında göç etmeye karar verdiklerinde bireylerin rasyonel davranıp davranmadıkları gözlenmesi gereken önemli sorunlardan biridir. Bu çalışmada, temel sorunun etrafında bulgu ve belgelere dayanarak belki de sorun olmaktan çıkan göç olgusunun nedenlerine ışık tutulacak ve göç ettikten sonra göçmenlerin hangi sıkıntılarla karşı karşıya kaldıkları açıklanmaktadır. Hangi nedenlerle olursa olsun göç, bıraktığı etki ve sonucu itibarıyla göç hareketlerinin yoğun olarak yaşandığı bölgelerde, karşımıza sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan birçok sorunu da çıkardı ve çıkarmaya da devam etmektedir. Gelişen yerleşim merkezleri ve kentsel alanlar göç hareketinden büyük oranda etkilenmektedir. Demografik ve fiziki yapısı da etkilenebilen kentler, zaten var olan kentsel sorunların yanında muhtemelen kültürel ve etnik (kimlik) farklılıkları dolayısıyla çeşitlilik gösteren ve o kentin yabancı olabileceği başka bir toplulukla karşı karşıya kalarak hem olası problemlere çözüm bulmaya çalışma, hem de göçmen topluluklarını tanımaya çalışmak zorundadır.

Göçmenler etnik ve kültürel farklılıklarından dolayı ayrıma maruz kalıp ötekileştirilmekte midir? Bu da çalışmada açıklama bekleyen sorunlardan biridir. Araştırma yapılan Küpçüler ve Güneşler yerleşim yerlerinde diğer yerlere göre sosyo-ekonomik temelli bir mekânsal ayrışma var mıdır? Araştırmada elde edilen verilerden yola çıkılarak yalnızlaşma ve ayrımcılığın altında yatan temel problemlerin ne olduğu konusunda göçmenlerin görüşleri alınmaktadır. Göçmenlere ilişkin diğer bir sorun da özellikle Doğu bölgelerinden göç eden Kürt kökenli yurttaşların anadillerini kullanıp kullanamadıklarına, kendi anadillerini kullanmalarında mahalle baskısı, gibi zorluklarla karşılaşp karşılaşmadıklarına ilişkin sorular ele alınmaktadır. Kurumsal açıdan maruz kaldıkları sorunlar var mıdır? Varsa göçmenler bu sorunları aşabilmekte midirler? Kişinin kimliğinin

tanımlanmasında özellikle göç sonrası hangi değerleri ön plana çıkardıkları sorularına cevap aranmaktadır. Araştırmada yer verilen önemli sorunlardan biri de göçmenlerin birden çok sebepten dolayı göç etmeye karar verip vermedikleridir. Göçmenlerin göç kararlarının altında yatan temel problemin ne olduğu araştırmada açıklanması gereken önemli problemlerden biridir. Bu nedenle göçmenlere aşağıdaki sorular sorulmaktadır:

- 1- Göçmenler göç etmeden önce hangi temel sorunlar yaşadı?
- 2- Göç ettikten göç edilen yerde bu sorunlar aşıldı mı?
- 3- Göç sonrası önceden var olan sorunlardan hangileri çözüme kavuşturuldu?
- 4- Önceki sorunlarla ilgili çözüme ulaşıldıysa nasıl başarıldı?
- 5- Göçmenlerin yeni bir mekâna yerleşmeleri aile yapısında bir değişim getirdi mi?
- 6- Göç sonrası göçmen aile tiplerinde herhangi bir dönüşüm olmaktadır mı?
- 7- Ataerkil aile yapısı devam etmekte midir? Devam etmiyorsa, göçmenler nasıl bir aile yapısına dönüşmektedir?
- 8- Göçmenlerin yerleştikleri Küpçüler ve Güneşler yerleşim yerlerinde yerleşiklerle göçmenler arasında toplumsal farklılaşma özellikle hangi alanlarda olmaktadır?

Bu açıdan mevcut problemlere tanı koymak, göçmenleri yakından incelemek, mevcut ve olası sorunları ve varsa çözüm yollarını uygulanacak çeşitli yöntemler ortaya koymaya çalışmak gerekli hale gelmektedir.

1.3. Amaç

Bu çalışmada, çeşitli sebeplerle görülen Türkiye'nin Doğu Anadolu Bölgesi menşeli iç göçün Sakarya ili Küpçüler ve Güneşler mahalleleri örneğinden elde edilen bulgu ve verilerle, söz konusu göçün sebep ve sonuçlarını ve toplumsal etkilerini, göç sonrası göçmenlerin yerleşiklerle deneyimledikleri sosyal, kültürel ve kimlik ile ilgili dönüşümlerini analiz edilmesi hedeflenmektedir. Saha araştırmasının verilerine dayanan bu çalışmada, Sakarya'da göçmenlerin nasıl bir sosyal ve kültürel dönüşüm yaşadıklarına ilişkin sorulara cevap aranacaktır.

Bu amaçla bu çalışmada şu sorulara cevap aranacaktır:

1. Türkiye’de doğudan batıya olan göç olgusu hangi kavramlar ve teoriler çerçevesinde açıklanabilir?
2. Türkiye’de yaşanan iç göç olgusu, nüfus verileri ile birlikte analiz edildiğinde nasıl bir sosyal bilanço ortaya çıkmaktadır?
3. Türkiye’de iç göç olgusundan etkilenen kentlerde yaşanan sosyal bütünleşme sorunları nelerdir?
3. Türkiye’de yaşanan ve devam eden içgöç hareketinin oluşumunda etkili olan çekici ve itici etmenler nelerdir?
4. Sakarya ili Küpçüler ve Güneşler mahallelerinde Türkiye’nin Doğu Anadolu Bölgesi menşeli göçmenlerin göç sürecinden sonra karşılaştıkları sosyo-kültürel zorluklar nelerdir? İç göçün olumsuz sosyal sonuçlarını engellemek için kurumsal olarak alınması gereken önlemler nelerdir?
5. Göçmenlerin kente uyum süreçlerinde yaşadıkları kültürel ve sosyal dönüşümün boyutları; dindarlık tutumları, toplumsal cinsiyet meselelerine bakışları ve kente uyum süreçleri üzerinden nasıl anlaşılabilir?
6. Sakarya’ya göç eden Türkiye’nin Doğu Anadolu Bölgesi menşeli göçmenlerin göç etmenlerinde temel sebepler nelerdir?
7. Göçmenlerin göç etmeye karar aşamasında hane halkında kimler etkili olmaktadır?
8. Göçmenlerin Sakarya ilini seçmelerinde en önemli etmenler nelerdir?
9. Göçmenlerin göç esnasında ve göç ettikten sonra yaşadıkları sorunlar nelerdir?
10. Göçmenler göç ettikten sonra sosyal ve kültürel (siyasal tutumları, dünya görüşleri, gelenek, görenek kimlik ve anadil kullanımı, vb.) anlamda nasıl bir değişim ve dönüşüm yaşamaktadır?

11. Göçmenler göç sonrası yabancılaşma, toplumsal dışlanma, ötekileştirme gibi hangi sorunlarla karşılaşmakta ve bu sorunlar onların düşünce yapısına nasıl yansımaktadır?

12. Göçmenler yerleştikleri yerlerde nasıl bir iletişim problemi yaşamaktadırlar? Bu sorunların üstesinden gelmek için hangi çözüm yollarına başvurmaktadır?

1.4. Önem

Bu çalışma, Türkiye'nin Doğu Anadolu bölgesinden göç alan Küpçüler ve Güneşler yerleşim yerlerinde göç hareketleri sonucu olarak özellikle sosyal ve kültürel bir dönüşüm olup olmadığına dair sosyolojik analizi içermektedir. Bu varsayımın temel dayanak noktası ise, göç sonrası hem kültürel hem de kimlik dönüşümünün kaçınılmaz bir şekilde meydana geldiği fikridir.

Bu çalışmanın temelinde yatan diğer bir varsayım da, aynı kültürel ve kimlik yapısına sahip göçmenlerin belirli yerleşim yerlerinde yoğunlaştıklarına dair izlenimlerdi. Bu noktada çalışmada, göçmenlerde göç sonrası aidiyet ve kimlik konusuna da değinilecektir. Çalışmanın bu konudaki varsayımı ise, göçmenlerin kendilerini ayrıştırıldığı ve dışlandıklarını hissettikleri durumlarda aidiyet ve kendi kültürel kimliklerinin yeniden oluşmaya başladığıdır. Dolayısıyla göç ettikten sonra toplumsal değişimin bir parçasını da göçmenlerde oluşan aidiyet (hemşerilik) duygusuna bağlı olarak mekânsal ayrışma oluşturmaktadır.

Göç teorilerinde göçün nedeni ile ilgili çok fazla teori üretilmesine ve daha çok göç nedenleri üzerinde yoğunlaşmasına karşın göç hareketlerinin sonuçlarına fazla değinmedikleri görülmektedir. Aslında göç hareketi başladığı noktada sonraki süreçler kadar toplumsal etki bırakmaz. Göç olgusunun sonuçları da nedenleri kadar önemle üzerinde durulması gereken bir konudur. Sadece göç sonuçlarının sosyolojik bir analizin konusu olarak ele alınması bile bu çalışmanın literatür için önemini büyük ölçüde artırabilir. Ancak, çalışmanın ayırt edici yanlarından birisi, göç sonrası göçmenlerde sosyolojik bir değişimin olup olmadığı sorusuna cevap aramaya çalışmasında yatar. Bu sorunun cevaplanması bu çalışmanın ulaşabileceği önemli hedeflerden biridir. Diğer taraftan, göçmenlerin göç sonrası yaşadıkları yalnızlaşma, dışlanma, göç sonrası süreçte geçirdikleri çeşitli toplumsal ve yaşamsal zorlukların saptanması başka bir tartışma bağlamında

da son derece önem arz etmektedir. Bu çalışma, öncelikle göçmenlerle göç etme süreci arasında nasıl bir sosyolojik ilişkinin var olduğunu, mevcut literatürden yola çıkılarak analiz edilecektir. Daha sonra, göçmenlerde göç sonrası bir kültürel ve sosyolojik değişimin ne anlam taşıdığı, saha araştırmasından elde edilen veriler analiz edilerek saptanmaya çalışılacaktır. Bu sebeple bu çalışma, göçmenlerin göç nedenleri ile göç sonrası yaşadıkları toplumsal ve kültürel değişim meseleleriyle ilgilenmesi yönüyle belli düzeyde bir özgünlük taşıma potansiyeline sahiptir. Esasında, özellikle Sakarya ili Güneşler ve Küpçüler yerleşim yerlerine göç edenlerin göç öncesi ve göç sonrası değerleri, duyguları, kültürleri, günlük yaşantıları, kısaca gelenek ve görenekleri birçok açıdan göç sonrası devam eden toplumsal değişimler için önemli olgulardır. Bu çalışma, göçmenlerin günlük hayatta karşılaştığı kültürel özellikler ve yaşadıkları çevrenin bu kültürel özelliklerinin göç etmeden öncekine göre ne derece farklılık ve benzerlikler gösterdiği meselelerini kapsadığı oranda literatüre belli düzeyde bir katkı sağlama imkânına sahip olabilecektir.

1.5. Varsayımlar

Bu tez çalışmasında aşağıdaki varsayımlardan hareket edilecektir.

- Göç sonucu yerleştikleri Küpçüler ve Güneşler yerleşim yerlerinde hemşerilik ve akrabalık ağları göçmenlerin hem göç etme hem de kalıcı olma motivasyonu üzerinde pozitif bir etkiye sahiptir.
- Sakarya ili Küpçüler yerleşim yerinde yoğunlaşan Kürt göçü enformel mikro ağlar (hemşerilik, akrabalık) etrafında dinamik kazanmaktadır.
- Araştırmanın yapılmasında uygulanan ankete katılan göçmenlerin sayısı anketteki sorulara gerekli bilgi ve bulgulara ulaşmada yeterli görülmüştür.
- İstihdam, göç hareketlerini tetikleyen en önemli değişkenlerden biridir.
- Doğu Anadolu Bölgesinden göç eden yurttaşlar rasyonel temeller (Ekonomik) üzerinde göç etmeye karar vermişlerdir.

1.6. Sınırlıklar

Uygulanacak olan derinlemesine görüşme ve anket tekniği araştırma sahası olan Sakarya il sınırları içerisindeki Güneşler ve Küpçüler mahalleleri ile

sınırlıdır. Araştırmanın hipotezleri Türkiye Sakarya ilindeki göçmenlerin deneyimleri ile sınırlı olmakla birlikte daha önce yapılan benzer çalışmalar ile desteklenerek kısmen genellemeler yapılacaktır.

1.7. Tanımlar

Bu çalışmaya özgü olan ve sık kullanılan bazı kavramlar şu şekilde sıralanabilir: Göç, rasyonel aktörlerin, göçten pozitif bir net kazanç elde etmeyi bekledikleri için, göç etmeye karar verdikleri durumlarda göçmenlerin gelir maksimizasyonuna ulaşmak için verdikleri kararın bir sonucudur (Massey vd., 1993). Bu çalışmada göçmenlerin göçten kazanç elde etmeyi ve bütçelerini artırmayı amaçladıkları düşünülmektedir. Göç etme nedenleri arasında da göçmenlerin göç etmede en önemli nedenlerinden biri de gelir maksimizasyonuna ulaşmaktır. Göç; toplumun evrimi sırasında geçirdiği dönüşümlere paralel olarak ortaya çıkan tek yönlü bir uyum hareketi diye kabul edilmektedir (Tekeli, 1975). Özellikle göç ettikten sonra bulundukları yerleşim yerlerinde tutunmak için mevcut imkânların yetersizliği itici bir güç olmakta ve göçmenlerin göç etmelerinde etkili olmaktadır. Göçmenler, daha önce geçim kaynakları olan tarımsal ürünlerden istedikleri gelirleri elde edemediklerini anladıktan sonra yerleştikleri yerlere uyum göstermek için azami çaba göstermektedirler.

Güvenç'e (1996) göre kimlik; kişilerin, grupların, toplum veya toplulukların "kimsiniz, kimlerden siniz?" sorusuna verdikleri yanıt ya da yanıtlar olarak açıklamaktadır. Sakarya iline göç eden Kürt kökenli yurttaşlar arasında menşeleri ve bağlı oldukları aşiret veya akrabalar yerleştikleri yerlerde daha güvende hissetmeleri açısından önemlidir. Yerleşiklerin "Nerelisiniz" sorularına muhatap olan göçmenler kendi içlerinde daha çok "Kimsiniz, kimlerdesiniz" sorularını cevaplamak zorunda kalmaktadırlar. Öte yandan, göçle beraber parçalanmaya başlayan geniş aile artık yerini çekirdek aileye bırakmaktadır. II. kuşak genç nesiller arasında kökenleri ile ilgili çok sık bir iletişim söz konusu olamıyor. Birbirlerini tanıtmaları ve tanımaları menşeleri ile ilgili sorgulama yapmalarını gerekli kılmaktadır. Kent kültürünün yoğun olarak yaşandığı Sakarya'da her bireyin tek bir kimliği olması artık imkânsız hale gelmektedir. II. kuşak genç nesil göçmenler arasında farklı tür kimlikler zamanla ortaya çıkmaktadır. Zaman ve uzama göre bu kimlikler farklılık arz ederek deneyimlenmektedir. II.

kuşak gençler hane halkı ile evde farklı davranırken akranları ile beraber farklı bir yaşantı içinde olabiliyor. Bu konuda, kimlikler, bireysel, kişisel, ulusal – kültürel kimlikler olarak (Güvenç,1996) kategorize edilmektedir. Aile yaşantısı, eğitim, sosyal sınıflandırmalar ve gruplanmalar, din ve etnik farklılıklar, cinsiyet ve yaş, kişisel kimlik, grup kimliğine bağlı olarak göçmenleri olduğu kadar yerleşiklerin bulundukları mekânı da etkilemektedir.

Kültür, bir toplumu ya da toplumsal bir grubu tanımlayan belirgin maddi, manevi, zihinsel ve duygusal özelliklerin bileşiminden oluşan bir bütün ve sadece sanat ve edebiyatı değil, aynı zamanda yaşam biçimlerini, insanın temel haklarını, değer yargılarını, geleneklerini ve inançlarını da kapsayan bir olgudur (UNESCO, 1982). Kültür, özneler arası üretilen, kamusal olarak sürdürülen bir görüngüdür (Stevenson, 2006). Kültür, kitle kültürü (popüler kültür) şeklinde kitle iletişim araçlarının etkisiyle ortaya çıkabilir. Kitle kültürünün oluşumunda ve şekillenmesinde medya egemenliğindeki bir toplumda yaşamakla ilişkilendirilebilecek simgeler, anlamlar ve pratikler (Stevenson, 2006) önemli olduğu için aslında kültür çok farklı anlamlara gelebilir. Bu çalışmada özellikle üzerinde durulacak konu, üst kültürün alt kültür ile olan ilişkisidir. Bunun yanı sıra, medya kültürünün II. kuşak göçmenler üzerindeki etkileri de çalışma kapsamında ele alınması önem arz eden konular arasında bulunmaktadır. Göçmenler kültürlerini (alt kültür) devam etmekte ısrar ediyorlar mı? Üst kültürün baskısı ve etkisi hangi boyutta devam etmektedir? Göçmenlerin kendi alt kültürlerini devam ettirmelerinde nasıl bir yol takip ettikleri ve yerel halkın bu alt kültürlerine bakış açılarını nasıl olduğu, araştırmamızda önemle üzerinde durulması gereken bir konudur.

Bütünleşme, toplumsal konsensüs veya sistemin kendisini oluşturan bütün parçalarının etkin bir şekilde işleyebilmesi için bir arada tutulması ve parçalar arasındaki karşılıklı ilişkilerin düzenlenmesidir. Sistemin bozulmasından kaçınmak ve istikrarın korunmasına yardımcı olmak için işlevsel teoride bütünleşme esastır (Marshall, 1994). Göçmenlerin kimliğini ve kültürel özelliklerinin sürdürmesi, bunları sürdürürken değerli görülmesi ve toplumla ilişkilerini sürdürmesi açısından sosyo-pskolojik bütünleşme gerekli görülmektedir. Bütünleşme bireyin bir toplumda paylaşımlardan bulunurken aynı zamanda kendi öz benliği (kimliği) ile var olabilmesini sağlayabilmektir. Göçmenler yerleşiklerle bütünleşmeye girerken toplumsal bütünleşmede toplumsal çevreye uyum

göstermeye çalışırken aynı zamanda kendilerini kabul ettirmeye çabalamaktadırlar. Bu farklılık kimi çevrelerde beğeni ile karşılanıp davranışları desteklenip motive edilmekte iken kimi yerlerde dışlanıp ötekileştirilmektedir.

Entegrasyon, göçmenlerin yeni katıldıkları topluma eklenerek, o toplumun bir parçası haline gelmeleri veya bir ülkeye yeni gelenlerin toplumun bir parçası haline gelmeleri sürecidir (Castles ve diğerleri, 2002: 115). Toplumsal ve kültürel olarak farklı grupların bir arada yaşaması toplumların demografik, ekonomik ve toplumsal yapılarının değişmesine ve ulusal kimliklerinin sorgulanmasına yol açmıştır (Kelly, 2002). Bu çalışmada özellikle üzerinde durulan Sakarya ilinde iç göç kaynaklı oluşmakta olan kültürel ve etnik farklılıklar, enformel örgütler tarafından (farklı bölge veya etnik yapılarca) çeşitli dernek ve faaliyetlerle kültürlerinin yaşatılıp ve devam ettirilmesine karşın, yerel bazda veya yerel yönetimlerce kurumsal olarak araştırılıp üzerinde herhangi bir çalışması yapılmamasıdır.

Toplumsal dışlanma, dezavantajlı grup üyelerinin yaşam koşullarının iyileştirilmesinin önlenmesi olarak tanımlanabilir. Toplumsal dışlanma bireysel anlamda irdelendiğinde eşitsizlik, ayrımcılık, önyargı, hoşgörüsüzlük bağlamında değerlendirilebilir. Toplumsal dışlanma diğer adıyla toplumsal kapanma (social closure), bir grubun kaynaklara ve fırsatlara ulaşımını sınırlandırarak kendi çıkarlarını en üst düzeye çıkarma çabasıdır (Alexander, 2005). Lapeyre ve Bhalla (1997: 414-415) toplumsal dışlanmayı “toplumla birey arasındaki ilişkinin bozulması genel anlamda ‘Fransız Cumhuriyetçisi düşüncesine’ dayandırarak, Cumhuriyet Devletinin toplumun bütünlüğünü korumadaki başarısızlığı” olarak görmektedir. Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı gibi, toplumsal dışlanmanın karmaşık ve çok yönlü bir kavram olduğu açıktır. Hem bireyler, hem de toplumlar açısından, dezavantaja, yabancılaşmaya ve özgürlüğün olmamasına atıfta bulunur (Lapeyre ve Bhalla, 1997). Bir toplumda var olan kamu faydalarından, kültürel etkinliklerden, eğitim, ekonomik vb. bütün imkânların yerel topluma sağlandığı şekilde, göçmenlere de eşit bir şekilde ulaştırılması, farklı dil ve kültürlerin göçmenlerin dışlanmasına yol açmayacak bir toplumsal çevrenin kurulması ve devam ettirilmesi önemlidir.

Ötekileştirme, bir ya da birkaç kişiyi, grubu, etniği ya da ulusu dışarıda bırakmak, bir mesafeyi korumak için uzaklaştırmak ve farklılaştırmak amacıyla,

birçok halk, grup veya toplum, kendilerinden olmayanlar şeklinde tanımladıkları hakkında, çeşitli klişeler ve yargılar üretmek (Nahya, 2011) olarak tanımlanmaktadır. Etnik ve kültürel bazı farklılıkların ötekileştirmeyi körükleyip körüklediğini göstermek açısından göçmenlerle yerleşikler arasındaki iletişim seviyesi çok önemlidir. Toplumda yaygın olarak göçmenler hakkında üretilen klişeler onları ötekileştirici amacı taşımakta mıdır? Yoksa sadece bir ön yargının bilinçsizce kullanımı mıdır? Bunlara cevap bulabilmek için farklı kaynak ve teorilere dayanarak ötekileştirme kavramı üzerinde durmak gerekiyor.

Yabancılaşma, en çok kentleşmede kendini göstermektedir. Kentler oldukça *segmenter* (dağınık) rollerde bulunmaktadır. İlişkileri birincil olmaktan çok ikincildir. Temaslar gayri şahsi, yüzeysel, geçiş kabilinde ve segmenterdir. Bu durum çekingenliğe, kayıtsızlığa ve kof bir mizaca ve kişinin başkalarının iddialarına karşı bağışıklık kazanmasına yol açar. Kentsel sosyal ilişkiler, yüzeysellik, anonimlik ve geçiş özelliklerine sahip olduğundan, yabancılaşma başlar (Weber, 1960). Göçmenler farklı kültür ve kimlik yapısına sahip olduğundan, hedef yerdeki (yerleşik veya yerel) insanlarla kaçınılmaz bir iletişim sonucu maddi ve manevi kültürel pratiklerinde bir değişime sebep olabilmektedir.

Hemşerilik, memleketleri aynı coğrafi yer olan veya aynı coğrafi yere ait olma hissini taşıyan kişiler arası ilişkileri ve onlar arasındaki bağları ve bu bağlardan doğan çeşitli kimlikleri tanımlar. Bu bağlar kimi zaman toplumsal kimlik düzeyinde iş görür. Yani, bir birlerini tanımayan kişiler, bir birlerinin fiziksel görünüşüne, konuşmasına vs. bakarak bir birlerini coğrafi alana referansla kategorileştirirler ve bir birlerini ‘biz’ ve ‘onlar’ kategorilerinde değerlendirirler (Kurtoglu, 2005). Göçmenler, hem yardımlaşma hem de toplumsal ilişkilerde yalnız kalmamak için akrabalık bağlarına önem vermektedir. Akrabalık ve hemşerilik, her ikisi de onların aidiyet duygularını pekiştiren önemli etkenlerdendir.

2. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

2.1.Araştırma Modeli

Araştırmanın konusunu oluşturan Sakarya ili sınırları içerisinde yer alan Erenler ilçesine bağlı Küpçüler ve Güneşler mahallelerinde göç sonucu göçmenlerde meydana gelen sosyal ve kültürel dönüşümlerin neler olduğunun belirlenmesi, var olan bir durumun gözlemlenmesi ve betimlenmesi gerektirmektedir. Araştırmanın temelini, literatür taraması, etnografi gözlem notları, göç hikayeleri, derinlemesine görüşme, istatistikler ve sahadan elde edilen anket sonuçları oluşturmaktadır. Göçle beraber bütün sosyal çevresini ve ağlarını değiştirmiş olan bireylerin bu sürece verdiği anlamı kendi anlatımlarından çıkarabilmek için bir takım araştırma tekniklerine ihtiyaç duyulmaktadır. Nicel ve nitel tekniklerin de kullanıldığı bu araştırmada anketler aracılığıyla katılımcıların hedef yer ile menşe yerdeki bağlamlar ve dinamikler dikkate alınarak çalışmayı güçlendirme yoluna gidilmiştir. Kümbetoğlu (2012), bağlamsal faktörlere değinirken “özellikle göç nedenine bağlı olarak önem kazanan bağlamsal faktörlerin, göç edenlerin sahip olabildikleri hakları anlamada belirleyici olduğundan, ancak niteliksel yöntemle incelenebileceğini” vurgulamaktadır.

Araştırma kapsamında, göçmenlerin göç deneyimlerini ortaya çıkarmak ve bu deneyimlerini değerlendirip onlara ilişkin göçün sebep ve sonuçlarına ulaşmak için daha ayrıntılı ve derinlemesine bir analiz yolu olan “derinlemesine görüşme” uygulanmıştır. Derinlemesine görüşme kullanılmasıdaki amaç karşıdakinin kendisini anlatırken onun kültürel, sosyal özelliklerini doğal bir ortamda kendisine herhangi bir müdahalede bulunulmadan öğrenmeye çalışmaktır. Araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak görüşmenin akışına bağlı olarak aynı türden farklı sorularla (ek sorular) görüşmenin akışını etkileyebilmeyi ve böylece kişilerin açmasını ve ayrıntılandırılmasını sağlamaya çalışmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği, sahip olduğu belirli düzeyde standartlık ve aynı zamanda esneklik nedeni ile eğitim bilim araştırmalarında daha uygun bir teknik görünümü vermektedir (Ekiz, 2003). Araştırmada kullanılan yarı yapılandırılmış görüşmeler, hem sabit seçenekli cevaplamayı hem de ilgili alanda derinlemesine gidebilmeyi birleştirmektedir (Büyüköztürk ve diğerleri, 2013). Bu nitel veri toplama yöntemi kullanılarak 20 (15 erkek, 5 kadın) göçmene çeşitli

sorular yöneltilmiş verdikleri cevaplar aracılığıyla iç dünyalarına ve göç sonrası düşüncelerine ulaşılmaya çalışılmıştır. Ancak yarı yapılandırılmış görüşme tekniği, yapılandırılmış ve yapılandırılmamış görüşme tekniklerinin eksikliklerini tamamladığı gibi dezavantajlarını da içermektedir. Analizlerin kolaylığı (Büyüköztürk ve diğerleri, 2013), görüşülene kendini ifade etme imkânı, gerektiğinde derinlemesine bilgi sağlama gibi avantajlarına karşın, kontrolün kaybedilmesi, önemsiz konularda fazla zaman harcanması, görüşme yapılanlarla belli standartlarda yaklaşılmadığından güvenilirliğin azalması gibi de eksiklikleri bulunduğu belirtilmektedir. Görüşme öncesi, görüşme yapılan göçmenlerin kültürel ve sosyal yapısı göz önünde bulundurularak genel ve özel amaçlı araştırma soruları hazırlanmıştır. Sorular cevaplanması kolay ve cevaplayıcıların cevaplarken sıkılmayacağı türden sorular sorulmuştur. Görüşmecilerle yüz yüze görüşülmeye dikkat edilmiştir. Yüz yüze görüşme (Büyüköztürk vd., 2013), görüşmecinin görüşülen kişi ile olumlu bir bağ kurmasını kolaylaştırarak, görüşmeciye hem dinleme hem de gözlem yapma olanağı verir.

Göç (Kümbetoğlu, 2012) sosyal konumların değiştiği çoğu zamanda öncekine göre daha zedelenebilir bir konuma geldiği bir süreç olarak yorumlanmaktadır ve bireyler için belirsizlik anlamına gelmektedir. Göç araştırmalarında, araştırmacı araştırılan arasındaki ilişki, “araştırmacının araştırma alanına ve araştırılan gruba ilişkin farkındalığı ve duyarlılığı” oldukça önemli olduğundan görüşmeler özgür ve rahat bir ortamda araştırılan üzerinde herhangi bir baskı hissettirmeden yürütülmüştür:

Görüşmenin kalitesinde asıl önemli unsurlardan biri araştırmacı araştırılan ilişkisinin nasıl kurulduğudur. Bu ilişkide kişilerin birbirlerini nasıl ve ne olarak algıladıkları alan uygulamasının başarılı geçmesinde temel belirleyicidir. Araştırmacı sadece bilgi toplayan bir kişi değildir, insani bir ilişkinin, sömürücü olmayan bir sürecin götürücüsüdür. Bu ilişkinin dengeli, eşitlikçi bir atmosferde sürdürülmesi idealdir. (Kümbetoğlu, 2012: 71 -72).

Araştırmanın yapıldığı yerde göçmenlerle ilgili çok hızlı bir şekilde ve kapsamlı bulgulara ulaşmak için de anket tekniğine başvurulmuştur. Toplumsal araştırmalarda, insanların yaşam koşullarını, davranışlarını, inançlarını veya tutumlarını betimlemeye yönelik (Thomas, 1998) soruları sormak ve geçerli, güvenilir cevaplar almak için anket en önemli araştırma materyali olarak

düşünülmektedir. Farklı bölgelerden çok daha büyük gurupların (Büyüköztürk ve diğerleri, 2013) yorumlarına ve sonrasında bulgularına ulaşmak için anketler, diğer araştırma tekniklerine göre avantajlıdır. Anketlerle göçmenlerle ilgili yüzeysel bilgiler toplanabilir. Anketler araştırmacılar açısından bazı kolaylıklar sağlayabilmektedir; anketler hem yüz yüze hem de farklı iletişim araçlarıyla da araştırılanlara ulaştırılabilir, kısa sürede cevap alınabilir. Soruların önceden hazırlanabilirliği de anketi uygulayacak kişiler açısından kolaylık sağlayabilir.

Anketler büyük çapta kısa sürede uygulanabilirliği açısından araştırmacılar tarafından her ne kadar sıklıkla başvurulmuş bir teknik olsa da, cevaplayıcıların tutum ve davranışlarına yönelik sorularda istenildiği boyutta cevap alınamamaktadır. Bu durumlarda, anketi cevaplayanlar, kendi özel yaşantıları ile ilgili sorularda beğenilen veya tercih edilen, onaylanan, bir cevaplama stratejisini uygulayabilmektedir (Büyüköztürk ve diğerleri, 2013). Bu ve benzeri kısıtlamalara sebep vermemek için, görüşme yapılırken görüşmecinin rahat ve özgür bir şekilde soruları cevaplayabilmesine imkân vermek için kişisel anlamda sorulan soruların cevaplanabilir olmasına dikkat edilmiştir.

Göçmenlerle ilgili araştırma yapılırken hem nitel hem de nicel metotların kullanılması göçmenleri daha derinlemesine incelememizi kolaylaştırır, daha fazla bilgi ve bulgu elde etmemize imkân verir. Hem nicel hem de nitel gözlemlerin kullanılması araştırmanın alanı açısından daha bütünlüklü ve kapsamlı olduğunu söyleyen Neuman, şöyle devam etmektedir:

Çoğu araştırmacı bir tarzda uzmanlık geliştirir, ama tarzların güçlü yönleri birbirini tamamlar. Yalnızca kısmi kesişme olduğu için ikisini kullanan bir çalışma daha bütünlüklü veya daha kapsamlıdır. Yöntemler birkaç biçimde bir araya getirilebilir. Bunun bir yolu yöntemleri art arda kullanmaktır, önce birini ve sonra diğerini. Diğer bir yol ise iki yöntemi, paralel veya eş zamanlı kullanmaktır (Neuman, 2012: 222).

Kümbetoğlu (2012), özellikle nitel araştırma şekillerinden etnografi araştırma yönteminin göçmenlerin hangi kültürel yapıya sahip olduklarını belirlemede bize kolaylık sağlayacağı ve göç olgusunun katılımcıların kendi ifadeleriyle anlamlandırma çabası önemli olduğunu belirtmektedir.

Göç olgusunun bireylerin hayatlarını nasıl etkilediği, değiştirdiği, hangi süreçlerden geçildiği ve yeni hayatlarına bunların nasıl yansıdığı araştırılırken, kanıt değil kesitler

sunmak ve ayrıntıları ortaya konan kişisel deneyimlerin yorumlanması esaslı, bu alandaki niteliksel araştırmaların özünü oluşturmaktadır (a.g.e., 2012: 59).

Büyüköztürk ve diğerleri, (2013) etnografi araştırma yöntemini, bir grubun davranışlarını doğrudan gözlemlemek ve bu gözleme dayanarak bu gruba ilişkin betimlemek olarak tanımlıyor. Bu tür araştırmada, bireyleri ve ilişkili başka insanları gözlemleyerek ya da onlarla görüşme yaparak onların günlük deneyimlerini belgeleme veya tasvir etme üzerinde durulur. Dolayısıyla bu araştırma yöntemi göçmenlerin özellikleri, hangi kültürel yapıyı taşıdıkları ve günlük deneyimlerinden yararlanarak yerleştikleri yerlerde nasıl kimlik ve kültürel bir değişim geçirdiklerine ilişkin bize bilgi sağlayabilir. Göç edenlerin kendi eylemlerini ve daha geniş sosyal yapılarla ilişkisini katılımcı bir biçimde incelemek, yani araştırma sahasında uzun süre geçirerek ve gözlem yaparak enformel sohbetlerle, kişileri araştırmaya katarak alanda çalışmak günümüzde daha çok tercih edilmektedir. Göç edenlerin göç hikâyelerini, yeni yerleşim yerlerini ve yerleşim sürecini, bu sürecin güçlüklerini, kullanabildikleri destekleri, önceki göç edenlerle bağlarını, göç etmenin sosyal dünyalarına olan etkilerini, değişen kültürel özelliklerini görüşmelerden oluşturulan bilgilerde bulmak mümkündür (Kümbetoğlu, 2012).

Çalışma kapsamında, göçmenlerle ilgili bilgileri kendi ağızlarından duymak ve kendi doğal ses tonlarından duygularını yansıtmak için çok önemli veri akışını sağladığı dikkate alınarak göçmenlerin göç hikâyelerine başvurulmuştur. Göç hikâyeleri, kuşaktan kuşağa anlatıldığı için göçmenlerin uzun geçmişine dayanmaktadır; nereden geldikleri, kimlerle göç etmeye karar verdikleri, ekonomik yapıları (gelir kaynakları ve gelir seviyeleri, iş gücü kapasiteleri), duyguları, kültürlerini oluşturan inanç yapıları, gelenek ve görenekleri, dilleri ve dil ve aidiyetleri göç hikâyeleriyle ortaya çıkarılabilir. Özbay (2015) “göç hikâyelerinin çok farklı kimlikleri anlamakta önemli olduğunu, toplumsal yapıdaki süreklilik ve değişimin bir ölçüde göçle edinilen kimliklerle bağlantılı olduğunu” vurgulamaktadır. Göç sonrası kimlik dönüşümünü anlamak ve bu doğrultuda sağlam karşılaştırma ve analizleri yapmak için göçmenlerin göç etmeden önceki hikâyeleri araştırmacı için çok önemli veriler ve bulgular sağlamaktadır. Anketler ve diğer göç araştırma yöntemleriyle sorulamayan veya detaylı bilgisine ulaşılamayan konuları göçmenler, çok daha rahat bir atmosferde kendi duygu ve

düşüncelerini de yansıtarak göç hikâyeleriyle açıklamaya çalıştıkları gözlemlenmiştir. Mesela, benzer koşullara sahip göçmenlerin neden hepsinin göç etmediği göç sosyolojinin ilgilendiği önemli konulardan biridir (Özbay, 2015: 23). Göç hikâyelerini anlatırken bu tür önemli konulara ışık tutmak için göç hikâyeleri önemli bir kaynak olarak araştırmacıya yardımcı olmaktadır.

2.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın çalışma evrenini Doğu Anadolu bölgesinden göç edip Sakarya ili sınırları içerisindeki Küpçüler ve Güneşler yerleşim yerlerinde oturan 18 yaş ve üstündeki göçmenler oluşturmaktadır. Bu araştırmada temel veri toplama aracı, araştırma için alan taraması yapılacağı yere çoğu Türkiye'nin Doğu Anadolu Bölgesinden göç etmiş 152 göçmene uygulanan yarı yapılandırılmış anket sorularının yer aldığı soru kâğıdıdır. Bunun için, öncelikle rastgele örneklemleme metoduyla, araştırma evreninden 20 kişilik derinlemesine görüşme örneklemini seçilmiştir. Anket uygulanan göçmenler yine rastgele örneklem yöntemiyle belirlenmiştir.

2.3. Verilerin Toplanması ve Yorumlanması

Veri ve kaynak olarak araştırma konusu ile ilgili bilimsel çalışmalar, araştırmalar, yazılar, düşünceler ve makaleler, göç ile ilgili kuruluşların çıkardıkları dergiler ve yayınlar ve konuya ilişkin olarak yaptıkları araştırmalar, çalışma sahasında yapılacak olan anket ve derinlemesine görüşmelerden yararlanmıştır. Araştırmanın yapıldığı sahadan elde edilen bilgi ve bulgular, 152 katılımcıya anket yöntemi ile yöneltilen sorular ve yüz yüze görüşmeler aracılığıyla 20 göçmene yöneltilen sorular sonucunda elde edilmiş ve yorumlanmıştır. Anket araştırmasında daha fazla kadın katılımcıya ulaşılmasına karşın bu sayı görüşme tekniği kullanılırken erkek katılımcı sayısı artırılarak dengelenme yoluna gidilmiştir. Elde edilen veriler yüzde, frekans, yöntemleriyle analiz edildi. Sonuçlar tablolar halinde elde edilip ve değerlendirilmiştir. Anket soruları değerlendirilirken, güvenilirlik analizi uygulanmış ve ankette araştırmamızın konusunu kapsayan tablolar, sırasına göre verilmiştir. Araştırma hipotezleri, daha önce tartışılan teorik ilişkiler çerçevesinde ve hazırlanan anket formu yardımıyla toplanan verilerin değerlendirilmesi sonucu oluşturulmuştur. Benzer bir şekilde, araştırmada göçmenlerle ilgili sorulara eşit ölçme birimi kullanılmadan örneğin, göçmenlerin

daha çok hangi sebeplerle göç etmeye karar verdikleri veya hane halkı kendi aralarında konuşmak için daha çok hangi dili ve ya dilleri tercih ettikleri belirlenmektedir. Bu durumlarda ortaya çıkan bulgular yüzdelik oranlarıyla ifade edilmiştir.

Alan taramasında öncelikle göçmenlere meslekleri (Eski işleri ve göç ettikten sonra), yaşları, nereden göç ettikleri, cinsiyetleri göçmenlerin göç etme nedenleri, göç etme de nasıl ve kimlerle karar verdikleri ve göç ettikten sonra yerleştikleri yerin kültürel ve sosyal yapısı da göz önünde bulundurularak kendi kültürel ve kimliklerinde nasıl bir değişim geçirdikleri üzerinde durulmuştur. Ayrıca, göç ettikten sonra geri dönüş düşünüp düşünmedikleri sorulmuş ve mevcut teoriler ışığında bu çalışmada yansıtılmaktadır.

3. GÖÇ KAVRAMINA GENEL BAKIŞ

3.1.Göç Olgusuna İlişkin Teorik Açıklamalar

Göçle ilgili sosyolojik araştırmalar çok çeşitlidir ve akrabalık, sosyal ağlar veya ekonomik kalkınma gibi araştırmalarda (örneğin) daha büyük sorunların bir parçasını oluşturur. Göç analizlerinde, göç sebeplerini açıklarken itici-çekici faktörler her zaman vurgulanır duruma geldi. Menşe yerdeki yüksek işsizlik oranı genelde itici bir faktör hedef yerdeki yüksek istihdam imkânları çekici faktör olarak belirlenmektedir (Marshall, 1996). Ama göç dinamik bir olgudur, sadece bir sebeple açıklanmayacak kadar akışkan insan hareketliliğini temsil etmektedir. Marshall (1996: 329) “Gelişmekte olan ülkelerde kırsal ve kentsel göç üzerine derlenmiş göz önünde bulundurulması gereken bir literatür bulunmaktadır ve bu, varış alanındaki aile ve arkadaşlarının, belirli menşe ülkelerinden akan göç oranının açıklayıcı bir değişkeni olarak önemini teyit etmekte” olduğunu belirtmektedir. Dinamik bir olgu olan göç, artık birden fazla mekanizma tarafından oluşturulan insan hareketleriyle üzerinde daha fazla araştırma yapılmaya devam edilen bir konu haline gelmiştir. Eskiden çok fazla üzerinde durulmayan ama şimdilerde refah düzeyinin artması, gelişmekte olan ülkelerde yaşam ile ilgili bilincin gelişmesi sonucu artan insan hareketliliği, sadece ekonomik sebeplerle açıklanmanın ötesine geçerek çevresel nedenler (Hunter, 2005), *memnuniyetsizlik eşiği* (Speare, 1974), daha kaliteli eğitim görme beklentisi, sağlıklı sorunları gibi nedenlere de

bağlanmaktadır. İnsanlar refah düzeyinin yükselmesiyle beraber, ekonomik sorunların dengelendiği durumlarda bile memnuniyetsizlik eşliğine geldiklerinde artık daha az sıkıntılı, daha hoş ve güzel, daha sağlıklı yaşanabilir bölgelere göç etmeyi yeğlemektedir.

Ancak göç her zaman bireyler tarafından tek taraflı karar verilecek kadar kolay olmamaktadır. Sert (2012)'e göre “ göç sadece bireylerle ilgili değildir. Hane halkı, aile, arkadaşlar, pazarlar, küresel ekonomi, çevre ve/veya sosyal ağlar da uluslararası göçün parçalarıdır.” İş arama davranışları üzerine yapılan çalışmalarda, bir aile bireyinin başarılı bir şekilde göç etmesinin tüm akrabalık ağı için bir dizi fırsat yarattığı (Marshall, 1996: 329-330) ve zincirleme istihdam ve zincirleme göç uygulamaları bu şekilde göçmen akımını hızlandırmaktadır.

Hem ulusal hem de küresel ölçekte ortaya çıkan yoğun göç hareketlilikleri nedeniyle, Castles ve Miller (2008), içinde bulunduğumuz çağı ‘göçler çağı’ olarak adlandırmaktadır. Öte yandan, Nikos Papastergoadis (1999) günümüzde yaşanan yer değiştirmeleri göç türbülansı olarak tanımlayarak küreselleşme ve göçmenlik koşullarının kalıcı olacağını vurgulamaktadır.

Göç ile ilgili sosyolojik çalışmalar oldukça çeşitlilik göstermektedir. Göç olgusuna ilişkin sosyolojik çalışmalar genellikle akrabalık, sosyal ağlar, ya da ekonomik kalkınma gibi olgular üzerinde şekillenmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde kırdan kente doğru bir nüfus hareketliliği olmaktadır ve bu yüzden, kırsal-kentsel göç konusunda önemli bir literatür bulunmaktadır.

Göç hareketlerinin etkileyen birçok sebep olmakla beraber, göçmenlerin yer değiştirmelerinde en önemli etkenlerden birisi ekonomik faktörler olduğu gerçeği hemen hemen birçok teorisyen tarafından sıklıkla dile getirilmektedir. Ancak göçmenler özellikle sınırları aşmak zorunda kalanlar istedikleri zaman göç edebilme imkânlarına sahip değillerdir. Başka bir ülkeye özellikle iş ve gelir imkânlarının daha fazla olduğu Avrupa ve Amerika ülkelerine giderken birçok prosedüre gerek duyma göçmen hareketlerinin önünde büyük engel teşkil etmektedir. Bireyler göç ile ilgili özgür kararlarını (Yalçın, 2017: 22) “istihdam ve barınma olasılıkları, ulaşım masrafları, uluslararası yasalar, göç politikaları, şirketlerin işe alma koşulları, pasaport, vize, çalışma sertifikası gibi dokümanlara sahip olma gibi olanakları çerçevesinde” değerlendirmektedir. Ülkelerin göç

politikaları, işsizlik oranları, iş imkânları göçmenlerin göç etme kararını vermelerinde etkili olmaktadır. Tsegai (2007), göçmenlerin yer değiştirmesini etkileyen ve destekleyen kurumların ve organizasyonların varlığı, göç hareketlerini kolaylaştırdığını vurgulayarak (aktaran Sert, 2012), uluslararası insan kaçakçılığı, gayrimenkul acenteleri ve ulaştırma sağlayıcıları, yasal veya yasal olmayan yollarla göç hareketlerini kolaylaştırdıklarını dile getirmektedir.

3.2.Göç Olgusu ve Tanımı

Araştırmalar arasında göç olgusu ile ilgili çok çeşitli tanımlar yapılmaktadır. Göç tanımı yapılırken çok çeşitli faktörlerin etkisinin dikkate alınması gerektiğini belirten araştırmacılar (Yalçın, 2017; Özbay, 2015; Chambers, 2005) göç kararının alınması bireyin kendi tercihi mi yoksa zorunlu bir hareket olup olmadığını, örneğin ülkedeki işsizlik oranı gibi yapısal faktörler de göz önünde bulundurulması gerektiğini vurgulamaktadırlar. Nail (2015), göçmenlerin içinde bulundukları koşullardan bağımsız bir göç kararı almadıklarını göç kararının aynı sosyal hareket rejiminin bir parçası olduğunu belirtmektedir (Nail'den aktaran Yalçın, 2017). Göç, en basit tanımıyla sosyal, siyasal ve ekonomik nedenlerden dolayı göç etmek isteyenlerin menşe yerden hedef yerlere taşınma kararlarının bir sonucu olarak tanımlanabilir. Göç olgusunu açıklamaya çalışan neo-klasik teorilere göre, göç rasyonel aktörlerin, göçten pozitif bir net kazanç elde etmeyi bekledikleri için, göç etmeye karar verdikleri durumlarda göçmenlerin gelir maksimizasyonuna ulaşmak için verdikleri kararın bir sonucudur (Massey ve diğerleri, 1993).

Göç toplumun evrimi sırasında geçirdiği dönüşümlere paralel olarak ortaya çıkan tek yönlü bir uyum hareketi diye kabul edilmektedir. Bu tip göçlerin en çok bilinen örneği toplumların endüstrileşmesine paralel olarak ortaya çıkan kırsal alanlardan kentsel alanlara olan göçtür. Endüstriyel toplumlardan endüstri sonrası toplumuna geçerken ortaya çıkan "suburbanization"a (Banliyö şehirleşme) da benzer bir yer değiştirme hareketi olarak bakabiliriz (Tekeli, 1975).

Göç, yeni yerleşim yerlerine ve topluluklar içine bireylerin veya grupların (az ve ya çok) sembolik veya siyasi sınırlar boyunca daimi hareketlerini içerir (Marshall, 1994: 329). Bazı araştırmacılar göçü tanımlarken göçmenlerin kaldıkları süreyi vurgulamaktadırlar. Faist, göç kavramını “ yaşadığı yerin dışında üç aydan daha fazla yaşayan herkesi” göçmen olarak kabul etmektedir. Göç, her

yaşıta olabiliyor. İnsanlar taşınırken veya göç ederken insan durumuna özgü ayırıcı özellikleri de göstererek taşınmaktadır. Mevcut durumlarıyla karşılaştırıldığında, insanlar daha yüksek sosyal ve ekonomik fırsatlar elde etmek amacıyla, daha yüksek beklentilerle daha iyi bölgeler, kentler, ülkeler arayışıyla, yeni hayatları için planlar yaparlar ve bu yeni hayata iştirak etmek için göç ederler.

Chambers'ın (2014: 55), belirttiği gibi, göç olgusu her an yeniden yazılabilir, üretilebilir, yeni dayanaklar ve sebepler çıkarılabilir. Bir bilgi nasıl ki, dil aracılığıyla, inşa edilip, üretilip sürekli olarak yeniden yazılıyor, yeniden zikrediliyor ve yeniden hafızamıza yerleştiriliyorsa göç, iktidar algısıyla yeniden tanımlanıyor, yeniden yazılıp hafızamıza yerleştirilmektedir.

Sanayi sonrası toplumlarda insan hareketliliğinin hızı bu yeniden üretilebilirlik aşamasında çok kısa aralıklarla farklı boyutlarda oluşabilir, ekonomik bağımsızlık ve medyada her an yer alabilen kentlerin cazibelerinin etkisi altında insanlar kendilerine uygun bir kent bulabilme umuduyla hiçbir neden belirtmeksizin göç etme kararını verebilirler. Bu göç kararlarının elbette bir sebebi vardır; ama kesin çizgiler ayırt edebileceğimiz sebepler değildir. Mesleklerin alt dallarına ayrılması ve dolayısıyla birer özerk alanlar olarak üniversitelerde seçimi, o mesleğe yönelik talebin de olabilmesinin sonucudur. Eskiden kunduracılık sadece ayakkabı yapımı ile sınırlı tutulabiliyordu ama şimdilerde ayakkabı ayak sağlığından estetik ve her an değişebilen moda uydurulmaya kadar birçok bağlamda değerlendirilmektedir. Dolayısıyla bütün bunlar çeşitli ihtiyaçları ve o ihtiyaçları telafi edecek meslek gruplarını dolayısıyla gittikçe artan kentler arası insan sirkülasyonunu ve ona bağlı olarak göçü gerekli kılmaktadır. Göç, sadece makro anlamda değerlendirilecek bir olgu olmaktan çıkmaktadır; mikro boyutta da dikkate alınması gereken süreçtir. Göç hareketleri sonucu, aile ile ilgili bakış açıları değişmekte ve aileler gittikçe daha da küçülmektedir; evlenme yaşı artmakta ve evlenmeden önce farklı amaçlarla göç hareketleri devam etmektedir. Daha kaliteli eğitim için yoğun göçün devam etmesi, kişi başına düşen gayri safi milli hâsılanın artmasıyla bireylerin ekonomik bağımsızlıklarını kazanmaları sonucu daha genç yaşlarda farklı sebeplerle yer değiştirebilme imkânını bulmaları göçü daha da bireysel bir olgu haline getirmektedir. Bireyler, rasyonel olarak, kendi sosyal sermayelerine maksimum katkıyı sağlayacak şekilde göç kararını almakta,

tam bir farkındalık ile göçün fayda ve maliyet hesaplarını yapabilmekte ve göç sürecine isteyerek katılmaktadır (Todaro, 1969, aktaran: Güllüoğlu, 2012).

3.3. Göç Nedenleri

Göç etme kararının ekonomik, politik, çevresel veya yaşam standartları yükseltme isteği ya da yaşam standartlarındaki yükseliş gibi birden fazla nedenleri olabilir. Göç etme kararı, birden fazla nedene dayandırılabilir. Örneğin, bir insan hem yaşam standartlarında daha iyi bir iyileşme hem de çevrenin sıkıcılığından kurtulmak için göç edebilir. Yapılan araştırmalarda teorisyen ve düşünürler göç etme kararında farklı fikirler öne sürmektedirler. 19. yüzyıl coğrafyacısı Ravenstein (1885;1889) ‘Göç Kanunları’ adlı çalışmada göçün en büyük nedeni olarak ekonomiyi göstermektedir. Mesafe ve nüfus yoğunlukları da göç etmeyi tetikleyen ve etkileyen nedenlerden bazılarıdır (Skeldon, 1997: 19). İnsanların genelde düşük gelire sahip yerlerden daha yüksek gelire sahip yerlere doğru göç etme eğiliminde olduğu söylenmektedir. Göçün ekonomik nedenleri ile ilgili açıklamalar diğer nedenlere ilişkin açıklamalara göre daha fazla gündemde tutulmaktadır. Göç olgusunu açıklamaya çalışan coğrafi göç teorileri, uzamsal hareketleri açıklarken mesafe faktörünü vurgulamaktadırlar. Zelinsky’nin ‘hareketlilik geçiş teorisi’ insan hareketliliğini tanımlayan ve bu yönde kapsamlı bir çerçeve çizen teorilerden biridir. Bu teoriye göre insan hareketliliği, sosyal modernleşmenin bir sonucu olarak ortaya çıkar, bulunduğu toplum şekline göre değişir ve çeşitlenir. XVII. ve XIX. yüzyıllarında, modern öncesi toplumdan modern topluma geçişte, göç hareketleri esas olarak, devlet sınırları arasında ve diğer ülkelere doğru gerçekleşmekteyken, sanayileşmeyle beraber göç, daha çok kırsal bölgelerden kente yönelik oluşmaya başladı (Zelinsky’den aktaran Sert, 2012).

3.3.1. Göç Nedenleriyle ilgili İtici ve Çekici Faktörler

Lee (1996), göçün nedenlerini dört temel kategoride incelemiştir: Menşe yerle ilgili etkenler, hedef yerle ilgili etkenler, müdahil fırsatlar ve kişisel etmenler. Lee, göç olgusu ile ilgili ‘itme–çekme faktörleri’ terminolojisini kullanmıştır. Menşedeki itici faktörler; demografik büyüme, düşük yaşam standartları, çevresel faktörler ekonomik fırsat eksikliği ve politik baskılar gibi faktörlerdir. Çekici faktörler ise, hedef yerdeki işgücü talebi, hazır alanın bulunması, iyi ekonomik fırsatlar ve politik özgürlüklerdir (Castles ve Miller, 1998)

3.3.1.1 İtici Faktörler

İnsanlar bulundukları yerlerin diğer yerlere göre daha az avantajlı olduğunu düşündüklerinde onlar için yaşam açısında daha elverişli bölgelere taşınırlar. Yoksulluk, bulundukları çevreye duydukları güvensizlik, güvenlik sorunları, şiddet, kötü çalışma koşulları, yüksek işsizlik oranları, düşük ücret ve onurlu istihdam için düşük beklenti en önemli itici faktörlerdir. Menşe yerde güvenlik endişesi, deprem de insanların bulundukları yerleri terk edip başka yerlere taşınmasını etkiler. Çevresel faktörler de (Toprak kayması, heyelan, depremler, sel felaketi vb.) zorunlu göçü belirleyen faktörlerden biridir. Diğer önemli göç sebebi de bulundukları yerleri kendi iradeleri dışından başka faktörlerin zoruyla göç etmek zorunda kalmalarıdır. Zorunlu göç de diyebileceğimiz bu olgu ilk etapta aklımıza siyasi ve ekonomik nedenleri getirebilir, hâlbuki çevresel faktörler (doğal felaketler veya insanın doğrudan veya dolaylı neden olduğu felaketler) de insanı yerlerinden edebilir ve daha yaşanılabilir yerleri bulmak için onları yollara düşürebilir. Hem doğal felaketler-özellikle Türkiye’de rastladığımız deprem hem de teknolojik çevresel felaketler insanların göç etme planlarında önemli bir etkindir.

Wolpert’e (1966: 95) göre, kirlilik, sıkışıklık ve stres oluşturmalar, yeni yaşam yeri alternatiflerinin düşünülmesine yol açtığı şu anki yaşam yerinde hissedilen strese bir cevaptır. Spear (1974), ‘memnuniyetsizlik eşiği’ kavramını bu yönden ortaya atmıştır. Bulunduğumuz mevcut çevreyi yaşam koşulları açısından memnun edici, yaşamaya elverişli bulamayabilirsiniz. Ayrıca bulunduğumuz çevrede yaşam standartlarımız diğer sakinlere oranla daha yüksek olabilir; daha farklı ve yüksek yaşam standartları beklentisi içerisinde olabiliriz. Elimizdeki ekonomik fırsatlarımızı bulduğumuz çevrede uygulamaya geçirme imkânına

sahip olamayabiliriz. Göçmenler daha çok kendi beklentilerine olumlu cevap verebileceklerini düşündükleri hedef yerlere göç etme eğiliminde daha kararlı davranmaktadır.

3.3.1.2. Çekici Faktörler

Çekici faktörler, hedef yerdeki işgücü talebi, hazır alanın bulunması, iyi ekonomik fırsatlar ve politik özgürlüklerdir (Castles ve Miller, 1998). Lewis'in (1954) iş gücü talebinin ve ücretlerin yüksek olmasını çekici faktör olarak her ne kadar daha çok uluslararası göç ile ilgili vurgulamasına karşın, Türkiye'de ülke genelinde doğudan batıya göç hareketlerinin en büyük nedeni, batıda özellikle Marmara bölgesi (İstanbul) Ege ve Akdeniz bölgesindeki işgücü talebinin yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. Hunter (Hunter'den aktaran: Sert, 2012) V-E (Değer-Beklenti) modeliyle, göç motivasyonu üzerine odaklanarak, varlık, rahatlık, statü, uyarma, otonomi, bağlı olma, etik gibi değerleri çekici faktörler olarak belirlemiş ve gitme veya kalma ilgi kararların *“ bireysel ve ailevi özelliklerle, sosyal ve kültürel normlarla, kişilik özellikleriyle ve yerler arasındaki etkileşimle şekillendiğini ”* dile getirmiştir. Menşe yere göre çevresel olarak daha rahat daha sağlıklı yerler göç etme kararlılığındaki belirli bir ekonomik bağımsızlığı ellinde bulunduran göçmenler için her zaman daha çekici olmaktadır. Hedef yerdeki daha fazla olan gelir ve toprak dağılımı, sosyo-ekonomik açıdan daha az avantajlı menşe yerdeki göçmenin hane halkını çekici bir faktör olarak ikna etmede kolaylık sağlamaktadır.

3.4. Göç Teorileri

Göç hareketlerinin yönü, şekli, sebepleri her geçen gün farklı bir yüzle karşımıza çıkmaktadır. İnsan göçleri küreselleşen dünyada iletişimin daha da kolaylaşmasıyla sürekli karşılaştığımız olaylar dizgisini oluşturmaktadır. Dolayısıyla çok aktif hareketler haline gelen göçü açıklamak için birbirinden farklı teoriler üretilmekte, dinamik bir süreç olan göç konusu daha da farklılaşan bakış açılarıyla irdelenmektedir. Şimdiye kadar göç hareketlerini açıklamaya çalışan birçok göç teorisi açıklanmıştır. Ama bu çalışmanın konusu ve kapsamı da dikkate alınarak çok fazla göç teorilerini açıklamaktansa, konunun kapsamına uygun özellikle iç göçe yoğunlaşan belli başlı göç teorilerini açıklamak daha uygun düşmektedir. Bu açıklanacak teorilerin büyük kısmı her ne kadar sınır ötesi göçle

ilişkilendirilse bile iç göçlerdeki hareketliliğin sebep ve sonuçlarına değinmesi ve teorilerin iç göçle ilişkilendirilmesi gerekir.

3.4.1. Neo-klasik Ekonomik Teori

Neo-klasik ekonomik teori göçü ‘insan sermayesi’ (Miller ve Castles, 2008: 31) ile açıklamaya çalışan önemli teorilerden biridir. Neo-klasik ekonomik teori, makro seviyede göçü, işgücü, arz-talep-coğrafi farklılıklar olarak açıklamaktadır. Teoride özellikle öne çıkan fikir, mikro seviyede kazançtaki farklılıkların göçün yönünü açıklayabilmesidir. İnsanların göç sürecine motive olabilmesi sadece gelirlerin artışı ya da risklerin farklılaşmasıyla değil, kendi referans gruplarında (Massey, 2014: 11, 46) hane halkının gelirinin artmasıyla ilişkilidir. Sahip olduğu sermayeye göre büyük bir emek rezervine sahip bölgelerde genel olarak ücretler yüksektir. Göçün yönü daha çok düşük kazançlı yerlerden daha yüksek kazançlı yerlere doğru olmaktadır. Mikro ölçekte, bireyler, daha verimli ve kazançlı olabilecekleri yerlere doğru göç etmektedirler. Bunu da kişinin kendi iş becerileri ve gittikleri iş pazarlarının özel yapısına bağlı olduğu söylenmektedir.

Neo klasik mikro ekonomik teoriye (Massey vd., 1993) göre ise, göç rasyonel aktörlerin göçten pozitif net bir kazanç elde etmeyi bekledikleri için, göç etmeye karar verdikleri durumlarda göçmenlerin gelir maksimizasyonuna ulaşmak için verdikleri karardır. Bireyler gelirlerini artırmak için bir yerden başka bir yere göç ederler. Neo-klasik ekonomik modellerin en önemli zayıflığı bireylerin rasyonel davranacaklarını varsaymasıdır. Zira böyle bir bakış açısında her birey kendisi için en uygun olana karar verebilir. Özellikle azgelişmiş toplumlarda göç gibi önemli bir kararı henüz evlenmemiş ve hatta reşit bile olmamış göçmen genç erkeklerin kendi başlarına verdiklerini düşünmek zordur (Özbay, 2015:221). Neoklasik teoriye göre (Castles ve Miller, 2008) insanlar göç etmeye karar verirken faydayı maksimize etmeyi planlar, gidecekleri ülkelerde elde etmeyi bekledikleri yüksek kazançlar göç sırasında maruz kalacakları maliyetten daha yüksekse göç etmeye karar verirler.

3.4.2. Sosyal Ağ Teorisi

Göç kararı alınırken faydalar en üst düzeyde tutulup riskler en aza indirilmesine dikkat edilir. Göç her ne kadar bireysel veya hane halkı karar

verilerek yapılıyorsa da insanlar arası iletişim çok önemlidir. Göçmenler hedef ve menşe yerde önceden göç edenler ve veya göçmen olmayanlarla bağlayıcı akrabalık, arkadaşlık ve ortak topluluk kökeniyle gelişen kişilerarası bağlar bulunmaktadır (Sert, 2012). Massey ve diğerleri (1993) göçmen sosyal ağları göç sürecindeki göçmenleri, göç etmiş olanları ve göçmen olmayanları akrabalık, arkadaşlık ve ortak toplumsal geçmiş ile bağlayan bireyler arası ağlar grubu olarak tanımlamaktadır. Sosyal ağlar, göç hareketi boyunca meydana gelecek riskleri ve maliyeti düşürüp net gelir beklentisini artırmakta ve dolayısıyla (Massey ve diğerleri, 1993) göç hareketlerini cesaretlendirerek daha fazla kişinin göç etmelerini cesaretlendirici etkiye sahiptir. Menşe yerdeki göçmen ağları sayısı kritik bir eşiğe ulaştığında, göç kendi kendini devam ettirir hale gelir, çünkü her hareket kendisini sürdürmek için gerekli toplumsal yapıyı oluşturur. Zamanla göç davranışları dışa doğru bir yayılma özelliği göstermektedir. Massey ve diğerleri, göçmen ağlarının zincirleme göç hareketlerini teşvik edici yönünü vurgulayarak nasıl sürdürülebilir bir yapı oluşturduklarını çok basit bir şekilde açıklamaktadır:

Akrabalık ilişkilerinin doğası ve arkadaşlık ilişkilerinin yapısı gereği, her yeni göçmen gidilen yerde sosyal ağlar yoluyla bir takım insanlar grubunu oluşturmuştur. Göçmenler kaçınılmaz bir şekilde göçmen olmayanlara bağlıdırlar ve ikinci grup göçmenler, geldikleri yerde kendilerine yardım ve istihdama erişimi sağlamak için akrabalık ve arkadaşlık ilişkilerindeki gizli yükümlülüklerden yararlanırlar. Bir kere başlangıç bölgesindeki ağ bağlantılarının sayısı kritik bir eşiğe geldiğinde, göç kendini yenileyen bir hale gelir çünkü göçün her yarası kendini devam ettirmek için toplumsal yapılar yaratır (Massey ve diğerleri.:431-466).

Kararlaştırılan göç sonrası hedef yerdeki göçmenler menşe yerdeki aile bireylerini ve arkadaşlarını göçe karar verme konusunda motive edici önemli bilgiler sağlarlar (Sert, 2010). Sosyal ağ teorisine göre bu bağlar, göçmenlere yer değiştirmenin maliyetini düşüren ve göçten beklenen net gelirleri yükselten bilgiler sağlar (Taylor'den aktaran Sert, 2012). Göçmen ağı (Massey ve diğerleri., 1993) iyi bir gelişme gösterdiğinde, çoğu topluluk üyesinin kolayca ulaşabileceği bir hedef iş koyuyor ve göçü güvenilir ve güvenli bir gelir kaynağı haline getiriyorlar ve dolayısıyla, giderlerin aşamalı olarak azaltılması yoluyla oluşan şebekelerin kendiliğinden sürekli büyümesi teorik olarak, riskleri aşamalı olarak azaltmaktadır. Her yeni göç ağları genişletir ve riskleri azaltır. Sonuç olarak, göçmen ağları göç

sayesinde, hane halkı işgücü dağılımlarını çeşitlendirerek neredeyse göç sürecini risksiz ve masrafsız hale getiriyor.

Göçmenin insani ve toplumsal bağlarına odaklanan göçmen ağları kuramı, göçmenin göç etmesindeki yapısal nedenlerinin yanı sıra, bu göçün öyküsüne, göçmenin inşa ettiği yeni toplumsal, kültürel, siyasal ve iktisadi yapılara, onun göç ettiği “mekânı” dönüştürdüğü ‘alan’lara ilgi duymaya başlamış ve bu yeni bakış açısı, bizim göçü tüm boyutlarıyla, disiplinler arası bir bağlamda okumamıza yardımcı olmaktadır. Yerini yurdunu eski varlıklarını bir kenara bırakarak farklı yerlere göç eden göçmenler yerleştikleri yerlerde ilk etapta hemen yerleşik topluma ve toplumun değerlerine uyum göstermekte sorunlar yaşamaktadır. Bu açıdan sosyal ağlar bir bakıma yerleşik topluma bir geçiş görevini üstlenmektedir. Metropol kentlerde bu geçiş görevini üsteleleyen mekânlar oluşmaktadır. Bir kısım göçmenler daha önce tanıdıkları eş, dost ve akrabalarının kaldıkları yerleşkelere yönelmekte, bir kısmı da kentlerin kenar bölgelerindeki kira ücreti daha ucuz gecekondulara yönelmektedir. Kıray (1999), göçmenlerin göç ettikten sonra gecekondularda bir süre hayatlarını idare ettirdiklerini ve gecekonduları kent ile bütünleşmede bir “ tampon bölge” olarak kullandıklarını belirtmektedir. Öncü göçmenler, gittikleri yerlere alıştıktan sonra gelecek göçmenler için bir altyapı kurmaya çalışmakta ve gelecek göçmenlerin bu yönde göç etme kararını kolaylaştırmaktadır. Göçmenler kendi aralarında göç ve yerleşme sorunlarıyla baş edebilmek için oluşturdukları (Castles ve Miller, 2008) kişisel ilişkiler, aile ve ev kalıpları, arkadaş ve cemaat bağları gibi enformel toplumsal ağlar sosyal ve ekonomik alanda yardımlaşmalarına olanak sağlamaktadır. Göçmen aileler için aile ve cemaat ilişkileri yeni bir topluma uyum göstermede hayati derecede önemlidir. Göçmenler, kendi aralarında zamanla geliştirdikleri göç ağları sayesinde devam eden göç hareketlerinde göçmenlerin karşılaştıkları uyum ve ekonomik zorlukları en aza indirmeye çabalamaktadırlar. Kendi aralarında formel ve enformel örgütlenen göçmenler, akrabalık ve hemşerilik bağları sayesinde gittikleri ve yerleştikleri yabancı mekanlarda güvende hissedebilecekleri ve uzun süre kalabilecekleri bir imkanı da elde edebilmektedir. Göçmenler, kendi aralarında oluşturdukları göç ağları ile yerleştikleri yerlerde iş ve barınma sorunlarının üstesinden daha kısa sürede gelebilmekte ve menşe yerle olan iletişimleri devam edebilmektedir. Sosyal ağların göçmenlere getirdiği en büyük

avantajlardan biri de kurulan sıkı sosyal ilişkiler ve iletişim ağlarının onlara uzun süreli bir güven sunmasıdır. Massey ve diğerleri, bir çalışmada göçmen ağlarının maliyet ve riski düşürücü etkisi üzerinde durarak sosyal ağlara yeni bir boyutta bakmamızı sağlayan argümanlar öne sürmektedir:

Göçmen ağları göçmenler, eski göçmenler ve göçmen olmayan insanlar arasındaki bağı, akrabalık, arkadaşlık ve paylaşılan toplumun kökleri aracılığıyla kurar. Onlar uluslararası hareketliliğin olasılığını (ihtimalini) artırır, çünkü harekete bağlı maliyet ve riski düşürür ve göçe ilişkin beklenen geri dönüşleri artırır. Ağ ilişkileri, insanları cezbetmek için yabancı istihdamın girişini mümkün kılan bir toplumsal sermaye (*sosyal sermaye*) oluşturur. Bir kere göçmenlerin sayısı kritik eşiğe geldiğinde, ağların büyümesi göçün ortaya çıkma olasılığına yol açan, ilave hareketliliğe yol açan, ağları geliştiren ve benzeri- harekete bağlı maliyet ve riskleri azaltır (Massey ve diğerleri:29).

Özellikle yeni göç eden göçmenler açısından göç kararı almak oldukça zordur; gidilecek yerde tanıdıkları yoksa ve bu göç uluslararası yapılacaksa ve başka bir ülkeye evraksız giriş yapılacaksa maliyeti oldukça yüksek olmaktadır. Yeni göç edenler, arkadaşları ve akrabalarının yardımı ile istihdam ve yaşanacak yerler, ikamet belgelerinin düzenlenmesi veya evlilik partnerinin bulunması konularında daha kolay bilgi alabilir ve aktif yardım alabilir (Haas, 2008). Massey ve diğerleri (2014), “*Akrabalık ilişkilerinin doğası ve arkadaşlık ilişkilerinin yapısı gereği, her yeni göçmen gidilen yerde sosyal ağlar yoluyla bir takım insanlar grubunu oluşturduğunu*” belirtmektedir.

Hemşerilik, eş veya akrabalarla kurulan sosyal ağlar ilk defa göç edenlere bir referans özelliği taşımasının yanında göç edilen bölgelerde işverenlerin ihtiyaç duyulan işçilere ulaşmalarında kolaylık da sağlamaktadır. Yerleşiklerle ilk etapta yüzeysel bir ilişki kurabilen göçmenlerin kurdukları sosyal ağlar, herhangi bir iş bölümü gerektiren ve eleman isteyen bir iş dalında işverenlerin kendilerine ulaşmalarında kolaylık sağladığı yapılan araştırmalarda da vurgulanmaktadır (Kennedy, 2008:119-133). Kennedy yaptığı araştırmalarında, gidilen yerde konuşulan dillerin göçmenler arasında iletişim açısından bir takım zorluklara neden olduğunu ama göçmen sosyal ağları sayesinde bu engellerin üstesinden geldiklerini göçmenlerden (Sonia, bir İspanyol-Venezüella kökenli göçmen) aktararak anlatmaktadır:

Ne olduğunu görüyorsun. . . kesinlikle konuştuğunuzda ve sizin anadil, çok daha zengin, ...karışık mesajlaştığınızda yabancı bir dilde ne yapabilirsiniz, belki de sizin milliyetinizden insanlar, onlar daha çok anlayacak ve ana dilinizi konuşan insanların mesajlarını konuşmayanlarınkinden daha çok okuyabilirsiniz (a.g.e., 2008:123).

Aynı araştırmasında Kennedy, Pieter adında 2001'de Manchester'a gelen Fransızca konuşan bir İsviçreli ve İtalyan ebeveynlere sahip olan, Brüksel'de büyümüş burada ebeveynleri AB müdürlüklerinde yüksek idari görevlerde bulunan Belçikalı (Fabrizio) göçmenleri aktarırken daha önceki kişisel deneyimlerine dayanarak, yurttaşların bir araya gelme eğilimi ve dil güçlüklerinden kaynaklanan yerel sosyal ağlara girmenin önündeki engeller üzerine yorumunu aktararak nitelikli veya eğitilmiş göçmenler de dâhil olmak üzere her türlü göçmen yerel sosyal ağlara, özellikle erken dönemlerde nüfuz etmenin zor olduğunu belirtmektedir:

Yani, evet, Fransızlar, belki Almanlar değil, İspanyollar... Kendi sosyal grupları var ve Manchester'a varıyorlar ve bu gruptakilerle kalmak herkes için iyi. . . Arkadaşın arkadaşları, yani Manchester Üniversitesi'ndeki bir grubu tanıdıkça başkalarını da tanımaya başlayacaksın demektir. . Manchester'daki bazı evler yıllarca Fransız kalesi gibiydi... İşim için Fransız ve İspanyol insanlar istihdam ediyorum ve sadece birini bulmanız o kadar kolay ki... Çünkü hepsi birbirini tanıyor (a.g.e.:124).

Sosyal ağlara rağmen dil bilememe ve değişik nedenlerden dolayı hedef yerde iş bulmakta zorlanan göçmenlerin aksine, nitelikli göçmenler, yüksek eğitim referansları sayesinde yoksun kaldıkları ekonomik sermaye ve sosyal bağlantılar ile ilgili boşlukları telefî edebilmektedirler. Sahip oldukları eğitim deneyimleri, kolayca sürdürebilir profesyonel mesleki kültürlerine ait olmada etnik kökenlerine bakılmaksızın işbirliğine izin verecek şekilde onları donatıp yardımcı olmaktadır (Hanners, 1990 aktaran).

Ancak, göçmenlerin kurdukları sosyal ağlar ve ilişkiler, göçmenlerin kapalı bir yaşam bir yaşam benimsemelerine neden olabilir ve yerleştikleri toplumun kültürel kodlarını uzun süre benimsemede ve içselleştirmede güçlük yaşayabilirler. Göçmenler (Aşkın ve Güllüoğlu, 2014) “ *geleneksel kültür içerisinde oluşturulan kimliklerinin işlevini yitirmemesi, aidiyetin kaybolmaması için gidilen mekânlarda egemen kültürden farklı olarak kendi kültür adacıklarını meydana getirmektedirler*”. Hedef yerdeki kültürel kodların benimsenmesinde ve içselleştirilmesinde, birinci kuşak göçmenlerin deneyimleri sayesinde, ikinci kuşak

göçmenler geçiş sürecinde çok fazla zorluklarla karşılaşmadıkları yapılan araştırmalarda vurgulanmaktadır. Massey vd. (2014) her yeni göçün, sosyal ağları genişlettiğini ve kadın ya da erkeğe yönelik bütün eylemlerin riskini azaltarak, hane halkının işgücü paylarının göçle birlikte değişik alanlara yönelmesi risksiz ve maliyetsiz hale gelmesini sağladığını vurgulamaktadır.

3.4.3. Göç Sistemleri Teorisi

Bu teorinin temel varsayımı, göçün toplumsal, kültürel, ekonomik ve kurumsal koşulları yani, göç süreçlerinin içinde faaliyet gösterdiği tüm gelişim alanı belirtmesidir (Haas, 2008). Haas (2008: 21) “ağ teorisi ağırlıklı olarak göçmenler ve göçmen olmayan kişiler arasındaki kişisel ilişkilerin yaşamsal rolü ve bu toplumsal sermayenin göç süreçlerini kolaylaştırdığı, devam ettirdiği ve dönüştürdüğü yol üzerine odaklanırken, göç sistemleri teorisi, göçün yalnızca göçmenlerin doğrudan sosyal çevresi tarafından etkilenip etkilenmediğini değil, göçün gerçekleştiği somut alanların tüm toplumsal ya da "gelişimsel" bağlamını yeniden yapılandırıldığını vurgulamak için bu noktanın ötesine geçer ve göçün hem alıcı hem de gönderen tarafta gerçekleştiğini” ifade etmektedir. Bu açıklamalardan yola çıkarak göç sistemleri teorisinin, göç ile kalkınma arasında karşılıklı yani iki yönlü bir ilişki kurmakta ve dolayısıyla göçü daha geniş bir kalkınma perspektifine oturtacak bir teorik çerçeve geliştirmekle özellikle ilgilendiğini söyleyebiliriz.

3.5. Göç ve Kültür-Kimlik İlişkisi

Kültür, kişinin ve içinde yaşadığı toplumun içinde sahip olduğu yemek, folklor, şarkılar, edebiyat, giyim tarzı, yeme alışkanlıkları, yaşadıkları evlerin yapısı vb. her türlü maddi ve manevi pratikleri kapsar. Tomlinson’a (2004: 33) göre, kültür ‘insanların sembolik pratikleri yoluyla anlam inşa etmeye çalıştıkları bir yaşam düzenidir’. Kültürün herhangi bir anlam ifade etmemesi düşünülemez. Örneğin, kültürden bahsediyorsak insanların hem bireysel hem de kolektif olarak, birbirleriyle iletişim kurarak yaşamlarını nasıl anlamlı kıldıklarından bahsediyoruz demektir. Tomlinson’a göre (2004) kültürel pratikler, sınıf, ırk, toplumsal cinsiyet, ana dil, inançlar gibi unsurları içinde bulunduran toplumsal güç ilişkileri bağlamında var olmaktadır. Clifford (1992:101) ise kültürü seyahat bağlamında yeniden irdeleyerek, kültür teriminin organik ve doğallaştırıcı tarafını vurgulayarak

‘büyüyen, yaşayan, ölen vb. köklü bir gövde olarak kültür- sorgulanmaya başlar’ der ve inşa edilmiş, tartışma konusu olmuş *tarihsellikler*, yer değiştirme (göç), karışma ve etkileşim uzamları daha keskin bir şekilde ortaya çıktığını belirtir.

Kültür olgusu, göç konusunda her ne kadar üzerinde çalışılan yeni bir konu olsa da, aslında kültür, göçle beraber ekonomiden sonra en çok konuşulan konu olmaktadır. Gelenekler, inançlar, değerler, davranışlar, etnisite ve din, dil, yazılı ve sözlü edebiyat, yemekler, kültürün önemli parçalarını oluşturmaktadır. Göç sonucu ile göçmen konumuna düşen birey, yeni bir mekân ve kültür içine girmektedir. Bu nedenle göç, değişimi beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla, göçün sonucunda oluşan mekân farklılığı bireylerin kültürel değerlerinde ve aidiyetlerinde değişiklikler getirmektedir (Aşkın, 2014).

Göçmenlerin kültür ve kimliği, göç olgusunu ekonomik ve sosyal bir olgu olarak anlamamızda büyük rol oynamaktadırlar. Herhangi bir sebepten dolayı başka yerlere göç eden insanlar, gittikleri yerlerde yerel insanlardan bazı açılardan özellikle kültür, yaşam biçimi ve gelir seviyesi açısından farklılık arz ederler.

İnsanlar, göç ettikten sonra, gittikleri yerin durumuna göre, bazı inanç, yaşam ve alışkanlıklarını terk etmek veya en azından belli bir süre bastırmak zorunda kalabilirler. Göç ettikleri yerin egemen ve baskın yapısına göre, eski inanç ve alışkanlıklarını gizleyerek yaşamak zorunda kalabilirler. Yerleştikleri yeni yerleşim yerlerindekiyle deneyimlemek zorunda kaldıkları etkileşim ve kültürel alış-verişler göçmenleri doğrudan etkileyebilir. Göçle birlikte kişinin etkileşim halinde olduğu toplum ile kimlik inşa etmesinden dolayı ebeveyn kültürünün popüler olmaması, ikinci kuşağın kent kültürü ile bütünleşmesinin önünü açmaktadır (Aşkın, 2014). Kısa süreli göç yaşayıp geri dönüş yapanlar, kendileriyle beraber deneyim ve paylaşımlarını da götürürler; farklı kültürel öğeleriyle geri dönüş yapanlar, benimseyebildikleri farklı inanç ve davranışları yaşamaya ve yaşatmaya devam edebilirler, fakat kalmaya karar verenler yerleştikleri bölgelerde baskın kültürel özellikleri benimsemek zorunda kalırlar Ancak kısa süre önce yerleşmiş bulunan göçmenlerin o topluluğa veya yerleştikleri kentlere entegrasyonu veya o toplumla bütünleşmeleri hemen olmaz. Değişen mekân, kimliğin oluşumuna yardım eden değerleri egemen kültür kodları içinde geçersiz kılmaktadır. Dolayısıyla, göçmen birey açısından iki seçenek kalmaktadır. Göçmen, ya kendi geleneksel değerlerini unutarak geline yerin kültürü ile bütünleşecek ya da göç

ettiği mahallesinde kendi değerleri ile baş başa kalacaktır (Aşkın, 2014a).

İnsanlar, göç süreci sonrasında gittikleri yerin toplumsal koşullarına göre farklı kimlikler kazanmaktadırlar. Kültürel kimlik göçmen bireyin toplumla olan iletişim ve etkileşim sonucu zamanla edinmeye çalıştığı kültürdür ve bu kültürü ailesinden de alabilir, çevresinden de elde edebilir. Bu kültürü oluşturan yapılar onun hayata bakış açısını, değerlere bakış açısını ve zamanla baskın bir söylem olarak onun dilini de şekillendirebilir. Dil kültürü şekillendirmede en etkili araçlardan biridir. Ilgın ve Hacıhasanoğlu'na (2006) göre her toplumun bir tarihsel geçmişi, tarih içindeki kültürlerin sürekliliği, kültürel kimlik için önemli olmaktadır. Zaman geçtikçe insanlar göç edebilmekte ve yerleşim yerleri değişebilmekte, dilleri az da olsa bir değişime uğrayabilmektedir.

Kitle iletişim ve kapitalist ekonominin kaçınılmaz baskısı altında tek-merkezli, etnik merkezci bir edebiyat, kültür, tarih, din, müzik, kimlik ve dil anlayışının dayatılması, göçmenlerin yaşamını her geçen gün daha da zorlaştırmaktadır. Göç olayını hareket halindeki yolculuk (Chambers, 1994) olarak tanımlarsak, çok kısa zamanda bize ait bir durak da olamayacağı için bir uyum problemi ortaya çıkar. Bu geçici duraklar arasındaki geçişlerde, kimlikte belirli bir yere kadar aşınma yaşanmaktadır. Bu geçici durakları Meksika asıllı yazar ve şair Gloria Anzaldua birleşmeden kaçabilen bir deneyim olarak betimler:

Ben bir sınır kadınıyım... Tüm hayatım boyunca tejas'ı -Meksika sınırını- ve öteki sınırları bir o tarafa bir bu tarafa arşınlayıp durdum. Bu çelişkiler yeri rahat yaşanacak bir diyar değil. Nefret, öfke, istismar bu toprakların başlıca özellikleri. Yine de bu mestiza için bir takım telafiler ve bazı zevkler de söz konusu. Sınırlarda ve kenarlarda yaşamak değişken ve çok kimliğini bütünlüğünü korumaya çalışmak, yeni bir maddenin içinde yüzmeye çalışmak gibi... İnsanlık evriminin daha ilerideki bir aşamasının bir parçası olmakta tatlı bir heyecan vardır (Anzaldua'dan aktaran Tomlinson, 2004:200).

Göç, belirli iş sınıflarının damgalayıcı meslekler olarak tanımlanmasına ve kültürel olarak yerli çalışanlar için bunların uygun olmayan işler olarak görülmesine neden olarak işin toplumsal tanımını değiştirmektedir (Böhning, 1972; Piore, 1979'dan aktaran, Massey vd. 2014). Bunlar arasında vasıfsız işler gelebiliyor. Örneğin, Türkiye'de özellikle belirli batı illerinde ilk defa karşılaşılan Kürt yurttaşlarına yönelik dillendirilen 'inşaatta mı çalışıyorsun?' gibi genelleştirici sorular doğudan gelen işçi

göçmenlere yönelik algının çalıştıkları işlere göre genelleştirildiğini göstermektedir. Genelde bu tür genellemeler yerleşiklerin bulundukları mekânda komşu oldukları göçmenlerin geçim kaynakları ve meslekleri ile ilgili daha önceden var olan bilgilerinin ve önyargılarının değişmediğini göstermektedir. Bu şekilde yapılan Etiketleme/damgalama aslında işin kendi özelliğinden değil, göçmenlerin varlığı üzerinden dillendirilmektedir. Azınlık gruplar olarak göçmenler, gittikleri yerlerde yerli halka göre, daha zor şartlarda, daha az kazanabilmektedirler (Altonji ve Blank, 1999, Smith ve Welch, 1989). Göçmenler yeni bir topluma girdiğinde, genellikle ev sahibi toplumun ekonomik faaliyetlerine tam olarak dahil olmada engellerle karşılaşmaktadırlar. Bu durumlar, doğrudan bir ayrımcılıktan yanı sıra, o toplumda yer alan faaliyetlere ulaşmadan ve o faaliyetleri elde etmede gerekli iletişim ağlarının yokluğundan, profesyonel veya iç emek piyasalarına girmede karşılaştığı engellerden, göçmenlerin genelinin vasıflı iş gücü gerektirecek mesleklerde çalışacak becerilere sahip olmamasından ve göçmenlerin belirli mesleklerde yoğunlaşmalarından ve göçmenlerin sahip olduğu becerilerin ev sahibi toplumda işverenlerin ihtiyaçlarına uyumlu olmamasından kaynaklanabilir (Waters ve Eschbach, 1995). Bu gibi durumlar, azınlık durumunda bulunan ve daha az imkânlara sahip göçmenlerin asimilasyonunu kaçınılmaz hale getirmektedir.

Ekonomik sebeplerden dolayı göç etmiş insanlar, en temel ihtiyaçlarını bile karşılamakta sıkıntı çekebilir. Kira ödemeleri ve daha pahalıya patlayan geçim onlar için yerleşiklere göre daha az avantajlı oldukları birçok zor şartlardan sadece ikisidir. Bu iki şey bile yerleşiklere göre hayata dezavantajlı başlamaları için yeterlidir. Bu durum ilk olarak tüketim harcamalarında kısıntıya gitmelerine ve eğitim harcamalarında zaten var olan sıkıntılara bir yenisini ekler; az okuyan ve dolayısıyla daha az araştıran bir toplum aksine daha çok okuyup ve eğitim standartları daha yüksek yerli halka göre kültürel olarak daha dezavantajlıdır. Ancak bazı göçmenler, göç ettikten sonra daha farklı bir yaşam seviyesini yakalamak ve hayat tarzlarını da buna göre ayarlamayı planlamaktadır.

Ancak, iletişim ve ulaşım teknolojilerinin hızlı değişimi sayesinde, göçmenlerin geldikleri bölgelerdeki insanlarla yakın ilişkilerini sürdürmesini gittikçe daha da kolaylaştırmaktadır. Bu gelişmeler aynı zamanda insanların ekonomik, sosyal, ya da kültürel bağlarının olduğu bir takım yerler arasında düzenli olarak gidip gelmelerinde olduğu gibi tekrarlanan iç göç hareketlerini ve dolaşımın yoğunluğunu

arttırmaktadır. İnsan bilmediğine ve tanımadığına düşmandır; bu durumda iletişim, özellikle medya, bu bağlamda farklılıkları en aza indirgeyerek ve bu farklılıkların birbiriyle iletişime girmesini sağlayarak kısmi de olsa toplumsal bütünleşmeye katkı sağlayabilir. Bir toplum içinde göç sıklığı ve yaygınlığı arttıkça algılar ve kültürel değerler gelecekte göç olasılığını artıracak biçimde değişim geçirmektedir. Certeau (1998) göçerin Batılı metropol uzamını delip geçen imalı bakışında bir metaforun izlerinin saklı olduğunu dile getirmekte ve şöyle devam etmektedir:

Modern kentin büyük ve çoğul dünyalarında biz de göçebeler haline geliriz. Bizim olamayacak kadar geniş ama tümüyle içerildiğimiz bir sistemde— bulup özümlediklerimizi yerel anlam kurtelerine tercüme edip dönüştürerek — göçüp dururuz. Sömürgelemeden ve teritoryallikten çıkarılan, konuşma, imge ve unutuş arasındaki çevrimlerde ortak göstergeleri yeniden konumlandıran, yeniden zikreden ve yeniden sunan çağdaş metropoliten kültürlerin göç manzaralarında, anlam ve tarihe yönelik sürekli mücadelenin parçaları birleştirilir. Bu, miras aldığımız ve şu anda içinde bulunduğumuz yer arasındaki kesişimde sürekli olarak ayrıştırılan ve yeniden bir araya getirilen bir tarihtir (Certeau'dan aktaran Chambers, 2014: 29-31).

Doğudan Batıya gelen birinci kuşak Kürt göçmenler (bazıları Türkçeyi henüz kendi duygu ve düşüncelerini tam olarak yansıtabilecek düzeyde konuşamamaktadır) anadilini sokakta veya şehrin kamusal alanında özgür bir şekilde kullanamamanın şaşkınlığı ve ıstırapı içindedir. Bu durum onlar için kabullenilemez bir şeydir. Bu durum daha elit seviyede Kürt göçmenler için de kaçınılmaz olarak yadırganmaktadır. Tek merkezci ve etnik-merkezci bir edebiyat, kültür, tarih, din, müzik, kimlik ve dil anlayışının ağırlığının alabildiğince fazla hissettirildiği bir toplumla henüz tanışmış bir insan grubu üstelik tarihsel ve politik anlamda zamanla kazanılmış kin ve nefret ortamında insanlar arası fikir çatışmaların yaşanması kaçınılmazdır. Gloria Anzaldua (1990:207) göç edenlerin yaşadığı durumu özetle bize şöyle aktarmaktadır:

Dolayısıyla eğer gerçekten beni kırmak istiyorsanız dilime dil uzatın. Etnik kimlikle dilsel kimlik etle tırnak gibidir: Ben dilimin kendisiyim. Dilimle gurur duymadan kendimle gurur duyamam. Chikano Texas'ı, İspanyolcayı, Tex-Mex'i ve konuştuğum bütün öteki dilleri meşru saymadığım sürece, kendi meşruiyetimi savunamam. İki dilde yazma ve her zaman tercüme etmek zorunda kalmadan dilleri iç içe geçirme serbestliğine kavuşana dek, İngilizce konuşmak isterken İngilizce, ya da İspanyolca

konusmak zorundaysam ve İngilizce konuşanları kendime uydurmaktan ziyade kendimi onlara uydurduğum sürece dilim gayri meşru olacaktır.

Etnosentrik (etnik merkezci) bir homojenleşmiş kültürel bakış açısının sonucu olarak göçmenlerin kendilerine has kültürel yapıları her zaman azınlıkta kalır; başat kültürün baskın kültür olarak yaygınlaşması, yabancılara (göçmen) ve kültürel özelliklerini yansıtan hemen hemen her gruba karşı yerel insanların kafasındaki göçmenlere dair dışlayıcı ve yalnızlaştırıcı imgeleri yerleştirir. Bu ayrımcı ve dışlayıcı imge ve pratikler öncelikle mahalle aralarında, sokakta, okulda ve maalesef medyanın tek yönlü ön yargılı yayınlarında pekiştirilir.

John Tomlinson, 'Küreselleşme ve Kültür' adlı çalışmasında aslında modern çağ kültürünü bir nevi küreselleşen kültür bağlamında değerlendirerek tekçi dil ve kültür tahakkümü olarak şöyle yorumlamaktadır:

Modernliğin kuşatıcı temalarını-ulus ve edebiyatını, dili ve kimlik duygusu; psişik ve kültürel homojenlik duygusu- bozup sorgulayan şey, göçe refakat eden yayılmadır... Tek merkezci ve etnik merkezci bir edebiyat, kültür, tarih, din, müzik, kimlik ve dil anlayışının bu şekilde reddedilmesi, kaçınılmaz bir biçimde, bu varyasyonları normalleştiren açık bir merkezin ortadan kaldırılması sonucunu doğurmaktadır(Tomlinson, 2004: 42-108).

3.6. Dünya Geneline İç Göç Analizleri

Dış göç için caydırıcı bir etkenlerden en önemlileri mevcut ekonomik ve mesafe sorunlarıdır. Dolayısıyla insanlar başka bir ülkeye göç etmeye karar vermeden önce çok iyi düşünmek zorunda kalmaktadır. Çok uzak olmaması, aynı ülke içerisinde en azından bölgeler arası farklılıkların az olması, bazı yerlerde farklı bile olsa aynı dili konuşuyor ve dolayısıyla daha rahat anlaşabiliyor olması, vize vb.. bürokratik engellerin olmaması gibi etmenler iç göçü daha cazip hale getirebiliyor. Kendi ülkelerinin sınırları içerisinde iç göçe karar verenlerin sayısı azımsanmayacak kadar dikkat çekicidir. Tabii hal böyle olunca, dünya genelinde iç göç ile ilgili araştırmalar yapılmakta ve raporlar sunulmaktadır. Dünya genelinde iç göç ile ilgili yapılan araştırmalardan birisi olan 'Dünya İç Göç Karşılaştırılması' (Comparing Internal Migration Intensities around the Globe) adlı rapor, çok farklı bazı tespitleri ortaya çıkarmaktadır.

IMAGE projesiyle ulusal bazda nüfus sayım bilgilerine dayanarak iç göç istatistikleri deposunu oluşturan Bell, Charles ve Edwards (2013) yaklaşık yetmiş ülkeden alınan örneklerle dayanarak projenin ilk sonuçlarını rapor ettiler. Bu raporlara göre, 2005 yılında 763 milyon insan yani dünya nüfusunun %12'si doğdukları bölgenin dışında yaşamaya başladıkları tahmin edilmektedir. Dünyada 2010 yılı itibariyle, iç göçmen sayısının 221 milyon kişiye (Birleşmiş Milletler, 2013) ulaştığı ve bu sayının dünya nüfusunun %3'üne tekabül geldiği belirtilmektedir. Bu sayı ile iç göç uluslararası göçü geride bırakmaktadır. Bu analizlerde dünyanın diğer bölgeleri, kıtaları karşılaştırılmaktadır. Yapılan bu karşılaştırmalarda, örneğin dünyada en düşük iç göç nüfusu olarak Asya kıtası gösterilmektedir. Buna karşılık Latin Amerika bölgesi en fazla iç göçmen nüfusuna sahip yer olarak kaydedilmektedir. Ancak bölgeler (Bell ve diğerleri, 2013) arasında önemli farklılıklara dikkat çekilmektedir.

Yapılan son analiz ve çalışmalar, iç göçün evrimini analiz etmektedir. Küresel iç hareketliliğin (Dünya Bankası, 2009) hızlandığına dair analizlerin geçerliliğini koruduğu bilgisi aktarılmaktadır. Fakat bundan biraz farklı diğer analizler (Courgeau, Bell ve Muhiddin, 2011), bu değerlendirmelerden biraz daha farklılaşmaktadır. Onlara göre, iç göçün genel olarak arttığı doğrudur, ancak bu artış hızının azaldığı dile getirilmektedir. Örneğin, bu raporda farklı olarak dile getirilen Çin'de iç göçünün arttığı konusunda herkes hemfikir.

4. TÜRKİYE'DE İÇGÖÇ OLGUSU VE NEDENLERİ

Türkiye'de ilk ciddi iç göçler tarımda modernleşmeyle başladığı ve tarıma giren her traktörün kırsal kesimde en az on kişiyi işsiz bıraktığı ileri sürülmektedir (Özbay, 2015). Tekeli'ye (1977) göre, traktör sayısının artmasıyla göçmenler iş olanakları daha yüksek olan yerlere göç etmiştir. Dolayısıyla, göçlerde kırdan kente doğru bir hareketlilik hız kazanmıştır. Tarımın makineleşmesiyle kırdan kente yönelen göçmenler daha çok iş olanaklarının yüksek olduğu Batıya göç etmişler (DİE, 1990). 1970'lerde iç göçte bir farklılaşma olduğu söylenmektedir ve bu dönemde daha çok kentten kente göçün arttığı belirtilmektedir (Tanfer, 1983). 1980 ve sonrasında göç hareketleri hem siyasi hem de emek göçü şeklinde olmuştur (Özbay, 2015). Araştırmacılar Türkiye'deki emek göçü ve 1980

sonrası çatışma sonrası siyasi göçün daha çok uluslararası göç halini aldığı ve “Türkiye’deki emek göçünün dünyanın diğer bölgelerindeki pazarlara yönelmesi yine devletin desteği ile gerçekleştiği” ileri sürülmektedir (Özbay, 2015).

Türkiye’de özellikle iç göç, tamamen kişisel kararlar etrafından sonuçlandırılacak bir olgu değildir. Göç etmede karar verme mekanizması, anne-baba veya özellikle Türkiye’nin doğu bölgelerinde geniş aile varsa geçmişte tamamen tarımsal bir üretime bağlı geleneksel aile yapısının hüküm sürdüğü ve karar vermenin ailenin en büyüğüne özellikle baba varsa, babanın babasına bağlı olduğu eski aile yapısına göre karar verme ortak bir mekanizmayla yapılmaktadır. Göç edilecekse, önce yaşlı ebeveynlerin genç çocukları özellikle, batı bölgelerine mevsimlik veya kısa sürede çalışmak için gider ve gittikleri yerlerde, gidilen yerin ekonomik ve sosyal yapısı, elde edilen kazanç, orada yakınlık kurabileceği bir tanıdık veya akrabası olup olmadığına dikkat edilir. Genellikle, anne ve çocuklar kalır ve baba kısa süre için çalışacağı ve para kazanacağı yere göç eder. Bu durumda çocuklara ve kadınlara bakma işi büyük babaya kalır ve dolaylı olarak da çocukların annesine kalır. Sadece çocukların bakımı mı? Hayır, aslında kısa süre için bile olsa göç eden kocanın babası yaşlı ve işlerle ilgilenmeyecek düzeyde ise bütün işler anneye kalır. Ancak, aile tamamen hedef yere göç etmişse, gittikleri yerde yeni bir toplum ile karşılaştıkları için hem sosyal hem de kültürel olarak bu göç aile yapısını etkilemektedir. Bu durum göç edenlerin kimlik, toplumsallaşma ve entegre olma isteklerinde büyük ve önemli etkiler yaratır (Gang ve Zimmermann, 2000).

Son 10 yılda göç ile beraber, ailelerin yapısında ve hane halkı oluşumundaki algıda ve bakış açılarında, hem menşe yerde hem de hedef (göç edilen) yerde büyük değişiklikler oluşmaktadır. Massey ve diğerleri, bu konuda hane halklarının kendi kararlarının bireylerin kararından farklılık arz ettiklerini söylemektedir.

Bireylerden farklı olarak, hane halkları, riskleri kendi refahlarına yönelik risklere karşı hane halkının aile işgücü gibi kaynaklarının dağılımını çeşitlendirerek kontrol etme lüksüne sahiptir. Bazı aile üyeleri, yerel ekonomideki ekonomik etkinliklerde istihdam edilirken, diğerleri yerel ücret ve istihdam koşullarından daha iyi olan yabancı işgücü piyasalarında çalışmaya gönderilebilir. Yerel ekonomik koşullar kötüleşirse ve yeterli gelir elde edilemezse hane halkı göçmen dövizleriyle geçinebilir. Neo-klasik ekonomi kuramının aksine yeni göç ekonomik modeli bireyden ziyade hane halkı veya aileye

odaklanmaktadır, çünkü ilgili karar verme biriminin kararlarının göçün yerel gelir olanaklarındaki kısıtlar ve risk yayılmasıyla beraber çeşitli piyasalardaki (sigorta, kredi, iş) gelir riski ve başarısızlıklara bir tepki olduğunu varsaymaktadır. (Massey ve diğerleri: 16-36).

Örneğin, kendi çekirdek ailelerini kurmadan, gittikçe daha çok genç ailelerini, yaşadıkları yerleri terk etmek zorunda kalmakta ve çalışmak için Türkiye'nin çeşitli bölgelerine göç etmektedir. Bu insanların tamamı sadece gittikleri yerlerde daha fazla gelir elde etmek ve çalışmalarında en azından özgürce bir hareket alanı elde etmek için daha çok genç iken evlenmeden bir araya gelip göç ettikleri yerlerde hane halkı oluşturmak zorunda kalmaktadır.

Tablo 1.1. Türkiye'de Göç Etme Nedenine Göre Göç Eden Nüfus ve Oranı (TÜİK, Nüfus ve Konut Araştırması, 2011)

Göç etme nedeni	Göç eden nüfus	Göç eden nüfus oranı (%)
Toplam	2207844	100,0
Tayin/İş değişikliği	295 906	13,4
Eğitim-	498 137	22,6
Evlilik/Boşanma	166 284	7,5
Sağlık	22 649	1,0
Hanedeki fertlerden birine bağımlı göç	916 761	41,5
Diğer	39 115	1,8
Bilinmeyen	593	0,03

Yukarıdaki tabloya göre Türkiye'de iller arası göç en fazla hanedeki fertlerden birine bağımlı göç şeklinde olmaktadır. Bu oran neredeyse diğer oranların yarısına denk gelmektedir. Ama hane halkı fertlerinden birinin hangi nedenlerle göç etme kararını aldığı gösterilmemiştir. Göstergede iş arama ve iş bulma amacıyla yer değiştirenlerin oranı azınlıkta kalmaktadır. Tablo-1.1.'de verilen rakamlar, insanların artık iş aramak amacıyla göç etmeye karar vermenin

yanında diğer nedenlerle de göç ettiklerine işaret etmektedir. Dolayısıyla göç etme kararına hane halkından biri karar verdiği durumda, muhtemelen göç etme kararını veren aile bireyi (hane halkı arasında etkin bir konuma da sahip olan biri) diğer bireylerin kararını da etkileyebilmektedir. Tablonun bütünü incelendiğinde, Türkiye’deki göç eden nüfusun oldukça hareketli olduğu anlaşılmaktadır. Eğitim ve iş aramak için yapılan göç de oldukça dikkat çekicidir.

Yukarıda % 22,6 olarak eğitim amacıyla yer değiştirme kararını verenler, genelde ÖSYM sınavları sonucu bir yükseköğretime yerleştirilmeleri sonucu eğitim amaçlı yer değiştirmelerdir. Bu konuda Türkiye’deki eğitim amaçlı göçleri araştıran bir çalışma olan ve Coğrafi Bilimler Dergisinde yayımlanan bir çalışmada (Işık, 2009: 37) yer verilen bulgular önem arz etmektedir:

Eğitim amaçlı göç eden nüfusun, göç ettikleri illere dağılımı ile eğitim amaçlı göçlerin illerin aldıkları göçler içindeki yeri çok farklı sonuçlar ortaya koymaktadır. Eğitim amacıyla iller arasında göç eden 515.583 kişinin, göç ettikleri illere dağılımı incelendiğinde üniversitelerin kuruluş süreci çok daha eski ve çok sayıda üniversiteye sahip olan büyük illerin ilk sırayı aldığı görülür. Nitekim, 1995-2000 döneminde eğitim amacıyla göç edenlerin % 15’e yakın bir kısmı İstanbul’a göç ederken, % 11,6’sı Ankara, % 5,5’ ise İzmir’e göç etmiştir. Böylece bu üç büyük il, 1995-2000 döneminde gerçekleşen eğitim amaçlı göçlerin % 32’sini almışlardır. Bu 3 ili % 4,1 ile Konya, % 3,3 ile Bursa izlemektedir. 2000-2001 öğretim döneminde, lisans ve ön lisans öğrencilerinin öğrenim gördükleri illere dağılımı incelendiğinde, eğitim amacıyla göç eden nüfusun illere dağılımıyla örtüşen bir dağılım olduğu dikkati çekmektedir. 2000-2001 döneminde Türkiye üniversitelerinde öğrenim gören 984.648 kişinin, 166.772’si İstanbul, 127.766’sı Ankara, 56.045’i ise İzmir’deki üniversitelerde öğrenim görmektedir. Başka bir ifadeyle, Türkiye’de üniversitelerde öğrenim gören öğrencilerin % 16,9’u İstanbul, % 13’ü Ankara, % 5,7’si ise İzmir’deki üniversitelerde öğrenimlerine devam etmektedir.. Bu üç il ülkemizdeki üniversitelerde öğrenim gören öğrencilerin % 35,6’sına sahipken, eğitim amaçlı göç eden öğrencilerin 32’sini de kendilerine çekmektedir.

‘Türkiye’de Eğitim Amaçlı Göçler’ adlı çalışmasında Işık (a.g.e., 2009) yeni üniversitelerin kurulduğu yerlerde nüfusun eğitim göçünün sonucu olarak örneğin, Afyon, Aydın, Balıkesir, Bolu, Çanakkale, Denizli, Hatay, Kars, Isparta, İzmir, Kahramanmaraş, Kırıkkale, Kocaeli, Kütahya, Manisa, İçel, Muğla, Niğde, Sakarya, Şanlıurfa, Tokat ve Zonguldak gibi illerde kurulan üniversitelerle bu şehirlere eğitim amaçlı göçün arttığını söylemektedir.

4.1. İtici Nedenler

Bulundukları yerlerde iş, istihdam imkânlarının yeterli olmaması veya hiç olmaması, depremler, (geçmişte Van depremi, 17 Ağustos Marmara depremi, Varto depremi vb.) kış şartlarının doğuda çetin geçmesi, siyasal nedenler özellikle zorunlu göç, coğrafi şartlar ve doğal afetler gibi faktörler Türkiye’de göç hareketlerinin başlamasında etken faktörlerdir. Türkiye’de özellikle doğudan batıya göçün en temel nedenlerinden birini geçim zorluğu oluşturmaktadır. Balcıoğlu’na (2007: 26) göre, Türkiye’de kırsal alandan göç etmenin temel nedeni; son zamanlarda artan güvenlik kaygısı olmakla birlikte genelde geçim zorluğu olmaktadır. Çalışmanın odaklandığı Sakarya bağlamında düşünecek olursak, Sakarya’nın bir sanayi kenti olması, gelişmekte olan bir şehir olması ve Sakarya’ya göç eden Doğu illerinden gelen yurttaşların hemşerilik bağlarının gelişmiş olması, inşaat işlerindeki artış (Göçmenler alçı, sıva, boya vb. işlerde gerekli vasfa sahip olmasa bile bu işleri zamanla kavrayabilir duruma gelebilmekte ve bu alanda ilerleme sağlayabilmektedir göçmenlerin tercih nedenlerinden en önemlileri arasında sayılmaktadır. Türkiye’nin Doğu illerinden sanayinin kurumsal bağlamda çok yoğun olmaması, hayvancılığın coğrafi şartlardan dolayı (kışların uzun geçmesi, meraların engebeli olması) hayvan besinlerinin çok masraflı olmasından dolayı hayvancılığın artık cazip olmaması özellikle kırsal bölgelerden Sakarya’ya yoğun bir göç eğilimi vardır.

4.2. Çekici Nedenler

Kentlerin sosyal, kültürel ve ekonomik yönlerden çekiciliği, göçü çeken etkenlerden sayılabilir. Balcıoğlu (2007: 26) zenginleşen köylülerin şehirde yaşama istek ve dürtülerinin çoğalması ile şehirde yaşama çekiciliğinin bu kesimi hızla kente yöneltilmesi olduğunu söyler. Hedef yerlerdeki ekonomik ve sosyal imkânların menşe yerdekine göre fazla olması, göçmenlerin hedef yerde kendilerini geldikleri yerlere göre nispeten rahat hissedecek bir çevre ve sosyal bir ağına bulunması göçmenlerin göç etme motivasyonunu artırmaktadır ve göç kararını kolaylaştırmaktadır.

Türkiye’de gençler kendi aralarında daha çok sosyal veya akrabalık ağlarını kurarak menşe yerde kalan aile ve tanıdıklarını da yerleştikleri yerlere çektikleri ve böylece iç göçe yardımcı oldukları ileri sürülmektedir. İç göçlerde

zincirleme ve birikimli göçe ayrıntılarıyla değinen Erder (1996'dan aktaran Özbay, 2015) erkeklerin aralarında oluşturdukları dayanışma ağını akrabalık terimleri ile anarak bir anlamda *aile* olduklarını ve İstanbul çevresini işgal ettikleri alanlarda bu ilişki ağları ile hizmetlerinde yararlanma mücadelesini verdiklerini söylemektedir.

Göç hareketlerin yerleşme eğilimleri içerisinde alanlarının artması iç göçü çekici hale getirmektedir. Göç ile beraber büyükşehir belediye alanlarının biraz dışında kurulan yerleşkeler zamanla belediye sınırlarına dâhil edilmektedir ve göçmenler için yeni göç alanlarını oluşturma imkânını vermektedir (Özbay, 2015:236).

4.3. Diğer Nedenler

İnsanlar göç etmeden önce göç ekonomilerini (göç süreci ve göç sonrası giderlerini karşılamada sahip oldukları mali durum) değerlendirmek zorundadırlar. Ancak zamanla Türkiye'de insanların gelirleri artıkça ülke sınırları arasında eğitim, turizm amacıyla veya daha yaşanabilir kentlerde geri kalan yaşamlarını geçirmek için göç etmektedir. Tablo-1 ve -2'de belirtildiği gibi göç etme süreci kırdan kente devam etmektedir. TÜİK'in 2011 yılında yaptığı Nüfus ve Konut Araştırması raporuna göre iş arama/bulma amacıyla sadece %12,2 oranında göçmen bulundukları yeri terk etmiştir. Bu da göstermektedir ki Türkiye sınırları içerisinde insanlar diğer nedenlerden (sağlık, eğitim, sosyal açıdan çekici kentlerde yaşam ve yaşamak istedikleri kentlere tayin isteme vb.) dolayı göç etme kararını vermektedirler.

İnsanların gelir düzeyleri artıkça göç etme sıklıkları da artabiliyor. Kişi başına gayri safi yurtiçi hâsıla değeri artıkça, insanların alım gücü de artmaktadır, dolayısıyla yaşam kalitesi daha yüksek yerlere göç etme ihtimalleri de artırmaktadır. İnsanların gelir durumuyla göç etme durumları arasında bazen pozitif bazen de negatif orantı olabiliyor (Çelik, 2007). Göçlerin en önemli nedenlerinden birinin gelir düzeyini maksimum düzeye çıkarmak olduğu dikkate alındığında, göçmenler gelirlerini artıracabilecekleri yerlere daha fazla göç etme eğilimini göstermektedir.

Kişi başına gayri safi yurtiçi hâsıla değeri artıkça insanların alım gücü de artmaktadır, dolayısıyla yaşam kalitesi daha yüksek yerlere göç etme ihtimalleri de artmaktadır. İnsanların gelir durumuyla göç etme durumları arasında bazen pozitif

bazen de negatif orantı olabiliyor (a.g.e., 2007). Ekonomik durum iyileştikçe harcamalar da artabiliyor. İnsanlar tatil amaçlı olarak uzak bile olsa başka yerlere geçici bir göç sürecine girebilir ya da gelir düzeyi düştüğünde gelirlerini artırmak için başka il ve bölgelere çalışma amaçlı göç edebilir.

4.3.1. 1980 sonrası Türkiye’deki göç süreci

Siyasi, ekonomik, çevresel veya bireysel nedenlerle menşe yerden hedef yere yapılan kısa, orta veya uzun dönemleri de kapsayan ve belli bir süre sonra geri dönüşü de hedefleyen göç süreci Türkiye’de özellikle 1980 sonrası farklı nedenlerle farklı zeminlere kaydı. Doğu ve Güneydoğudan, Türkiye’nin Batı kentlerine kısmen ekonomik kısmen de siyasi istikrarsızlık nedeniyle göç süreci hızlandı. 1980 sonrası büyüyen sanayi üretimiyle ve kentleşmeyle beraber doğudan batıya göç hızlandı. Türkiye’de bölgelerarası ekonomik gelişme farklarının giderek büyümesi, eskiden beri göç alan merkezlerin daha fazla göç almalarına neden olmuştur. Aynı zamanda sanayi, turizm ve tarım faaliyetlerinin gelişmesiyle ortaya çıkan ve giderek güçlenen yeni çekim merkezleri son 15-20 yılda kentleşmenin mekânsal dağılımında yeni ve farklı yapılanmalara neden olmuştur. Batıda İstanbul gibi iş imkânının fazla olduğu yerlerde gelir düzeyine yakın mekânlar ve bölgeler oluşmuştur (Özbay, 2015).

1980 ve sonrasında Türkiye’de Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da özellikle kırsal bölgelerde yoğunlaşan ve büyük çatışmalara neden olan şiddet olayları, bu bölgelerden hem civar kentlere hem de batıda sanayinin daha fazla yapıldığı ve iş imkânlarının olduğu Marmara bölgesi, Ege ve turizmin yoğun olduğu Akdeniz bölgelerine göçü hızlandırmıştır. Meydana gelen göçler bölge kentlerinin nüfusunu 10-15 yılda 2-3 kat artırırken; Antalya, Mersin, Adana, İzmir, İstanbul ve diğer büyük kentlere göç etmeye hazır büyük bir nüfus kütlesi yaratmıştır (Işık, 2005: 66).

4.3.1.1. 1980 sonrası zorunlu göç süreci ve yerinden edilme

Zorunlu göç sonucunda Türkiye’de araştırmalar kapsamında göç literatürüne giren *yerinden edilme* (Displacement) kavramı, Oxford Sosyoloji Sözlüğünde (1994: 126-127) ‘başka kişi veya nesnelerce, bazı engel nedenlerden dolayı başka yönlelere doğru yönlendirildiği için, güçlü negatif ve pozitif duyguların başka bir kişi veya şeye yönlendirildiği bir süreç’ olarak tanımlanmaktadır. Yerlerinden edilenler ise “zorla ya da mecbur kalarak evlerinden veya sürekli yaşamakta oldukları yerlerden, özellikle silahlı çatışmaların etkilerinden, genel olarak şiddet içeren durumlardan, insan hakları ihlallerinden veya doğal ya da insan kaynaklı felaketlerden korunmak için, uluslararası kabul görmüş devlet sınırlarını geçmeksizin kaçan ya da bu yerleri terk eden kişi veya bu tip kişilerden oluşan gruplara “ülke içinde yerlerinden olmuş kişiler” denilmektedir (HÜNEE, 2006).

Zorunlu göç, diğer göç biçimlerinden farklı olarak gönüllü değil zorunlu (siyasi ve çevresel (ekolojik)) nedenlerle yaşadıkları yerlerden göç etmek gibi zor bir kararı vermek zorunda kalma sürecidir. Zorunlu göç hareketlerinin, 1980’li yılların ortalarından itibaren Türkiye’nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yaşanan terör ortamının neden olduğu güvenlik sorunlarından kaynaklanan yeni bir itici faktör olarak ortaya çıkarak, oldukça büyük bir nüfus grubunun yaşadıkları yerleşim yerlerini terk etmesine neden olmuştur (HÜNEE, 2006: 105). Ulutaş (2016) terör, mezhep çatışmaları ve köy boşaltmalar nedeniyle can ve mal güvenliği olmayan birçok kişinin bu dönemde Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinin kırsal alanlarından bu bölgelerin kent merkezlerine ve batıdaki büyük kentlere doğru göç etmek zorunda kaldıklarını belirtmektedir.

Türkiye zorunlu göç olgusuyla daha çok 1985 sonrası Doğu ve Güneydoğu bölgelerinden terör olayları nedeniyle yerlerinde edilip yakın kentlere ve batıdaki sanayileşmiş yerlere zorunlu insan akımı olunca tanıştı. 1980-2000 iç göçlerin Karadeniz, Doğu ve Güneydoğu’dan Marmara, Ege gibi gelişmiş bölgelere doğru yaşandığı (Ulutaş, 2016) özellikle 1990-1996 yılları arasında ivme kazandığı söylenebilir. Araştırmacılara göre “1990’ların yarısından sonraki dönemler, zorunlu iç göçün belirdiği dönemdir” (Ulutaş ve Kamber, 2016). HÜNEE raporlarına (2006) göre 1986-2005 döneminde, göç eden nüfusun yaklaşık yüzde 4’ünün güvenlik nedenleriyle göç ettiği görülmektedir. 14 ilden göç edenler arasında ise güvenlik nedenleriyle göç edenlerin payının yüzde 16 olduğu dikkati

çekmektedir. Son yirmi yılda güvenlik nedenleri ile yapılan göçlerin hemen tamamının çıkış noktası, 14 ilin oluşturduğu “göç veren iller” tabakasıdır. On dört ilden yapılan güvenlik göçlerinin yaklaşık yüzde 80’inin çıkış noktası kırsal yerleşim yerleri, yaklaşık yüzde 20’sinin çıkış noktası ise kentsel yerleşim yerleridir. On dört il ana-tabakasından güvenlik nedenleriyle gerçekleştirilen göçlerin en önemli varış noktaları, 14 ilin ve bu illerden yoğun göç alan 10 ilin kentsel alanlarıdır.

OHAL Bölge Valiliğinin 1997 yılı verilerine göre toplam 905 köy, 2.523 mezranın boşaltılması sonucu 450.000 kişi yerinden edilmiştir. Köyü boşaltılan kişiler toplu halde göç etmek zorunda kalarak ya bölgedeki Urfa, Van, Diyarbakır gibi büyük kentlere ya da tarım işçiliği gibi eğitim ve yetenek gerektirmeyen çalışma olanaklarının bulunduğu Mersin, Adana, Antalya, İzmir ve İstanbul gibi büyük şehirlere göç etmek zorunda kalmışlardır (Kaygalak, 2001:141).

Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde farklı zamanlarda siyasi ve askeri nedenlerle terör olaylarında bölgede itici faktörlerden dolayı göç etmek zorunda kalanlar çeşitli araştırmalar yapılmış ve raporlar yazılmıştır. Bu araştırmalar ve raporlara bakıldığında dikkat çeken ilk önemli bulgu yerlerinden edilenlerin sayısındaki büyüklüktür.

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etüdları Enstitüsü (HÜNEE) tarafından 2004–2006 yılları arasında ve 14 ilde (Adıyaman, Ağrı, Batman, Bingöl, Bitlis, Diyarbakır, Elazığ, Hakkâri, Mardin, Muş, Siirt, Şırnak, Tunceli, Van) yapılan saha araştırmasında, siyasi ve askeri nedenlerden kaynaklanan Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinden gerçekleşen zorunlu göç hareketi, göçmenlerin sayısal ve niteliksel özellikleri açıklanmaya çalışılmıştır. Yayımlanan raporda, Türkiye nüfusunun %1,15’inin 14 ilin kırsal yerleşim yerlerinden güvenlik nedenleri ile göç eden nüfus olduğu bulgusu, Türkiye’de tahmini olarak 837.200 kişinin 1986–2005 döneminde 14 ilin kırsal yerleşim yerlerinden güvenlik nedenleriyle göç ettiğini göstermektedir.

Yine sunulan bu raporda özellikle 1986–2005 yılları arasındaki dönemlerde 14 ilin kırsal yerleşim yerlerinden güvenlik nedenleri ile göç eden tahmini nüfus büyüklüğünün en az 728.000; en çok da 946.400 olabileceği saptanmıştır. 14 ilin kentsel yerleşim yerlerinden güvenlik nedenleriyle göç edenler

de sayısal büyüklük tahminlerinde dikkate alındığında, 14 ilden güvenlik nedenleriyle göç eden nüfusun tahmini büyüklüğünün 953.680 ile 1.201.200 arasında olabileceği görülmektedir. Son yirmi yılda 14 ilin kırsal yerleşim yerlerinden güvenlik nedenleriyle göç edenlerin %59,6'sı erkek, % 40,4'ü ise kadınları oluşturduğu vurgulanmıştır (HÜNEE, 2006: 61).

1985 sonrası olayların en fazla şiddetlendiği zamanlar bu olaylara müdahil olan ve otoritesini sağlamaya çalışan bir güç olarak ordunun dolaylı veya doğrudan etkileri de çok büyük oldu. Siyasi ve askeri nedenlerle bu bölgelerdeki kırsal alanlar büyük oranda boşaltıldı. Göçler daha çok köyden kente doğru bir eğilim gösterdi.

Bu zorunlu göçler hem bireysel anlamda hem de toplumsal boyutta ekonomik ve siyasi birçok sorunu beraberinde getirdi. İş olanaklarının olmadığı ve siyasi gerilimlerin had safhada olduğu bölgelerden, iş olanakların nispeten daha fazla olduğu gelişmiş bölgelere insan akımı başladı. Göçmenler ilk geldikleri yerlerden daha düşük nitelikte ve daha düşük ücrette çalıştırıldılar. Böylece yerinden etme sonucunda özellikle Doğu Anadolu bölgelerinden gelen Kürt göçmenler, gittikleri yerlerde daha başka ayrımcılık, dışlanma, ötekileştirme gibi büyük sorunlarla karşı karşıya kaldılar.

Yerinden etme siyasetine bağlı olarak ortaya çıkan durum, Kürt yurttaşlara dair hâkim algı kalıplarının dönüşmesine de yol açtı. Zorunlu göç sonrasında metropollere yığılan ya da mevsimlik işçiliğe katılan Kürtlerle Türk yurttaşlar arasında artan temas, zaman zaman gerilime sebep olduğunu dile getiren Sosyolog Mesut Yeğen 'Türkiye'de Zorunlu Göç: Hükümet Politikaları (2009) adlı konferansta şöyle devam etmektedir:

Gözden ırak oldu olmasına ama doksanların yerinden etme faaliyeti hem önemli bir kısım gerçeği hatırlattı, hem de gözümüzü kapatamayacağımız, sırtımızı çeviremeyeceğimiz dramatik bir takım sonuçlar üretti. Yerinden etme işinin önemli sonuçlarından biri de yine yurttaşlık alanında ortaya çıktı. Yerinden edilip, şehirlere yığılan Kürt yurttaşların yoksullaşması ve sosyal haklar ayağında da temel bir dönüşümün yaşandığını gösterdi. Neo-liberal iktisat siyasetlerinin derinleşmesine bağlı olarak son zamanlarda epey zayıflamış da olsa, Cumhuriyetin sosyal politikaları yakın zamana kadar iyi kötü bütün yurttaşların erişimine açık, eşitlikçi politikalar olmuştur.

Zorunlu göç ve yerinden edilme üzerine araştırmalarıyla tanınan Yüksek (2012), zorunlu göç veya diğer adıyla yerinden edilme sonucunda “kentsel yoksulluk, eğitim haklarından sağlık hizmetlerinden yararlanamama, sosyal güvenceden yoksunluk, işgücü piyasasına yeterince katılamama, işsizlik ve kentsel mekânda ayrımcılığa uğrama” gibi pek çok sorun yaşadıklarını belirtmektedir. Köylerine ve diğer yaşam alanlarına dönmek isteyen göçmenlerin ciddi derecede sosyal ve ekonomik engellerle karşılaştıkları vurgulanmaktadır (a.g.e., 2012). Doğu ve Güneydoğu’da çok sayıda köy ve benzeri yerleşim yerinin boşaltılması çok çeşitli sorunlara sebep olurken üretim ve çalışmanın doğası ve dengesini de bozmaktadır. Zorunlu göç sonucu yerinden edilen insanların geride bıraktıkları sadece boşaltılan bir kara parçası değildir; etkileri daha sonra anlaşılabilir hem ekonomik hem de sosyal açıdan irdelenecek sorunlar geride bırakılacaktır. Gidilen kentlerde geçimin köydekine göre daha zor olduğu açıktır. Göçmenler muhtemelen kentlerde uzunca bir süre üretimden uzak kalabilmektedir. Bir kısmı gecekondulara yerleşip kente alışmada bu yerleri ‘tampon bölge’(Kıray, 1999) olarak zor günleri atlama yoluna girmişlerdir ama değişen çalışma koşulları onları bu koşullara uyum sağlamaya zorlayarak üreticilikten tüketici konuma doğru bir yönelim başlamıştır. Bu da toplumsal koşullarıyla beraber toplumsal statülerinde de değişikliğe gitmelerine neden olmuştur. Daha önce kendi tarlalarında kendi işlerinin efendisi konumundayken göç ettikten sonra kapsamı ve alanı daralan ücret karşılığı çalışan bir işçi durumuna gelmişlerdir.

Göç ettikten sonra kentleşme sürecinde olan bireyler ve aileler köyleriyle olan bağlantılarını kısmen de olsa açık tutarak geçim stratejilerini oluşturmaya başlamışlardır. İlk zamanlarda göçmenler önemli bir geçim stratejisi olarak köyde kalan akrabalarının tarımsal üretime devam etmesi sayesinde temel gıda ihtiyaçlarının bir kısmını köyden erzak getirme yoluyla temin etmişlerdir (Erder, 1998’den aktaran Yüksek, 2012: 233). Ama daha sonra boşaltılan köy sayısının artması ihtiyaçlarını bu yöntemle temin etmelerini zorlaştırmıştır çünkü “boşaltılan köylerin çoğu, yeniden sürdürülebilir bir yaşam kurmak açısından çok yetersiz durumdaydı (Yüksek, 2012). Ayrıca güvenliğin tam anlamıyla sağlanamadığı durumlarda köylere dönüş sorunları daha da derinleştirmekten başka bir işe yaramazdı. Yüksek, köye dönüş yardımı için uzun bir gecikme olduğunu belirtmektedir. Bu gecikme sonucunda göçmenler uzun süre bir çok problemle baş

etmek zorunda kalmıştır. Bu konuda Yüksek (2005: 233-234) İstanbul ve Diyarbakır'da yaptığı saha araştırmasında zorla göçün meydana getirdiği dengesizlik ve zararlı sonuçları şöyle sıralamaktadır:

Zorla göçün, i) geleneksel geçim kaynaklarından kopma ve bu kaynaklara ulaşamama; ii) Sosyal yurttaşlık haklarından yararlanamama; iii) Konut sıkıntısı; IV) İş gücü piyasasında rekabet edememe ve yoksulluk; V) Çocuk emeğinin istismarı; VI) Eğitim hakkı ve fırsatlardan yararlanamama ve kent ortamında ayrımcılığa uğrama gibi süreçlere ve dolayısıyla sosyal dışlanmaya yol açtığı söylenebilir. Bütün bunların doğal sonucu, önlem alınmazsa dolayısıyla genel anlamda bir sosyal dışlanmadır.

Zorunlu göç, aslında sadece o bölgelerdeki askeri ve siyasi çatışmanın bir sonucu değildir, aynı zamanda geçmişten bugüne kadar gelen ve Türkiye'deki bütün yurttaşları ilgilendiren, etkileyen ve etkilemekte olan, belli durumlarda, yönetim gücünün imtiyazlı soysal statüye sahip olan kişi ve grupların devlet tarafından kendilerine verilen hak ve görevlerini baskıcı, otoriter bir düzeyde kullanmaları sonucu ortaya çıkan bir olgudur. Weber (2014: 77) saltanatın yüzeysel olarak tamamen gelenekle sınırlanmamış gibi görünse de, gerçekte durumun hiç de öyle olmadığını dile getirmektedir. Ona göre gelenek dışı unsur, şahsiliikten arınmış biçimde gerekçelendirilmiş olmayıp, güç sahibinin keyfi davranma yetkisinin aşırı ölçüde genişletilmesi halini almıştır. Bir bakıma Doğu ve Güney doğu bölgelerinde atanmışlarla orada güç sahibi insanların (aşiret ve diğer çıkar grupları) saltanatı devlet hizmetlerinin herkese ulaşmasını engellemiş ve bir sosyal ve ekonomik uçurum doğurmuştur. Bu da belli bazı yapılanmaların hak arama arayışlarını güçlendirmiştir.

Zorunlu göç sonrası asıl temel meseleler, göçmenler belli bir yere yerleştikten sonra başlar. Göç, okul çağındaki çocuklar için daha da içinden çıkılmaz bir sorun halini alır. Çocuklar, muhtemelen mevcut kültürel farklılıkları anlamlandıramadan, üstüne bir de ekonomik sıkıntılar ve bazı durumlarda temel ihtiyaçlarını karşılayamama gibi sorunlarla karşı karşıya kalmakta -göçmen aileleri her ne kadar hoşnut olmazsa bile- sokakta çalışmak zorunda kalmaktadır. Alan araştırmasında Yüksek (2005: 255) Diyarbakır'da yerinden edilmiş ailelerin okula giden çocuklarının sokakta çalışsalar bile okullarına devam ettiklerini belirtmektedir. Şartlı Nakil Transferi, okul araç ve gereçlerin ücretsiz dağıtılması ve ailelerin çeşitli maddi mekanizmaları uygulamaya koymaları okullaşma oranındaki

azalmayı engellediğini söylemektedir.

Zorunlu göç diğer gönüllü göçlere göre kadın göçmenler açısından zor bir süreçtir. Zorunlu göçte göç etme kararına herkes uymak zorunda kalmaktadır ve geride herhangi bir şey bırakmayan kadınlar köyde akraba hane halkı ile olan geleneksel ilişki ve iletişimin aksine yeni yerlerde hatta farklı kültürel ortamlarda gelenek ve göreneklerine muhtemelen aykırı gördükleri bazı durumlara zorunlu olarak uyum sağlamak zorunda kalmaktadır. Ayrıca, kendilerine yöneltilebilen ırkçı, ötekileştirici eleştirilere ve sataşmalara bazen boyun eğmek zorunda kalacaklardır. Bütün bunlara karşın, geldikleri yerde sadece ev işleri ile ilgilenmelerine karşın hedef yerde kira ve benzeri giderleri karşılamak için dışarıda çalışmak ve evde ise çocukların bakımını üstelemek zorunda kalacaklardır. Zorunlu göç sürecinde kadınlar ile ilgili yapılan çalışmalar kadınların deneyimlerin birbirlerinde farklı olduğunu göstermiştir. Akıs (2012: 386), kadınları toplu olarak belirli bir sosyal gruba ait yani cinsel şiddet, iş yükü gibi aynı deneyimleri yaşadıklarını varsaymak, “onları mağdur, kurban veya savunmasız gibi sadece olumsuz sıfatlarla tanımlamaya devam etmek anlamına geldiğini vurgulayarak, toplumsal cinsiyete yönelik şiddetin sadece kadınlara yönelik olmadığını, aynı zamanda çocuklara, yetişkin erkeklerin yaşadığı bir süreç olup ataerkil ve eşitsiz iktidar ilişkileriyle alıkalı olduğunu belirtmektedir. Kadınlar, zorunlu göç sürecinde ve sonrasında aileleri ve topluluk içinde aktif roller almak zorunda kalmakta, “gerek iş bulma konusunda gerekse diğer alanlarda kamusal alan daha hızlı adapte olarak, eski işine devam edemeyen ve birçok nedenden ötürü toplumsal statüsünü kaybeden erkeklerle hiyerarşik olarak birden eşitlenmesi ve hatta kimi zaman erkeğin önüne geçmesi, aile içi iktidar dağılımında ve hane içi iş bölümünde çeşitli değişimlere yol açmaktadır (Akıs, 2012: 387).

5. TÜRKİYE’DE KENTLEŞME VE GÖÇ

Türkiye’de kentleşme genelde Doğudan Batıya doğru devam eden göç hareketleriyle yalnızca ivme kazanmamıştır aynı zamanda yıllarca sürececek ve şehir sosyolojisini ve yapısını da değiştirecek bir süreçte baş mimarı haline gelmiştir. Türkiye’nin özellikle II. Dünya savaşıdan sonra kentleşme açısından büyük bir değişim yaşadığı düşünülmektedir. Tarımdaki makineleşme ve şehirlerdeki iş imkanlarının artması o zaman kentlere göçün en önemli göstergelerinden birisi

olarak gösterilmektedir. Tekeli'ye (1977) göre, tarımda traktörün etkin kullanımıyla iş olanakları daralan köylüler kentlere göç etmek zorunda bırakılmıştır. 1950-1980 dönemi kırdan kente göçü dolayısıyla hızlı kentleşmeyi, Özbay ve diğerleri (2001) emek göçünün sonucu olarak tanımlamaktadır.

Tarımda modernleşme politikaların uygulanmasıyla kırdan kente ilk emek göçünün başladığını ileri söyleyen Özbay (2001) o zaman kırdan kente göçe edenlerin genellikle genç erkekler olduğunu aktarmaktadır. Erkek göçmenlerin kadın göçmenlere göre daha büyük bir hareketlilik içinde olduklarını belirten Özbay (2015), yakın zamandaki göç eğilimleri bu düzenin sürdüğünü gösterdiğini söylemektedir:

...1985-1990 arasında İstanbul'a her 100 kadın göçmene karşılık 119 erkek göçmen gelmiştir. Ancak İstanbul'dan ayrılan erkeklerin sayısı kadınlardan çok fazla olduğu için (her 100 kadına karşılık 146 erkek), göçün İstanbul nüfusu üzerindeki net etkisi her 100 kadına 107 erkek seviyesinde gerçekleşmiştir; cinsiyetler arasındaki bu daha dengeli oran, kadının hareket kabiliyetinin olduğu artmış yönünde yanlış bir izlenim de doğurabilir'' (DİE, 1997, 16.-17. Tablo).

Kentlere devam eden göçlerin artması, kent içerisinde birçok sorunu da ortaya çıkarmıştır. En genel itibariyle göçmenlere yakıştırılan 'daha düşük toplumsal statüye sahip' (Özbay, 2015:151) tanımlaması aslında göçün sonucuyla alakalı bir sorun olarak daha sonra ortaya çıkmaktadır. Bu durum özellikle İstanbul'da daha açık açık bir şekilde ortaya çıkmıştır: Demografik yapının değişmesiyle kent nüfusu artmış ve bu da gecekondulaşma, suç oranının artması, kadınların iş alanlarına katılımıyla aile yapısındaki değişimler, geleneksel yapının değişmesiyle kentlerde kuşaklar arası uçurum gibi benzeri sorunları da beraberinde getirmiştir. Yeni bir kent kültürünün doğmasıyla özellikle kitle iletişim ağının oldukça gelişmiş olduğu kentlerde kültürel homojenleşme kentlerde farklılığın yerini aynı tip benzeri seri yaşam kültürünün ortaya çıkması ve bunların giyinme ve yeme alışkanlıklarının modası şeklinde reklamlar aracılığıyla sürekli gündemde tutulması ve bu yönde üretilen söylemlerin göçmenler üzerinde bir baskı oluşturması göçmenleri de tek yönlü bir kültür endüstrisine yönlendirmiştir.

Türkiye’de, kentler mevcut altyapı ve diğer sorunlara rağmen, özellikle Marmara (İstanbul) Ege (İzmir) Akdeniz (Mersin, Antalya) bölgelerinde kentleşme, az gelişmiş bölgelerden gelen göçlerle beraber daha da sorunlu hale gelmişlerdir. Örneğin, İstanbul gibi kentlerde farklı din, dil, inançlara sahip göçmenler kendilerine has bölgelerde (Sarıgazi, Okmeydanı, Kartal, Pendik, Gaziosmanpaşa, Gazi Mahalesi, Sultanbeyli) ikamet etmeye özen göstermiştir. Buralarda ardı ardına yapılan planlı-plansız konutlar çarpık kentleşmeyi doğurmuştur (Özbay, 2015) ve diğer bölgelere göre sosyal ayrışmaları da beraberinde getirmiştir. Bu ayrışma kentlerde bazı kesimlerde refah düzeyinin artmasıyla daha da derinleşmiştir. Dolayısıyla kent sakinleri arasında daha düşük gelirli göçmenlere karşı tahammülsüzlükler baş göstermiş ve sonraları göçmenlerle yerleşikler arasında gerilimler ortaya çıkmıştır.

Ancak, bir yaşam biçimi olarak kent, Luis Wirth’e (1938’den aktaran Duru ve Alkan, 2002) göre, yalnızca yaşanan bir mekân değil, aynı zamanda insanları etkileyen, onlardan etkilenen, toplumsal, kültürel, ekonomik bileşenleri içeren bir bütündür. Ona göre kentleşme, hayat tarzında ve dünya görüşünde meydana gelen değişikliklerle ilgilidir. Kentin nüfusu kendini yeniden üretmediğinden başka yerlerden göç hareketlerini kendine çekmesi gerekmektedir.

Aslında göçler kent hayatına getirdiği sorunların yanında ihtiyaç duyulan üretim alanlarında yeniden üretimi sağlamakta, ekonomik canlanmayı başlatmakta ve çok kültürlülüğün tanınmasında önemli katkılarda bulunmaktadır. Göçler, insanların düşünme hareketini hızlandırır, var olan sorunların karşısında her meslek alanında yenilik yapılmasına da katkıda bulunur. Wirth, kentlileşme denildiğinde (Aktaran Duru ve Alkan, 2002: 78) kentlerde oturan insan sayısı veya toplam nüfusa oranının değil, kentlerin bireye ve toplumsal yaşama etkilerinin düşünülmesi gerektiğini vurgular.

Es (2008), “Kent yönetimi, kentlileşme ve göç: Sorunlar ve çözüm önerileri” adlı çalışmasında kentleşmeyi şu şekilde özetlemektedir:

Kentleşme son iki yüzyılın önemli olgularından birisidir. Kentlerin nüfusları ve sayıları da giderek artmaktadır. Teknolojik gelişmeler, üretim biçimindeki değişimler; büyük miktarlardaki nüfusun topraktan kopmasına ve kırsal alandan ayrılmasına neden olmaktadır. Kentleşme önümüzdeki yıllarda da ülkelerin toplumsal yapılarını

belirleyecek bir gerçek olacaktır. Türkiye’de ki kentleşme sanayileşme ile yakın ilişki içinde olmasına rağmen, sanayileşme ile orantılı bir biçimde olmadığı ve sanayileşmenin doğurduğu ihtiyaçları uygun olmadığı içindir ki sağlıklı ve düzensiz bir şekilde olmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde kentleşmenin özelliklerinden biri de “kentleşmenin sanayileşmeden daha hızlı bir tempoyla olmasıdır. Bunun sonucu olarak Türkiye’de birkaç merkez diğer bütün kent ve bölgelerden daha fazla büyümüştür. Bu birkaç merkezin ani olarak ve dengesiz büyümesi, hizmetlerin yetersizliğine ve kentsel organizasyonların yeterli ve zamanında kurulmaması gibi meselelere sebep olmuştur. Kaynağını kırsal nüfusun beslediği içgöçlerden alan kentleşme hareketi, sadece demografik bir olay değil, aynı zamanda bir toplumsal değişme sürecidir.

5.1. Kentler Arası Nüfus Hareketleri

Göç araştırmacıları Türkiye’deki kitlesel göç hareketlerinin 1950’lere kadar daha çok siyasal bu tarihten 1980’lere kadar ekonomik nedenlerle yapıldığını 1980’ler ve 1990’larda Türkiye’de olduğu kadar dünyada da göç hareketlerinin nedenleri çeşitlendiğini ve karmaşıklaştığını belirtmişlerdir (Özbay, 2015). Türkiye’de göç hareketlerinin en belirgin nedenlerinden biri ekonomik sebeplerdir. İlk ekonomik sebepli göçlerin tarımın modernleşmesi sonucu işsiz kalan köylülerin iş bulmak için kentlere akın etmesi ile başladığı ve bu göçlerin genel doğrultusunun doğudan batıya doğru oldu belirtilmektedir (Özbay, 2015). Bulundukları bölgelerde iş imkânı ve istihdam imkânı bulamayan yurttaşlar daha rahat iş bulabilecekleri ve daha fazla gelir elde edebilecekleri ve dolayısıyla daha yüksek hayat standartlarına gelecekte sahip olabilecekleri Türkiye’nin Batı bölgelerine doğru sürekli bir hareketlilik içerisindeyler. Bu göçmenlerin büyük bir kısmı daha sonra geri dönüş düşünmeyerek orada yeni bir hayat kurabilmektedir. Türkiye’deki iller arası göçlerin gerçek boyutları 2007-2012 arasındaki son beş yılda kendini göstermiştir; yıllık 2,3 milyon ve toplamda 11,6 milyon kişinin iller arasında yer değiştirmiş olması göçün hacmini ortaya koymaktadır (Yakar, 2013). 2012 yılı ADNKS sonuçlarına göre, Türkiye nüfusunun %39,5’i (29.914.737 kişi) nüfusa kayıtlı olduğu il dışında ikamet etmektedir (TUİK’ten aktaran Yakar, 2013). Ulaşım sistemleri ve altyapısındaki gelişmelerin de kolaylaştırıcı etkisiyle, her geçen gün artan boyutlarda nüfusun daimi ikametgâhını değiştirmeksizin kısa sürelerde yer değiştirmesi konunun bir başka boyutunu oluşturmaktadır. Yakar (2013) ayrıca Türkiye’de illerin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyleri ile iller

arasındaki net göç oranları dağılımı arasında benzerlikler olduğunu vurgulamaktadır.

Tablo 2.1. Türkiye’de bölgeler itibariyle göç ve gelir oranları 1985-2000

	1985 (%)	1990 (%)		2000 (%)	
Bölgeler	Göç (1)	Gelir (2)	Göç (3)	Gelir (4)	Göç (5)
I- Marmara	3,9	36,2	7,1	36,5	3,5
II-Ege	1,4	15,8	2,7	15,1	2,2
III-Akdeniz	1,6	12	2,1	12,3	0,04
IV-İç Anadolu	-0,6	16,6	-1,7	16,9	0,01
V- Karadeniz	-2,9	9,7	-5,8	9,8	-4,2
VI-Doğu Anadolu	-4,9	4,1	-9,2	4,3	-3,9
VII-Doğu Anadolu	-1,9	5,3	-2,7	5,1	-3,8

Kaynak: Çelik, 2007

Tablo-2.1, bize geçmişte Türkiye’deki göçün yönünün nereden nereye doğru olduğunu belirten önemli bulguları sağlamaktadır. Buna göre, Türkiye’de göç hareketleri genelde Doğu bölgelerinden Batı bölgelere doğru olmaktadır. Tablo-2.1’de verilen bilgiler göz önüne alındığında Türkiye’de iç göçün yönü Marmara, Ege ve Akdeniz bölgelerine doğru olmaktadır. Göç veren yerler incelendiğinde gelir açısından düşük olan bölgeler görülmektedir. Gelir düzeyi düşük Karadeniz, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri gelir düzeyi düşük olmakla beraber yoğun göç veren bölgelerdir. Marmara bölgesi özellikle İstanbul (Özbay, 2015), “ 1950 sonrasında önce toprak ağalarının daha sonra da artan hızla

Anadolu kentlerindeki eşrafı ve aydınları toplayan bir çekim merkezi haline dönüşmüştür”. 1980’lerden sonra Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinden köyler zorla veya zorunlu sebeplerden boşaltılarak büyük gruplar halinde zorunlu göçe tabi tutulmuşlardır.

5.2. Göç ve Sosyal - Mekânsal Ayrışma

Göçmenler göç ettikleri ve yerleştikleri yerlerde kendi ekonomik ve sosyal yapı ve özelliklerine uygun yerlere yerleşmeye ve yaşamaya başlamaktadır. Bulundukları bölge diğer yerli halkın veya yerleşiklerin bulundukları mekânlardan hem sosyal hem de ekonomik olarak belirli çizgilerle ayrılmaktadır.

Kentleşme süreciyle beraber, sosyo-ekonomik açıdan farklı mekânlar ve bölgeler oluşur. Kentleşme süreci, özellikle göç süreci ile beraber farklılaşmalara ve mekânsal ayrışmalara neden olur. Her grup kendini daha rahat hissedebileceği ve sosyal hayatta daha özgür hareket edeceği alanlarda hâkimiyetini kurmaya başlar. Hemşerilik duygularının baskın olduğu bu farklı mekânlarda toplumsal iletişimde benzer din, dil, etnisite ve kültürel yapılar etrafında bir kent kültürü ortaya çıkar. Burada kente yeni taşınan ve gelir durumu çok iyi olmayan kent yoksulları gecekondulaşmaya gider. Diğer gruplar kendi ekonomik yapılarına uygun yerlere yerleşmektedir. Sosyo-mekânsal ayrışma özellikle büyükşehirlerde kendini daha fazla hissettirmeye devam etmektedir. İzmir, İstanbul, Bursa, Adana, Mersin gibi büyük kentlerde göçmenler kendilerine daha yakın hissettikleri gruplara yakın yerlere yerleşmektedir. Cenk Saraçoğlu (2011:76-77) Özellikle İzmir’e göç eden Kürt göçmenlerle ilgili mekânsal ayrışmadan bahsederken şu ifadeleri kullanır¹:

Kürtlüğün kent hayatı içerisinde farklı ve homojen bir grup olarak görünmeye başlaması, Kürt göçmenlerin son yirmi yılda İzmir’de deneyimledikleri mekânsal ve sosyo-ekonomik ayrışmayla bağlantılı bir durum. Mekânsal ayrışmadan kasıt, 1980’lerin ortalarından itibaren İzmir’e gelen Kürt göçmenlerin kentin belirli alanlarına yerleşerek nüfus olarak burada yoğunlaşması. Bununla ilişkili olacak şekilde sosyo-ekonomik ayrışmadan da özellikle 1990’ların başından itibaren kente gelen Kürt göçmenlerin belirli geçinme stratejilerinde ve ekonomik sektörlerde yoğunlaşarak kentin geri kalanından farklılaşması kastediliyor. Türkiye’nin özellikle batı metropollerinde, kent nüfusunun değişik kesimlerini net çizgilerle birbirinden

¹ Türkiye’de sanayi kapitalizmin gelişiminin ivme kazandığı 1960’lı yıllardan itibaren bu olgu, sosyolojik incelemelerin en önemli konularından bir haline gelmiştir. Bk. Mübeccel Kıray, Örgütlemeyen Kent: İzmir İş Hayatının Yapısı ve Yerleşme Düzeni. Türk Sosyal Bilimler Derneği, Ankara,1972.

ayırır yapılanmalar, kuşkusuz sadece 1980’lerden beri görülen bir olgu değil. Kentli emekçilerin, işsizlerin ve yoksulların mülk sahibi sınıflardan hem oturdukları yer hem de gündelik yaşamlarını geçirdikleri mekânlar açısından ayrışmaları, kapitalizmin dünyanın her yerinde kaçınılmaz olarak ortaya çıkardığı bir olgu. Türkiye’de sanayi kapitalizmin, gelişmenin hız kazandığı 1950’lerden itibaren bu sınıfsal ve mekânsal ayrışma iyice belirginleşmeye ve batı kentlerinin toplumsal yaşamına damgasını vurmaya başlamıştı.

Kentsel mekânsal ayrımcılık birçok araştırmacının araştırmasına konu olmaktadır. Bunlardan biri de ‘Kürtlerin yerinden edilmesi ve sosyal dışlanma’ adlı çalışmasıyla İstanbul ve Diyarbakır’da saha araştırması yapan Deniz Yüksek’e aittir. Yüksek (2005: 256-257) bu çalışmalarında değişik kişilerle yaptığı ve elde ettiği bulguları paylaşıyor. Örneğin bazı yerlerde çok fazla çocuklu oldukları için bazı apartman sakinlerinin Kürt ailelere kiralık ev vermek istemediklerini, küçük iş yerlerinde ve atölyelerde iş arayan göçmenlere genelde çok fazla zorluk çıkarılmadığını belirtmektedir. Bunun nedeni olarak o işyerlerinin sahiplerinin genelinde Kürt asıllı olduklarını söylemektedir. Yüksek (a.g.e., 2005: 257-258) araştırmasına şu bulgularla devam etmektedir:

Kürt göçmenler, yöresel ilişki ağları dışında iş aradıkları durumlarda ayrımcılıkla daha fazla karşılaşılıyor olabilir. Örneğin, Tuncelili genç bir erkek, iş ararken kökeni nedeniyle ayrımcılığa uğramadığını söyledi; ama garson olarak çalıştığı birkaç yerde iş sahiplerinin başka Doğu illerinden eleman almak istemediklerini gözlemlediğini belirtti. Bir alandaki dışlanma süreci, başka süreçleri de tetikleyebilmekte, bir unsurun varlığı başka diğer unsurların etkisini ağırlaştırabilmektedir. Bu nedenle, yerinden edilmenin başlattığı sosyal dışlanma olgusu, önlen alınmadığı sürece kuşaklar arasında kendini yeniden üretecektir.

Türkiye’nin birçok kentlerinde farklı sebeplerden dolayı toplumsal ayrışma dolayısıyla mekânsal ayrışma çok da sürpriz sayılabilecek bir konu değildir. Şehirdeki herkes bu ayrışmanın farkındadır. Bu ayrışmadan dolayı zamanla kentin diğer bölgelerinden soyutlandıklarını söyleyenler olsa da o bölgede o mekânın şartlarının el verdiği sürece ekonomik bir kazanç bölgesi olduğu sürece kimse bundan şikâyetçi olmaz. Çünkü kentlerin ayrışılan bölgelerine göç edip yerleşenler öncelikle geçimlerinin sağlama peşindedirler. Yukarıda da belirttiğim gibi göçün sonucu olarak eskiden beri kentlerin belli başlı kenar bölgelerine yerleşip yerleşiklere kendine özgü bir izlenim verenler hep olagelmıştır. Fakat bir

çalışmasında Kürt göçmenlerle ilgili, Saraçoğlu (2012: 78-79), yeni olarak tanımlayabileceğimiz sürecin ise son yirmi yılda bu mekânsal ayrışmanın konusunu ekseriyetle Kürt göçmenlerin teşkil etmesi olduğunu belirtip Kürt göçmenlerle ilgili farklı bulguları bize aktarmaktadır,

...yani Kürtlerin Türkiye’de daha önce görülmemiş ölçüde, kent içerisinde hem barınma hem de gündelik yaşamları açısından belirli mekânlarda yoğunlaşıp kentin geri kalanından ayrışmaları. Diğer bir deyişle, son yirmi yılda tanık olduğumuz şey, şehirdeki mekânsal ayrışmanın, Kürtler üzerinden etkinleşerek nitelik değiştirmesi. Kadife Kale’deki mekânsal ayrışma daha çok bu semtin neredeyse tamamıyla Kürt göçmenlerden oluşması, çevresindeki Eşref Paşa, İkiçeşmelik ve Konak gibi yerlerde yaşayanların burayı bir tür ‘girilmez bölge’ olarak görüp uzak durmasından kaynaklanmaktadır. Belki bunlardan daha da önemlisi, Kadife Kale’yi ayrıksı kılan şey, Kürt göçmenlerin burayı hem geldikleri yerden taşıdıkları hem de göç sonrası süreçler içerisinde geliştirdikleri bir takım özgül geçim stratejileri ve yaşam pratikleriyle yeniden şekillendirmeleri.

5.3. Dışlanma ve Ötekileştirme

Sosyal dışlanma ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel, davranışsal, coğrafi, etnik, dini, vb. birçok sebeple ilişkilendirilebilir. Lapeyre ve Bhara (1997) sosyal dışlanmanın çok boyutluluğunu göstermek için, yoksulluğun ekonomik ve sosyal yönlerini, bireyler ve Devlet arasındaki ilişkiyi ve toplum ile birey arasındaki ilişkiyi ortaya koyan sivil ve siyasi haklar ve vatandaşlık gibi politik yönleri tartışmak yararlı olduğunu belirtmektedir. Toplumsal dışlanma, vatandaşlar sosyal, ekonomik ve siyasi olarak dezavantajlı kaldığında ve bu açıdan sosyal hakları güvence altına alamadığında ortaya çıkar. Ulutaş (2016:4), sosyal dışlanmayı, sosyal entegrasyonu sağlayan karar mekanizmalarına, kaynaklara ve ortak anlatılara erişim açısında tanımlamaktadır. Ona göre, “söz konusu olanaklara erişimin kabul ya da reddedilme biçimlerinin çok sayıda tezahürü olup sosyal olanaklar sınırlandıkça, mekânsal olanaklar da sınırlandırılmaktadır’. Mekânsal dışlanmada ya toplum kişiyi yaşadığı mekân ve coğrafyası nedeniyle dışarıda tutar, soyutlamaya çalışır ve suç potansiyeli, gelir düzeyi etnik köken, politik eğilimler gibi sebeplerle onu damgalayıp ayrımcılığa tabi tutar (Ulutaş, 2016), veya kişi sahip olduğu bazı özelliklerden dolayı o topluma entegre olamamaktadır. Araştırmacılar (Lapeyre ve Bhara, 2017) sosyal dışlanma yönlerini sosyal hizmetlere (sağlık ve eğitim gibi) erişmek; işgücü piyasası (istihdamın düşük ücretten farklı olarak

güvencesizliği); ve sosyal katılım fırsatı ve sosyal dokuya olan katkısı (daha büyük suç, çocuk suçluluğu, evsizlik vb.) gibi üç farklı kategoride irdelemektedir. Göç sürecinde yerleşiklerin göçmenlere bakış açıları, onları sahiplenebilmesi, bazı kaynaklarını paylaşılabilmesi, sosyal ağların göçmenlerin yalnızlaşmasını engellemesi, kurumsal temelde göçmenlerin desteklenmesi gibi dayanışmaya ve yardıma yönelik eğilimlerin yoğun olması göçmenlerin topluma kısa sürede entegre olmalarında yardımcı olmakta ve dışlanmalarının önüne geçilebilmektedir.

Sosyal dışlanma, karmaşık ve çok yönlü bir kavramdır. Hem bireyler, hem de toplumlar açısından, dezavantaja, yabancılaşmaya ve özgürlüğün olmamasına atıfta bulunur. Avrupa komisyonu sosyal dışlanma sonucu maruz kalınan zorlukları aşağıdaki gibi tanımlamaktadır:

Ulusal durumların çeşitliliğinin ötesine geçen tartışmada, nüfusun bir kısmının ekonomik ve sosyal hayattan ve genel refahtan pay almayacağı bir mekanizma kurma eğiliminde olan bir olgunun yapısal niteliği vurgulanmaktadır. Sorun, şimdi sadece üst ve alt arasındaki farktan (yukarı / aşağı) değil, aynı zamanda topluma rahatça yerleştirilmiş olanlar ile saçaklardaki (giriş / çıkış) kişiler arasında olmaktadır (Avrupa Komisyonu, 1992: 7).

Ötekileştirme ‘Ben’ ve ‘Bizi’ merkeze alarak, meşru zeminde kabul ederek, “Ötekini” ise dışarıda konumlandırarak başlar. Nilüfer Nahya (2011), ötekileştirmenin bir süreç ve durum olarak, farklılaştırma ve ayırıştırma düşüncesinde bir imge yaratmakta olduğunu belirtmişlerdir. Ona göre, bu imge, yargıları içeren, kimi zaman aşırı bir olumsuzlukla önyargılar, stereo tipler ve kimi zaman damgalama şeklinde karşımıza çıkabilen, olumlu olarak da benzeştiren (fakat aynı veya tek yapamayabilen) bir düşünme ve algı biçimidir. Aynı makalesinde Nahya (2011:30) şöyle devam etmektedir:

... Bir başka ifadeyle bir ya da birkaç kişiyi, grubu, etniyi ya da ulusu dışarıda bırakmak, bir mesafeyi korumak için uzaklaştırmak ve farklılaştırmak amacıyla, birçok halk, grup veya toplum, kendilerinden olmayanlar şeklinde tanımladıkları hakkında, çeşitli klişeler ve yargılar üretmektedir. Bu yargıların üretiminde “Ben” (ya da “Biz”) öğesinin içeriği önemli yer tutar. Çünkü “Öteki” olana yaklaşım ve bunun biçimi “Ben” öğesinin kendisinden kaynaklanır. Yani ötekileştirme, “Ben”in düşündüğü biçimde gerçekleşir ve “Ben,” kendi imgeler dünyasıyla karşısındakini ötekileştirir.

Yerli olma kavramı üzerinde bilerek, titiz bir vurgu ve başka kültür ve o kültürün içeriklerine, pratiklerine yabancılaşmaya başlama ve kendine benzemeyen kültür ve o kültüre ait her türlü dinamiği bastırma psikolojisi ve bunu sosyolojik olarak günlük yaşantıda canlı tutmaya çalışmaya gösterilen gayretler arasında göçmenler, kimliklerini tam olarak yaşayamamakta ve kapalı ortamlarda dar alanlarda bunları yaşayabilseler bile toplumsal hayata tam olarak yansıtamamaktadırlar. Göç gözlemlerine dayanılarak yapılan genellemelerde de her göç akımının bir karşı akım doğurduğu üzerinde durulmuştur.²

Yerleşikler göçmenlere olan algılarını kendi kafalarındaki imgeler ve gelenlerin onların kafasında oluşturduğu izlenim arasında gidip gelerek sonuçta çatışmayı körükleyecek söylemlerde bulunurlar. İnsanları (göçmenleri) dışlamadan önce, onları çeşitli kategorilere ayırırız ve böylece yönetilmeleri teşhis edilmeleri dolayısıyla kontrol edilmeleri daha da kolaylaşır diye düşünmekteyiz. Öncelikle genelde ‘Biz ve Onlar’ (Bauman, 1998), özelde de çeşitli sosyolojik etmenleri ön plana çıkararak, dışarıdan gelip bulunduğumuz bölgelere yerleşen göçmenlerle (onlar), biz (yerleşikler) arasında çizgiler ve hatlar çizerek farklılaşmaya gideriz. Bize benzemediğini düşündüğümüz insanları ötekileştirmeye çalışırız. Bauman (1998:74), bu tür ötekileştirmeleri çok basit varsayımlara dayandırarak şöyle devam etmektedir:

(...) Toprak esasına göre ayrılığın tam olmadığı ya da tümüyle uygulanmaz olduğu durumlarda, manevi ayrılık önem kazanır. Yabancılarla ilişkiler kesinlikle iş ilişkilerine indirgenir. Sosyal bağlantılardan sakınılır. Kaçınılmaz fiziksel yaklaşmanın manevi bir yaklaşılmaya dönüşmesini engellemeye çaba gösterilir. Hınç ya da açık düşmanlık böylesi engelleme çabalarında kendini açıkça gösterir. Ön yargı ve hıncın ördüğü engelin genellikle en kalın duvarlardan daha etkili olduğu bir gerçektir. Bağlantıdan etkin sakınma devamlı olarak kirlenme korkusuyla şişirilir; kitabı ya da mecazi anlamda, yabancıların, bulaşıcı hastalıklar taşıdıklarına, bitli pireli olduklarına, temizlik kurallarına uymadıklarına ve dolayısıyla, sağlık için tehlike oluşturduklarına ya da zararlı fikirler ve alışkanlıklar yaydıklarına inanılır. Yabancıları çağrıştıran her şeye, yürüme biçimlerine, kılık kıyafetlerine, dinsel ritüellerine, aile hayatlarına, hatta sevdikleri yemeklerin kokularına hınç duyulur.

² Daha fazla bilgi için bkz G. Olsson, Distance and Human Interaction : A Review and Bibliography, Regional Science Institute, Pennsylvania, Philadelphia : 1965.

Göçmenlere karşı yapılan ayırım ve ötekileştirme çoğu zaman en önemli ve etkili toplumsal pratiklerden olan söylemler yoluyla başlatılır ve bu söylemlerin en önemli ayaklarından sanal dedikodu aracı olarak da tanımlayabileceğimiz medya ile pekiştirilir. Söylemler (Messer ve diğerleri, 2012) herhangi bir etnik gruba veya dışlanmakta olan biri göçmen grubun insan hakları sınırlarını daraltmak, onları dışlamak, marjinalleştirmek ve sorunsallaştırmak için kullanılabilir. Söylemlerin temel rollerinden biri, toplumsal temsillerin yeniden üretimidir (Van Dijk, 2012: 15). Bu sosyal temsiller, bilgi, davranışlar, ideolojiler, normlar ve değerlerdir. Bu demektir ki söylem, ayrımcılığın (2012) sosyal ve bilişsel boyutları arasındaki ara yüzüdür. Söylemler, negatif sosyal pratiklerin yeniden üretimine medya veya yeni medya gibi çeşitli araçlar kullanarak yardım eder ve onları sunar. Bu söylemler, sosyal gruplar arasında olduğu gibi mahallede, sokakta, kin ve nefreti körükleyecek şekilde aile ortamında da devam edebilir.

Bauman (1998), Norbert Elias'ın yerleşikler ve *dışarlıklar teorisinde* önyargı üreten durumlar için bize güzel tespitler sunmaktadır. Dışarlıklar diye betimlediği bizim deyişimizle göçmenlerin yerleşiklerin bulunduğu bölge, mekân ve ortama ani akınları veya ansızın yerleşmeye çalışması kültürel vb. farklılıklar her ne kadar az olsa bile yerleşik nüfusa ve aynı zamanda onların hayat tarzına bir kafa tutuş ve bir baskın hareket olarak algılanmaktadır. Yeni gelenlere yer açma zorunluluğu ve dışarlıkların kendileri için yer veya mekân bulma zorunluluğu iki taraf için farklılıklarla ilgili söylemleri abartmalarına neden olur.

Aslında çok da abartılmayacak bir takım farklılıklar abartılarak yaşamın önündeki engeller olarak sunulur. Bu tür karşı akımların besleyip topluma yaymaya çalıştığı çelişkisel söylemler, bir süre sonra temelsiz gibi görülmeye başlasa da aslında yerleşiklerin kafalarında ve duygularından tam olarak atılmış olamaz. Bunlar nesilden nesile göç edenlerin özelliklerine dayandırılarak haklılık ve yeniden üretilmiş bir gerçeklik aranmaya başlanır. Bunlar, tiksinti duyulan nesneler haline gelerek kesin ayrılığın kaçınılmaz ve kaynaşmanın düşünülemez olduğuna kanıt olarak kullanılır. Endişe ve düşmanca duygular her iki tarafta da kaynama noktasına erişir ancak yerleşikler bir bütün olarak önyargılar temelinde harekete geçmek için daha iyi kaynaklara sahiptir. Dışarlıklar yalnızca yabancı olarak kalmazlar, aynı zamanda orada olmaya hak kazanmamış 'istilacılar' ve 'işgalciler'

(Bauman, 1998) olarak görülürler.

Bu söylemler bazı yerlerde göçü bir tehdit olarak yerleşik topluma lanse edebilir. Göçün olduğu yere göre algılanan ekonomik tehdit, muhtemelen en fazla dikkat çeken tehditlerden biridir. Göçün olduğu yerlerde, paylaşılan iş imkânları, yerli halkı kısmen de olsa, işsiz bırakabilir ve etnik çatışma çıkabilir. Örneğin, Afrika kökenli Amerikalılar Beyazlar arasında rekabeti de artırarak şiddete neden olabilir (Olzak, 1992). Toplumsal gruplar, bu ve benzeri tehditler içinde, zamanla yerli halk tarafından farklılıklar söylemi de kullanılarak, hedef alınabilir ve ötekileştirilebilir. Bütün bu baskı araçlarıyla yıldırma yeterli gelmiyorsa, belli başlı siyasi klişeler, propaganda ve algı operasyonlarıyla bulundukları mahalle ve yerleşkelerine toplu yürüyüş ve protestolar yapılabilir. Bazı durumlarda bu insanları (göçmen) göçe zorlama, dolayısıyla belli süre sonra kendiliklerinden toplu halde bulundukları muhitleri bırakıp gidecek kadar yaşanılmaz kılma çabasına gidilebilmektedir. Ötekileştirilen göçmenlerin yerleştikleri yerlerde kalma arzu ve istekleri yok olabilir ve böylece motivasyonlarını kaybedebilirler. Amaç tekrar göçü körükleyerek göçmenlerin elde ettiği deneyimler üzerinden kendilerine pay çıkarmak. Bu mesela, onların geride bıraktıkları mal ve mülklerine ucuza konup sahiplenmek, ya da iş ve mesleklerine konmak şekilde gerçekleşebilir.

6. BULGULAR VE TARTIŞMA

Bu bölümde anket, görüşme tekniği ve göçmenlerin göç hikayelerinden elde edilen bulgular yorumlanmış ve gerekli görülen durumlarda anket analizlerinin sonucu nicel anlamda yansıtılmış ve nitelendirilmiştir. Verilerin analizi ve katılımcılara yönelik bilgiler ayrıntılı bir şekilde tartışılmaktadır.

6.1. Sakarya İli İç Göç Olgusuna İlişkin Genel Değerlendirme

Türkiye’de, özellikle, Marmara bölgesinde yer alan iller, Doğu Anadolu bölgesinden çok sayıda göç almış ve almaya devam etmektedir. Karadeniz bölgesinin batısında ve Marmara Bölgesinde, İstanbul iline 164 km uzaklıkta, İstanbul-Ankara yolu üzerinde ve İstanbul-Antalya yolu kavşak noktasında bulunması itibarıyla önemli bir coğrafi konum avantajına sahip olan Sakarya ili, mısır ve fındık üretimi, büyük ve küçükbaş hayvan yetiştiriciliği ile tarım alanında, ulusal ölçekteki kuruluşları ve organize bölgeleriyle sanayi alanında ve çok sayıda ticari kuruluş ve turizm imkânlarıyla da hizmet sektöründe yüksek bir potansiyele sahiptir. Sakarya’da yıllık nüfus artışı %0 15,4’ tür (Sakarya valiliği, Ocak 2013). Sakarya ili de diğer Marmara bölgesi kentleri gibi her sene göç almaktadır ve nüfusu artmaktadır. Sakarya ili bütün bu yukarıda belirttiğimiz, ekonomik, sosyal ve çevresel avantajlarından dolayı Türkiye’nin birçok bölgesinden insanların gelip yerleştiği bir kenttir. Son yıllarda doğu Anadolu bölgesinden gelip buraya yerleşen insanların sayısı artmaktadır. Özellikle Erenler ilçesine bağlı Küpçüler ve merkez Adapazarı ilçesi sınırları içerisindeki Güneşler yerleşim yerlerine Van, Ağrı, Erzurum, Muş, Kars, Artvin, Ardahan, Diyarbakır, Elazığ, Bitlis, Siirt, Hakkari, Bingöl gibi illerden gelen göçmenlerin nüfus hareketleri devam etmektedir. 2014 TÜİK raporuna göre Sakarya’nın aldığı toplam göç nüfusu 32.701’dir. Gittikçe daha fazla göç almaya çalışan Sakarya ili bu yüzden araştırmaya değer olmaya devam etmektedir. Sakarya ilinin her tarafında hem aldığı hem de verdiği göç açısından göç dinamiklerinin devam ettiği yukarıdaki tabloda da gösterilmektedir. Alan taramasında araştırma konusunu oluşturacak olan Sakarya ili sınırları içerisinde yer alan Küpçüler ve Güneşler yerleşim yerleri hem aldığı hem de verdiği göç açısından incelenmeye değer. Küpçüler ve Güneşler yerleşim yerleri hem yerleşiklerin yoğun olarak yaşadığı hem de Özellikle Doğu Anadolu bölgelerinden göç almasıyla kültürel ve sosyal etkileşimin hangi boyutta olduğunu ve hemşerilik

bağlarının gelişip gelişmediğini, yabancılaşma, ötekileştirme ve mekânsal ayrışmanın oluşup oluşmadığını anlamak için araştırma yapmak için uygun alanlardır. Sakarya ili özellikle 1999 depreminden sonra daha planlı ama daha hızlı bir kentleşme sürecine girdi. Korucuk ve Camili gibi yeni kent merkezlerinin oluşturulması ve desteklenmesi, imar yapıların deprem yönetmeliği gözetilerek uygulamaya konulması ve sıkı denetimler kentleşmeyi daha da ileri bir boyuta taşımış görünmektedir. Ama bütün bu düzenlemelere karşın, şehirde mekânsal eşitsizlik kendisini daha baskın hissettirmeye başladı. Bir yanda yoksulların yaşadığı, altyapı sorunlarının daha fazla olduğu, kent estetiğinden uzak özelliklere sahip, sanayinin ortasındaki merkez Erenler ilçesi; diğer tarafta, planlı bir yapılaşmanın başladığı, arsa, konut fiyatlarının diğer yerlere göre daha yüksek olduğu, düzenli bir kentleşmenin yaşandığı merkez Serdivan ilçesi kentlerdeki ikili yapıyı gözler önüne sermektedir. Kentte mekânsal ayrışma birbirinden farklı alanlarda oluşmaktadır. Dağdibi, Bağlar Mahallesi, Küpçüler, Güneşler gibi yerleşim yerleri daha çok Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinden gelip yerleşen göçmenlerle anılmaktadır. Bu bölgelere dışarıdan gelip yerleşmiş bulunan yurttaşların bir kısmını Kürt kökenli göçmenlerdir. Bir birlerinden farklı sosyo-kültürel özelliklere de sahip bu yerler Sakarya’da, tipik sosyal-mekânsal ayrışmaya örnek gösterilebilir.

Tablo. 3.1. *Sakarya ilinin Doğu İllerinden aldığı göç (TÜİK, 2012-2013)*

Göç eden il	Türkiye geneli 2012-2013	Sakarya 2012-2013	Sakarya 2013-2014
Ağrı	28.477	361	385
Bingöl	10.940	40	72
Bitlis	16.174	74	84
Erzurum	39.997	529	562
Hakkari	10.293	67	49
Kars	18.072	156	171
Malatya	33.194	197	172

Tablo.3.1. (Devam) *Sakarya ilinin Doğu İllerinden aldığı göç (TÜİK, 2012-2013)*

Muş	20 193	166	164
Van	38 507	364	522
Ardahan	7 633	55	49
Iğdır	9 779	56	69

Tablo-3.1, Sakarya ilinin Doğu Anadolu Bölgesi illerinden çok fazla olmamakla beraber yine de belli oranda göç aldığını göstermektedir. Son yıllarda Sakarya’da nüfus artışı incelendiğinde kontrolsüz bir göç aldığı görülmektedir. İstihdam ve gelirin artışı, kendi yakınlarının bulundukları yerlerde refah düzeylerinin gittikçe artması ve kendi konutlarına sahip olmaya başlaması, iklim olarak Sakarya’nın özellikle Doğu Anadolu bölgesi illerinden daha uygun olması vb. gibi nedenler, göçmen nüfusunu artırmıştır.

Ancak göç hareketleri olumlu sonuçlar doğurmakla beraber, zaman zaman kültürel çatışmalar, mekânsal ve sosyal ayrışmalar meydana getirecek etkilere de sahip olmuştur. Örneğin, göçmenlerin hemşerilik duygularındaki artış, Küpçüler ve Güneşlere yerleşen Kürt nüfusu, özellikle buralarda arsa ve ev almakta ve buralara yerleşmeye özen göstermektedir. Ama yine de göç dinamik bir olgudur; zamanla bazı temel kültürel farklılıklar, yerel halkla sağlıklı bir iletişim sonucu etkinliğini kaybetmektedir.

Sakarya ili son yıllarda 1999 depreminin izlerinden nerdeyse hiçbir şey bırakmayacak kadar hem kentsel alanlarda hem de ekonomik gelişmişlik boyutunda gelişme göstermektedir. Sakarya valiliği il brifinginde (Ocak, 2013:3) belirtilen bilgi, bulgu ve rakamlar, Sakarya’nın göçmenler için nasıl bir cazibe merkezi olduğu konusunda bizlere ipucu verebilmektedir:

Sakarya ilinin nüfusu Tük’in açıkladığı rakamlara göre 2012 yılı sonu itibari ile 902.267’dir. İl nüfusunun %75,4’ü (680.637) şehirlerde, %24,6’ı (221.630) köylerde yaşamaktadır. Yıllık nüfus artış hızı %0 15,4, İlin yüzölçümü 4.817 Km² olup, Km²’ye il genelinde 187 kişi düşmektedir. İlimiz sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasına göre 18. sıradadır. Sakarya Türkiye GSYİH içerisinde % 1,1’lik bir paya sahip olup, kişi başına düşen GSYİH sıralamasında 33. sırada yer almaktadır. İlde kişi başına düşen milli gelir 14.064 \$’dır. Sakarya ili, dış ticarete Türkiye’nin önde gelen

illeri arasındadır. 2011 yılı ihracatımız 2.011.691.000 Dolar, ithalatımız ise 1.368.287.000 Dolardır. 2011 yılında ihracatın ithalatı karşılama oranı % 147 olmuştur. 2012 yılında ihracat 1.828.537.000 Dolar, ithalat ise 1.149.585.000 Dolar olarak gerçekleşmiştir. 2012 yılında ihracatın ithalatı karşılama oranı % 159 olmuştur.

TÜİK-2017 verilerine göre Sakarya'nın toplam nüfusu, 990.214'tür. Bu çalışmada araştırmanın yapıldığı merkez ilçelerden araştırmanın yapıldığı Güneşler yerleşkesinin de bağlı olduğu merkez Adapazarı ilçesinin nüfusu 272.901 kişi ve Erenler ilçesinin nüfusu 85.649'dur. Adapazarı ilçesi bütün ilçelerin içerisinde nüfus durumu açısından Sakarya'nın en büyük ilçesidir.

6.2. Sakarya ili Erenler İlçesi Küpçüler ve Adapazarı ilçesi Güneşler Mahalleleri İç Göç Olgusu Bulguları

TÜİK'in illere göre mahalle nüfusları (2017) raporunda, Merkez Adapazarı ilçesi sınırları içinde yer alan Güneşler mahallesi nüfusu 4.696 kişi ve Erenler ilçesi Küpçüler Mahallesi toplam nüfusu 6.508 olarak gösterilmektedir. Son yıllarda doğu illerinden gelen göçmenler hemşerilerinin de etkisiyle daha çok bu iki yerleşim yerlerine yerleşmekte ve zamanla burada arsa ve ev olarak kalıcı duruma gelmektedir. Bu yerleşim yerlerini daha çok tercih etmelerinin iki temel nedeni olduğu gözlemlenmiştir: Öncelikle, Küpçüler ve Güneşler arsa ve ev kira ve fiyatları olarak Sakarya'nın diğer bölgelerine göre daha ekonomiktir. ikinci olarak, buralara yerleşen göçmenler, ortak menşe ve kültürel özelliklere sahiptir. Küpçüler'e yerleşenlerden Üveys adlı göçmenin söyledikleri yukarıda saydığım nedenleri doğrular niteliktedir:

Biz buraya yaklaşık 8 sene önce geldik, buraya yerleşirken öncelikle tanıdık akraba ve hemşeriler var mı bunu dikkate alarak geldik, ama burası ucuz bir yer. Başka yerlerde oturmak isterdik, ama burada akrabalarımız var, çoğu genellikle burada oturmaktadır... Burada daha rahatız, kendi memleketimizde (Van) bir çoğu burada oturmaktadır, her gün görüşebiliyoruz...(Görüşme I, 28. 07. 2016)

Tablo 3.2. Katılımcıların Göç Sonrası Görüşlerine İlişkin Bulgular (N=152)

Ölçek İfadeleri	Katılıyorum		Katılmıyorum		Fikrim Yok	
	N	%	N	%	N	%
Sakarya’da bulunmaktan memnunum.	127	83.6	20	13.2	5	3.3
Sakarya’da kendimi özgür hissediyorum.	115	75.7	26	17.1	11	7.2
Kendimi özgürce ifade edebiliyorum.	114	75.0	29	19.1	9	5.9
Anadilimi özgürce konuşabiliyorum (varsa Türkçe dışında başka bir dil).	93	61.2	41	27.0	18	11.8
Sakarya’da çalıştığım yerde dışlandığımı hissediyorum.	36	23.7	89	58.6	27	17.8
Sakarya’da oturduğum mahallede dışlandığımı hissediyorum.	20	13.2	123	80.9	9	5.9
Sakarya’da kendi kültürümü rahatça yaşayabilirim(dil, gelenek, görenek.)	108	71.1	35	23.0	9	5.9
Ekonomik olarak bağımsız hissediyorum.	74	48.7	64	42.1	14	9.2
Mahalledeki insanlarla sağ-lıklı iletişim kurabiliyorum.	129	84.9	16	10.5	7	4.6
Hemşerilerimle aynı yerde oturmak isterim.	109	71.7	28	18.4	15	9.9
Memleketime geri dönüş yapmayı düşünüyorum.	20	13.2	95	62.5	37	24.3
Önceden sahip olduğum geleneksel yaşantımı burada devam ettirebiliyorum.	102	67.1	36	23.7	14	9.2
Kendi özgün kültürümü burada devam ettirebilecek destek ve ortama sahibim.	98	64.5	43	28.3	11	7.2
Kültürünüzün sizden sonraki kuşaklara aktarımı önemli mi? (gelenek-görenek, anadil, din-inanç, mezhep)	149	98.0	1	0.7	2	1.3
Yemek kültürümün sonraki kuşaklara aktarımı önemlidir.	142	93.4	6	3.9	4	2.6
Gelenek ve göreneklerimizin sonraki kuşaklara aktarımı önemlidir.	147	96.7	3	2.0	2	1.3
Kentin kültürüne ayak uydurmak gerekir.	107	70.4	34	22.4	11	7.2
Din hayatım için önemlidir.	139	91.4	8	5.3	5	3.3
Dini inanç olarak burada kendimi farklı hissetmiyorum.	97	63.8	40	26.3	15	9.9
Geldiğim yerdeki akrabalık ilişkilerini burada da aynı sıklıkta devam ettirmekteyim.	102	67.1	44	28.9	6	3.9
Daha önce mensubu olduğum grup, aşiret ilişkilerini burada da devam ettirmekteyim	57	37.5	59	38.8	36	23.7
Çocuğumun daha iyi bir eğitim alması benim için önceliklidir.	143	94.1	4	2.6	5	3.3
Eşimle beraber kültürel etkinliklere katılabiliyorum	57	37.5	85	55.9	10	6.6

Tablo-3.2, 152 katılımcının ölçekteki (anket) ifadelerine verdikleri cevapların frekans ve yüzde dağılımlarını göstermektedir. Göçmenlerin, kültür ve kimlik dönüşümü ölçeğine ilişkin ifadeleri incelendiğinde çok farklı beklenmedik sonuçlarla karşılaşmadığı belirlenmiştir. Yerleşik bir toplumdan genel geçer beklentiler sosyolojik olarak oturmuş yerleşmiş kültürler göçmenlerin de beklentileri arasında bulunduğu ve bu beklentilerini yükseltme eğiliminde oldukları yapılan çalışmalarda belirlenmiştir. Araştırma sonucunda yöneltilen sorulara cevaplayıcılar büyük oranda aynı şekilde karşılık verdikleri ve benzer beklentileri paylaştıkları belirlenmiştir; “Kültürünüzün sizden sonraki kuşaklara aktarımı önemli mi? (gelenek-görenek, anadil, din, inanç, mezhep)” yargısına katılımcıların %98’i, “Gelenek ve göreneklerimizin sonraki kuşaklara aktarımı önemlidir.” yargısına katılımcıların %96,7’si, “Çocuğumun daha iyi bir eğitim alması benim için önceliklidir.” yargısına katılımcıların %94,1’inin olumlu cevap verdikleri, “Yemek kültürümün sonraki kuşaklara aktarımı önemlidir.” yargısına katılımcıların %93,4’ünün hem fikir oldukları, “Din hayatım için önemlidir.” yargısına katılımcıların %91,4’ü katıldıkları belirlenmiştir. Bu kadar yüksek oranda, kendi kültürlerinin yeni nesillere aktarılmasını olumlayan göçmenler, ilk etapta kent kültürüne katılmalarının zaman alacağını göstermektedir. Kendi kültürel öğelerinin sonraki kuşaklara aktarılmasının önemli olduğunu yüksek oranda (%96) olumluyan göçmenler için yerleşmiş oldukları kent kültürünün henüz tam manasıyla benimsenmediğini açıklamaktadır.

Göçmenler geldikleri yerlerle olan ilişkilerini bir şekilde devam ettiriyorlarsa ve hemşerilik bağları gelişmişse zaten onlardan kendi kültürel öğelerini unutmaları beklenemez. Geleneksel yapılarını topluca yerleştikleri yerlerde sözel olarak devam ettirmeleri söz konusu olur. Ancak %24 gibi hiç de azımsanmayacak kadar göçmenler memleketlerine geri dönüş yapmak isteyip istemedikleri konusunda kararsız olduklarını belirtip fikir beyan etmedikleri görülmüştür. Çalıştıkları yerlerde baskı görüp görmedikleri sorusuna da yaklaşık olarak %18’lik kısmı herhangi bir fikir beyan etmemişlerdir. Göçmenlerin %24’ü iş yerlerinde baskı hissettiklerini düşünmektedir. Buna göre iş yerlerinde baskı görmemeleri onların önünde çok önemli bir engel teşkil etmemektedir. Çünkü

%67'lik kısmı geldikleri yerlerdeki akrabalık ilişkilerini burada devam ettirebildiklerini, özellikle benzer kültürel yapıların varlığı (Dini inançlar) onları hedef yerlerde rahat hareket etmelerini sağlayarak toplumsal hayata entegre olmaları konusunda motive edici etkiye sahiptir. Göçmenler için dini inançları önemli bir toplumsal bağ rolünü görevini yerine getirmektedir (%91). Ankete katılanlardan sadece %10'luk kısmı dini inanç bakımında kendilerini farklı hissettiklerini dile getirmektedir. Kentin kültürüne ayak uydurmak gerektiğini düşünmekle (%71) yerleştikleri kentin kültürüne çok da yabancı olmadıklarını göstermektedirler. Hane halkı kültürel etkinliklere katıldıklarını (%37) ve çocuklarının eğitiminin onlar için öncelikli olduğunu belirterek (%38-%94) hedef yerdeki pratiklerinden daha farklı hedeflere eğilim göstermeye başladıkları, yeni toplumsal özellikler kazandıklarını ve karar verme mekanizmasının hane halkı merkezli bir eğilim gösterdikleri yapılan araştırma sonucu ortaya çıkmaktadır. Ama yine de kendi özgün kültürel yapılarını bir sonraki kuşaklara aktarımı konusunda istekli oldukları (%98) gözlemlenmiştir.

Araştırmada ortaya çıkan bulgular, hedef yerdeki toplumsal yapılara ve eğilimlere dair ipuçlarını vermede önemlilik arz etmektedir. Göçmenlerin %67'sinin önceden sahip oldukları geleneksel yaşantılarını yerleştikleri yerlerde devam ettirebildiklerini söylemeleri, yerleşim yerlerinin çok hızlı bir değişim ve dönüşümü getirebilecek yapıda olmadığını göstermektedir. Göçmenler akrabalık, hemşerilik sosyal bağlara göre tercihte bulundukları ortaya çıkmakla beraber, yerleştikleri yerlerde dini inançların özellikle paylaşabildikleri dini inançların varlığı, göç ettikleri yerlerde toplumsal çevreye kolaylıkla ayak uydurmalarında önemli bir motivasyon kaynağı oluşturmaktadır.

6.2.1.Göçmenlerin demografik özellikleri

Sakarya ili Küpçüler ve Güneşler mahallerine Doğu illerinden göç eden göçmenlerden anket araştırmasına katılan 152 kişiye ilişkin doğum yeri ve cinsiyetleri ile ilgili bulgular Tablo-3.3'te görülmektedir. Bu bölümde katılımcılara göç etmeden önce veya göç ettikten sonra nerede doğdukları, cinsiyetleri ile ilgili sorular yöneltmiş ve kadın katılımcıların sayıca fazlalığı görüşme tekniği kullanıldığında daha fazla erkek katılımcı sağlanarak dengelenmiştir.

Tablo 3. 3. Katılımcıların cinsiyet ve doğum yeri özellikleri

Gruplar	Frekans	Yüzde
Cinsiyet		
Kadın	100	65.8
Erkek	52	34.2
Doğum Yeri		
Ağrı	17	11.2
Ardahan	3	2.0
Artvin	1	0.7
Batman	1	0.7
Bingöl	2	1.3
Bitlis	4	2.6
Diyarbakır	4	2.6
Elazığ	6	3.9
Erzurum	19	12.5
Hakkari	1	0.7
Iğdır	3	2.0
Kars	9	5.9
Makedonya	1	0.7
Malatya	4	2.6
Muş	14	9.2
Sakarya	3	2.0
Siirt	3	2.0
Sivas	1	0.7
Van	56	26.8

Araştırmaya katılan kişilerin %65,8'i kadın, %34,2'si erkek, (anket araştırması bölgenin ve çalışma şartları göz önünde bulundurularak genelde gündüz yapıldığı için, çalışan nüfus genellikle gündüz çalışan erkeklerden oluştuğundan kadın katılımcı sayısı daha fazladır) katılımcılardan oluşmaktadır. Alan taramasında katılımcılar arasında kadın sayısındaki farklılık görüşme tekniği kullanıldığında erkek katılımcılara daha fazla yer verilerek dengelenmiştir.

Tablo-3.3, göçmenlerin büyük çoğunluğunun Doğu Anadolu Bölgesinden geldiklerini göstermektedir. %1'lik bir kısmının Makedonya olmasının nedeni hane halkından evlendikleri kadınların anket sırasında doğum yeri sorusuna doğdukları yerleri cevaplamasıdır. Bazı göçmenler, ebeveynlerin doğum yeri olsa da kendileri Sakarya doğumlu oldukları için Sakarya ilini işaret etmişlerdir. Ancak bunlar aileleri birkaç kuşak önce göç etmiş olmasına rağmen kendilerini hala göçmen olarak tanımlamaktadırlar. Özbay (2015) bu göçmenlere “doğarken göçmen olanlar” tanımını kullanmakta ve “ bu sosyolojik ve öznel göçmen tanımı göçün toplum yapısındaki izlerini anlamak için önemli olduğunu” belirtmektedir.

Tablo 3. 4. Doğum Yerine Göre Farklılık Analizi

Değişken	Doğum Yeri	N	Sıralar Ortalaması	Ki-Kare	Sd	P Değeri
Göç, Kültür ve Kimlik	Ağrı	17	81.38	23.794	18	0.162
	Ardahan	3	61.67			
	Artvin	1	82.00			
	Batman	1	54.50			
	Bingöl	2	68.28			
	Bitlis	4	83.00			
	Diyarbakır	4	111.13			
	Elazığ	6	102.67			
	Erzurum	19	70.24			
	Hakkari	1	89.50			
	Iğdır	3	100.67			
	Kars	9	84.33			
	Makedonya	1	144.50			
	Malatya	4	119.63			
	Muş	14	87.64			
	Sakarya	3	68.33			
	Siirt	3	106.00			
	Sivas	1	119.50			
	Van	56	61.01			
	Toplam	152				

Araştırmaya katılan göçmenlerden %26,8'i Van, %11,2'si Ağrı, %12,5'i Erzurum doğumlu olduğu görülmektedir (Tablo-3.4). Tablo-3.3 ve tablo-3.4'te görüldüğü gibi araştırmaya katılan göçmenlerin doğum yerlerinin farklı olduğu görülmektedir. Şemsiye bir tabir olarak 'hemşeri' başlığı altında toplanabilecek örgütlenmeler genel olarak göç alan yerleşim yerlerindeki, özel olarak büyük kentlerdeki örgütlü yaşamının göz ardı edilemeyecek kadar büyük bir parçasıdır (Kurtoğlu, 2005). Tabloda belirtildiği üzere aynı ile mensup göçmenlerin genelde aynı bölgelerde yoğunlaşmalarında hemşeriliğin etkisi büyüktür. Analitik olarak fiziksel bir yer uzam, yer (mevki) ve yere karşı geliştirdiği his olarak birbirini tamamlayan üç boyutu olduğundan (Agnew, 1987) göçmenler hem kültürel hem de ekonomik olarak kendilerine hitap eden yerleşim yerlerine hemşeriliğin getirdiği kolaylıkla yerleşmektedirler.

6.2.2. Göçmenlerin Gelir-istihdam ve Sosyolojik Özellikleri

Genelde ekonomik amaçlı göç etmiş olan göçmenlerin düşük seviyede bir gelirle çalıştıkları ve eğitim seviyelerinin genelde düşük bir aile yapısına sahip oldukları gözlemlenmiştir. Kente göç edenler ile ilgili temelde olagelen süreci

anlamak kadar, göçmenlerin sosyolojik özellikleri hakkında bilgi sahibi olmak da önemlidir. Alan araştırması sonucunda, küpçüler ve Güneşler yerleşim yerlerine göç eden Doğu kökenli göçmenler, genelde yakın akraba ve hemşerileri bu yerlerde bulunduğu için buralara yerleştikleri ve onlara yakın yerlerde oturmak istediklerini söylemektedir. Yapılan yüz yüze görüşmede katılımcılar arasında yer alan Cesim, bu konudaki görüşlerini şu şekilde paylaşmıştır.

Ben 40 yaşımdayım, buraya yerleştim, çünkü buraya önceden yerleşen akrabalarım var. Onlara yakın oturmak istiyorum. Bu mahallede kendimi rahat hissediyorum, çünkü burada hemşerilerim çok. İstedğim yere rahatça gidebiliyorum. Ev hanımıyım, çalışmama gerek yok ama, para durumum çok sıkışık olursa... Buradakiler hoşgörülü, dilimizden (Kürtçe) anlayan insanlarla rahat konuşuyoruz, bilmeyenle zaten konuşmaya gerek yok (Görüşme VII, 29.07.2016).

Tablo 3. 5. Katılımcılara ait demografik ve sosyolojik özellikleri (n=152)

Gruplar	Frekans	Yüzde
Cinsiyet		
Kadın	100	65.8
Erkek	52	34.2
Yaşınlan Yeri		
Güneşler	58	38.2
Küpçüler	94	61.8
Göç Edilen Yıl		
Cevapsız	11	7.2
2000 Yılı Öncesi	26	17.1
2000 Yılı ve Sonrası	115	75.7
Medeni Durum		
Evli	123	80.9
Bekar	16	10.5
Dul	13	8.6
Diğer	0	0.0
Yaş		
18 – 25 Yaş Aralığı	11	7.2
16 – 33 Yaş Aralığı	31	20.4
34 – 41 Yaş Aralığı	71	46.7
42 – 49 Yaş Aralığı	33	21.7
50 Yaş ve Üzeri	6	3.9
Eğitim Durumu		
Okula Gitmeyen	41	27.0
İlköğretim	77	50.7
Ortaöğretim	22	14.5
Yüksek Okul	3	2.0
Fakülte (Lisans)	8	5.3
Yüksek Lisans ve Üzeri	1	0.7
İş Durumu		

Tablo 3.5. (Devam) *Katılımcılara ait demografik ve sosyolojik özellikler*

Kamu Çalışanı	6	3.9
İşçi	31	20.4
Vasıfsız İşçi	23	15.1
Diğer	92	60.5
Çalışılan İş Alanı		
İnşaat	28	18.4
Yemek Hizmetleri	10	6.6
Eğitim	8	5.3
Diğer	106	69.7
Sakarya’da Yaşama Süresi		
0 – 5 Yıl	30	19.7
6 – 10 Yıl	30	19.7
11 – 15 Yıl	66	43.4
16 Yıl ve Üzeri	26	17.1
Gelir Düzeyi		
Cevapsız	7	4.6
500 – 1000 TL	16	10.5
1000 – 1500 TL	57	37.5
1500 – 2000 TL	60	39.5
2000 TL ve Üzeri	12	7.9

Araştırmaya katılan 152 kişiye ilişkin sosyolojik bulgular Tablo-3.5’te görülmektedir. Araştırmaya katılan kişilerin %65,8’i kadın, %34,2’si erkek, %61,8’i Küpçüler (Sakarya - Erenler), %38,2’si Güneşler (Sakarya - Adapazarı) bölgelerinde yaşamakta olup, %75,7’si 2000 yılı ve sonrasında göç ettiğini ifade etmektedir. Katılımcıların %80,9’u evli, %46,7’si 34 ile 41 yaş aralığında, %50,7’si ilköğretim mezunu, %20,4’ü işçi olduğunu ifade ederken, %60,5’i iş olarak diğer seçeneğini belirtmektedir. Katılımcıların %18,4’ü iş alanı olarak inşaat sektörünü belirtirken, %69,7’si iş alanı olarak diğer seçeneğini ifade etmektedir. Ankete katılanların %43,4’ü 10 ile 15 yıldır Sakarya’da yaşamakta, %39,5’inin 1500 ile 2000 TL, %37,5’inin 1001 ile 1500 TL arasında geliri bulunmaktadır. Alan araştırmasına katılanlar arasında 34 – 41 Yaş Aralığı, %46,7 oranıyla en fazla sayıya sahiptir. Bunun nedeni yaklaşık 20 yıl önce Sakarya’ya göç edenlerin bu yaş aralığında olanların olmasıdır. Tablo 3.5’te görüldüğü üzere 2000 yılı ve sonrasında göç artışı olmuştur. Massey ve diğerleri (1993) belirttiği gibi, rasyonel bireyler fayda-maliyet hesabı yaparak göç etmeye karar verirler. Araştırmada göç edenlerin çoğu kırdan kente göç edenlerden oluşmaktadır. Neden göç ettiklerine yönelik yöneltilen sorulara karşılık menşe yerlerde aile nüfusunun artması ve dolayısıyla kişi başına düşen gelirin azalması sonucu gelirlerini daha fazla artırmak için göç

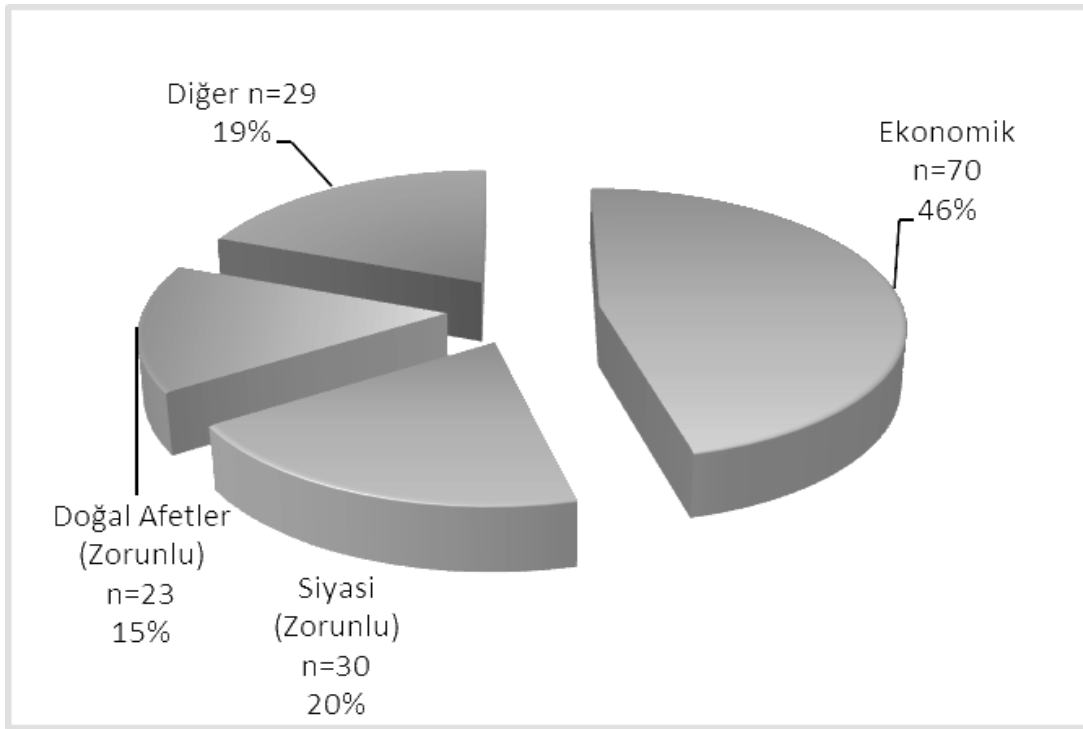
etmeye karar verdiklerini belirtmektedirler.

Ankete katılan göçmenler çoğunlukla kadınlardan oluştuğu göz önünde bulundurulduğunda, gelir özelliklerinde çok büyük bir artış gözlenmemiştir. Bu durumda istihdam edilen kadınlar genelde düşük ücretli işlerde, örneğin tarlalarda mevsimlik olarak çalışmakta ya da çocuk bakımı, temizlik işleri gibi az gelir getiren ve zamanlarını çok fazla almayan işlerle meşgul olduklarından dolayı gelirlerinde büyük farklılıklar gözlenmemiştir. Tabloda da görüldüğü gibi yaklaşık yüzde 48'lik kesimin gelir düzeyi 500 ile 1500 arasında bulunmaktadır. Bu oran ankete katılanların neredeyse yarısını oluşturmaktadır. Aslında göç, kadınların düşünceleri olmadan alınmamaktadır. Kadınlar aile merkezli stratejilerle ve aile ihtiyaçlarını karşılamak adına göç ederler (Kümbetoğlu, 2003). Araştırmada görüşme yapılan Van'dan göç etmiş olan bir kadın (Gülten, 40) eşinin göç etmeden önce kendisinin de kararına başvurduğunu, geldikleri köyde hayvancılıkla uğraştıklarını genelde koyun, keçi gibi küçükbaş hayvan beslediklerini, köyden ayrılırken bağlarını tamamen koparmadıklarını, tarlalarını ekip biçtikten sonra gelirlerinin bir kısmını kendilerine göndermeleri karşılığı tarlalarını emanet ettiklerini belirtti (Görüşme VII, 29.07.2015).

Araştırmaya katılanların %80,9'u evli, %46,7'si 34 ile 41 yaş aralığında, %50,7'si ilköğretim mezunu, %20,4'ü işçi olduğunu ifade ederken, %60,5'i iş olarak diğer seçeneğini belirtmektedir. Diğer seçeneğini işaretleyenlerin yaptıkları işler, geçici işler olduklarını ve herhangi bir tanımlamayı gerektirmediğini göstermektedir. Diğer işler seçeneğini işaretleyenlerin oranı (%61) kadın katılımcı oranının yüksek olduğu dikkate alındığında çoğunlukla kadınlardan oluştuğu görülmektedir. katılımcıların %18,4'ü, iş alanı olarak inşaat sektörünü belirtirken, %69,7'si iş alanı olarak diğer seçeneğini ifade etmektedir. İnşaat işlerinde çalışan göçmenlerin hemen tamamı erkeklerden oluşmaktadır. Bunun nedeni inşaat sektörünün genelde yapısal olarak kadın mesleği olarak görülmemesidir. Ankete katılanların %43,4'ü 10 ile 15 yıldır Sakarya'da yaşamakta, %39,5'inin 1501 ile 2000 TL, %37,5'inin 1001 ile 1500 TL arasında gelire sahip oldukları gözlenmiştir.

6.2.3. Göçmenlerin göç etme nedenleri

Yapılan görüşmelerde, çalışmada göç nedenleri ile ilgili çok farklı bulgulara rastlanamamıştır. Çalışmaya katılan göçmenlerin neredeyse tamamı göç etme nedenleri olarak ekonomik faktörleri ileri sürmüşlerdir. Göçmenlerin göç etme kararı alırken en fazla öne sürdükleri argüman, göç etmeden öncede belirli işlerle uğraştıklarını ve bunlardan en önemlisinin çiftçilik olduğunu fakat şimdiki işlerinde daha fazla gelir elde ettiklerini söylemeleridir.

Şekil 1.1. Göç etme nedenleri (n=152)

Şekil 1.1’de de görüldüğü gibi araştırmaya katılan 152 kişinin göç etme nedenlerinin dağılımını göstermektedir. Şekil 1.1’e göre katılımcıların en önemli göç nedeninin ekonomik nedenler (%46) olduğu görülmektedir. İkinci önemli neden ise siyasi (zorunlu) nedenler (%20) olduğu ifade edilmektedir. Diğer nedenler ise %19 olarak belirtilmektedir. Doğal afetlerden dolayı göç edenlerin oranı ise %15’tir. Doğal afetlerden ve siyasi nedenlerden dolayı göç edenlerin sayısı toplamda %35 olduğu dikkate alındığında menşe yerdeki yerleşkeler, genelde kırsal bölgelerde bulunmakla beraber, göçmenlerin göç etmeden önce işledikleri

tarla ve sahip oldukları diğer varlıklarının güvende olmadığı ve bu yüzden göç etmek zorunda kaldıkları görülmektedir. 2000 yıllarından sonra göç eden Ahmet adındaki göçmen, özellikle güvenlik üzerinde durarak geldikleri yerlerde her türlü güvenliklerinin olmadığını belirterek göç nedenlerini çok açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Kıtlık, deprem... Ve köyler artık güvenli yerler değildir. Akrabalarımız, çoğu göç ettiler, ayrıca sel gelip benim tarlayı harap etti, güveneceğim, dayanacağım bir kimse kalmadı, kime, neye güveneceğim, geçinmiyordum. Van merkeze gitmek istedim... İşte orada da deprem oldu, biliyorsun. Şimdi oralarda oturamazsın, iş yok, güvenlik yok, her an serseri bir kurşunla ölebilirsin, baksana, televizyonlarda her gün birçok insan ölüyor (Görüşme XIX, 20. 11. 2016).

Araştırmaya konu olan güneşler ve Küpçüler yerleşim yerlerinden görüşmeye katılan göçmenlerin çoğu, göç etmeye karar vermeden önce kırsal bölgelerde oturduklarını tarım ve hayvancılıkla uğraştıklarını ifade etmişlerdir. Kırsal kesimde istihdam olanaklarının kısıtlı olduğunu ve dolayısıyla iş gücünün azalmasından dolayı göç etmeye karar verdiklerini belirten %46'lık oranıyla göçmenler hem itici hem de çekici faktör olarak genelde ekonomik faktörü ön plana çıkarmışlardır.

6.2.3.1. Sakarya'ya yönelik göçün çekici nedenleri ile ilgili bulgular

Göçmenlerin genelde alternatif yerlere taşınmanın fayda ve maliyetini hesapladıkları ve belirli bir zamanda bekledikleri getirilerin daha yüksek veya en yüksek olduğu yerlere (Borjas, 1990) göç etmeye karar verdikleri belirtilmektedir. Sahip oldukları sermaye ve iş imkânlarına göre Marmara bölgesinde ve o bölgede yer alan Sakarya ilinde hem iş imkanları daha fazla hem de ücretler Doğu Anadolu bölgesindekilere göre daha yüksektir. TÜİK (2012) verilerine göre, Sakarya ili, dış ticarete Türkiye'nin önde gelen illeri arasında bulunmaktadır. Verilere göre, 2011 yılı ihracatı 2.011.691.000 Dolar, ithalatı ise 1.368.287.000 Dolar olduğu belirtilmektedir. 2011 yılında ihracatın ithalatı karşılama oranı % 147 olmakla beraber, 2012 yılında ihracat 1.828.537.000 Dolar, ithalat ise 1.149.585.000 Dolar olarak gerçekleşmiştir. 2012 yılında ihracatın ithalatı karşılama oranı % 159 olan Sakarya ili, 2013 il brifingine göre (Sakarya Valiliği, 2013) kişi başına düşen GSYİH sıralamasında 33. sırada yer almış ve ilde kişi başına düşen milli gelir 14.064 \$ olduğu belirtilmiştir.

Alan araştırmasında görüşme yapılan %46 (Şekil-1.1) oranıyla

göçmenler daha çok menşe yerde gelir seviyelerinin daha düşük olduğunu ve yerleştikleri yerlerde inşaat gibi – çalışma şartları zor bile olsa – sektörlerde çalışmaya başladıklarını ve önceki işlerinden daha fazla gelir elde ettiklerini belirtmektedirler. En önemli çekici nedenlerden biri gelir seviyelerini artıracakları daha iyi bir ekonomik şartlarda yaşayabileceklerine dair olan iyi niyetleri olarak görülmektedir. Derinlemesine görüşmeye katılan Galip (28) bu konuda düşüncelerini belirterek özellikle menşe yerde daha az kazandıkları dikkate alındığında, şimdi durumun daha farklı olduğunu belirtmektedir.

Burada az çok para kazanıyoruz, öncekinden daha fazla gelirimiz var. Şimdi çok şükür, önceden iyi değildi. Hem burası temiz bir yer, herkesle iyi anlaşabiliyoruz. Şimdi az çok para biriktirebiliyoruz. Önceden ne kazandıysak, masraflarımız yetmiyordu... (Görüşme X, 30.07.2016).

Topluluk düzeyinde göç, insanların davranış kalıplarına iyice yerleşir ve göçle ilişkilendirilen değerler topluluğun değerlerinin bir parçası haline gelir (Massey ve diğerleri, 1993). Kasım, bu konudaki düşüncelerini şöyle ifade etmektedir.

Buradan memnunum, memnun olmak zorundayız. Biz buraya çocuklarımız daha iyi bir eğitim alsın diye de geldik. Bundan sonra geri dönmek istemem. Sonra Kars'takiler, köylülerimiz bize ne der; 'aç sefil geri geldiler' diyecekler. İyi para kazanıp iyi yaşamak isteriz (Görüşme X, 30.07.2016).

Massey Vd. (1993) göre, insanların göç olayına motive olmaları, gelirlerin artışı veya risklerin farklılaşmasıyla değil, kendi referans gruplarında hane halkının gelirlerinin artmasıyla ilişkilidir. Araştırmaya konu olan göçmenler daha önceden kırsal bölgede hemen hemen en az gelirle asgari ücretle -kendilerini geçindirecek kadar ücretle- veya tarımdan ve hayvancılıktan elde ettikleri gelirle geçindiklerini ama son yıllarda hane halkı sayısının artmasıyla geçinemediklerini Sakarya'da herkesin çalışabilecekleri iyi-kötü bir iş bulduklarını ve şimdilik memnun olduklarını belirtmektedir.

Daha önce hayvancılıkla geçiniyorduk. İlkbahar ve Yaz ot toplardık ve kışın hayvanlarımıza verirdik. Ama evlendik aile sayısı arttı, herkes bir tarla aldı. Tarlaları bölüştük. Daha önce 5-6 tarlada geçinirken, şimdi kal kala bir tek tarla kaldı. Burada baktım, önce abim geldi Sakarya'ya., iyi kazanıyor, beni de çağırdı. İnşaatçıdır. Beraber çalıştık, önce bir arsa aldık, evimizi yaptık, şimdi kiracı da değiliz. Durumumuz daha iyi. (Görüşme, XIV, 03.08.2016).

Massey ve diğerkleri (a.g.e., 1993) göçmenlerin çoğı başlangıçta geldikleri toplumdan daha ileri düzeyde statü kazanmak veya buna göre ev inşa etmek, okul ihtiyaçlarını ödemek, toprak almak gibi refahlarını artırmaya yönelik para kazanmayı amaçladıklarını söylemişlerdir. Araştırmaya katılan göçmenlerin göç etme nedenlerini *diğer nedenler* olarak belirtenlerin oranı %19 olarak gözlenmiştir. Diğer nedenler arasında iyi bir statü elde etmek, arsa almak ve refah seviyesini artırmak gibi nedenler gelmektedir. Bu durumda göçmenler öncelikle iyi bir kazanç getirebilecek işleri bulmak ve iyi bir kazanç elde ederek refah seviyelerini yükseltecek bir konum elde etmeyi beklemektedir.

6.2.3.2. Sakarya'ya yönelik göçün itici nedenleri ile ilgili bulgular

Doğı Anadolu'da tarımsal alanlar yeterli düzeyde değildir ve insanlar tarımsal faaliyetlerin azlığından (Munro, 1974) dolayı yeterince istihdam sağlayamadıklarından göç etmek zorunda kalmaktadır. İtici sebeplerden biri de menşe yerdeyken tarımsal faaliyetlerde bulunan göçmenlerin aile yapısı genişledikçe tarlalardaki bölünmelerin yeterli gelir sağlayıcı nitelikte olmamasıdır. Araştırmaya katılan Ömer (Görüşme, XVII, 03. 08. 2015) tarımsal alanın kıtlığı ve dolayısıyla tarımsal faaliyetlerden bulunamayışları göçün en önemli nedenlerinden biri olduğunu dile getirmektedir. Araştırmaya katılan göçmenlerden %20'si siyasi (zorunlu) nedenlerden dolayı göç ettiklerini belirtmişleridir. Bu grubu oluşturanların çoğı 2000 yıllarından önce göç eden katılımcılardan oluşmaktadır. Bu da göstermektedir ki siyasi (zorunlu) sebeplerden göç edenlerin sayısı 2000 yıllarından sonra azalmıştır. Diğer nedenlerden dolayı göç edenlerin oranı %19'dur (Şekil-1). Araştırmaya katılanların belirttiğı diğer nedenler arasında tarımsal iş gücünün azalması, iş olanaklarının azalması, gelirlerinin azalması, zor iklim şartları gelmektedir. Zor iklim şartlarında (Özellikle kış aylarında Kars, Erzurum, Van sıcaklık derecesinin aylarca sıfırın altında kalmaktadır.) yaşamış olan göçmenlerin yaşam için daha elverişli Sakarya gibi kentlere göç olayını gerçekleştirdikleri görülmektedir. Araştırma sonucu elde edilen bulgularda, diğer bir itici göç sebebi olarak %15 oranıyla doğal afetler görülmektedir. Doğı Anadolu bölgesinde deprem, ıg, sel gibi doğal afetler tarımsal faaliyetin yanında bir yerde güvenli ikamet etmeyi de zorlaştıran olaylardır. Alan araştırmasında 20 kişi ile yapılan yüz yüze görüşmede katılımcıların çoğı, özellikle bu tür doğal afetlerin ve doğal

afetlere neden olan ve yaşam şartlarını zorlaştıran faktörlere atıfta bulunarak göç etme nedenlerinde ne kadar etkili olduklarını belirtmektedirler. Yüz yüze görüşmede katılımcılardan Fatih (40) biraz da duygusal bir şekilde önceki yaşam şartlarının göç etmelerinde ne kadar etkili olduğunu anlatmaya çalıştı

Burada hayat şartları çok kolay olmasa da, Van'dakinden iyidir. Van'da senenin belki 7-8 ayı kar-kışla boğuşurduk. Çok zor şartlardı (bunu anlatırken, sesi kesilecek gibi oluyor, gözyaşlarını siliyor) Yaz geldiğinde tarlalar güzeldi. Ama bu seferde, sellerle boğuşurduk. Sel tarlalarımıza zarar verdi, ama bu sefer de bütün gelirlerimizi ot satın almaya verirdik. Zaten depremde sonra (2011 Van depremi) birçok akrabamız buraya göç etti (Görüşme XI, 01.08.2016).

6.2.4. Göçmenlerin Yaşam Memnuniyeti

Göçmenlerin yaşam memnuniyetlerini belirlemede kriterler, göçmenlerin yaşama bakış açıları ve yaşamı nasıl algıladıklarıyla da yakından ilişkilidir. %46 gibi oranlarla (şekil-1) ekonomik sebeplerden dolayı göç ettikleri saptanan göçmenlerin en başta yaşam memnuniyetlerini gösterecek olan ölçüt, ekonomik bağımsızlıklarını kazanıp kazanmadığına bakılarak saptanabilir. Araştırmaya katılan 152 örneklemden %67'si şimdiki ekonomik durumlarının önceki zamana göre daha iyi durumda olduğunu, %49 ise ekonomik olarak bağımsız hissettiklerini açıklamışlardır. Aslında, büyük oranda ekonomik sebeplerle göç etmiş bir toplumda yaşam memnuniyeti kriteri belirlenirken, özellikle ekonomik olarak gelişme gösterip gösteremediklerine bakılabilir. Ekonomik gelişme belki ilk etapta görece bir memnuniyet göstergesi sayılabilir, ama tek başına yeterli bir sebep değildir. Angelini, Casi ve Corazzini (2013), göç olgusu ile ilgili olarak, ekonomi ve kültür arasındaki bağlantı kesinlikle kaçınılmaz olduğunu belirtmektedir. Yeni bir yere taşındıklarında göçmenler, kendileri ile beraber daha önceki yaşam deneyimi ile ilgili etkiler taşır. Onlar ev sahibi bölge için önemli bir ekonomik getiri elde edilebilecek (işgücü, beceri ve insan sermayesinin diğer kaynakları da dâhil) değerli üretken girdiler getirebilirler. Öte yandan, göçmenler, (potansiyel olarak) farklı kültürel geçmişlere sahip yeni toplumun içine girmekle beraber, dilsel, dini, ekonomik ve sosyal değerler (Angelini vd., 2013), ev sahibi bölgede göçmen deneyimini belirleyecek muhtemel kültürel özellikleri arasında yer almaktadır. Dolayısıyla göçmenlerin bir arada yaşadıkları topluma entegre olabilmeleri, memnuniyet değerlerini artıracaktır.

Tablo 3. 6. *Göçmenlerin yaşam memnuniyeti (n=152)*

<i>Değişkenler</i>	<i>Katılıyorum</i>		<i>Katılmıyorum</i>		<i>Fikrim Yok</i>	
	<i>N</i>	<i>%</i>	<i>N</i>	<i>%</i>	<i>N</i>	<i>%</i>
Yerleştiğim yerde memnunum.	141	92.8	11	7.2	0	0.0
Sakarya’da yaşamaktan memnunum ama sosyal dışlanma ve ayrımcılık olduğunu düşünüyorum.	118	77.6	33	21.7	1	0.7
Kent yaşantısına uyum gösteriyorum.	139	91.4	13	8.6	0	0.0

Araştırmaya katılan göçmen katılımcıların %93’ü şu anda yaşadıkları yerlerde memnuniyetlerini belirtmişlerdir. Tablo-3.6’da da görüldüğü üzere araştırmaya katılanların sadece %7’lik bir kısmı çeşitli sebeplerle bulundukları toplumdan memnun olmadıklarını belirtmişlerdir. Büyük bölümü kendi akraba ve hemşerilerinin referansı ile göç etme kararı almış göçmenler, Sakarya’da istihdam açısından herhangi bir sorun yaşamadıklarında ve geldikleri yerlere göre sosyal ve ekonomik açıdan daha avantajlı durumda olduklarından geri dönüşü düşünmedikleri söylemişlerdir. Araştırma bulgularından elde edilen sonuç, göçmenlerin büyük bölümünün yerleştikleri yerlerde kalmaktan memnun olduklarını ortaya çıkarmıştır.

Tablo 3.7. Katılımcıların Sakarya'ya yönelik görüşlerine ilişkin bulgular (n=152)

Ölçek İfadeleri	Katılıyorum		Katılmıyorum		Fikrim Yok	
	N	%	N	%	N	%
Sakarya'da bulunmaktan memnunum.	127	83.6	20	13.2	5	3.3
Sakarya'da kendimi özgür hissediyorum.	115	75.7	26	17.1	11	7.2
Kendimi özgürce ifade edebiliyorum.	114	75.0	29	19.1	9	5.9
Anadilimi özgürce konuşabiliyorum (varsa Türkçe dışında başka bir dil).	93	61.2	41	27.0	18	11.8
Sakarya'da kendi kültürümü rahatça yaşayabilirim (dil, gelenek, görenek..).	108	71.1	35	23.0	9	5.9
Sakarya'daki yaşama ve toplumsal hayata uyum gösterebiliyorum.	109	71.7	32	21.1	11	7.2
Ekonomik olarak bağımsız hissediyorum.	74	48.7	64	42.1	14	9.2
Mahalledeki insanlarla sağlıklı iletişim kurabiliyorum.	129	84.9	16	10.5	7	4.6
Farklı etnik yapımdan dolayı dışlandığımı hissediyorum.	33	21.7	100	65.8	19	12.5
Buradaki sosyal yaşantı bana göre değildir.	34	22.4	104	68.4	14	9.2
Hemşerilerimle aynı yerde oturmak isterim.	109	71.7	28	18.4	15	9.9
Burada kendimi boşlukta hissediyorum.	28	18.4	112	73.7	12	7.9
Memleketime geri dönüş yapmayı düşünüyorum.	20	13.2	95	62.5	37	24.3
Kültürümün devamı için destek alabilirim	98	64.5	43	28.3	11	7.2
Yakın bir zamanda başka bir yere göç etmeyi düşünüyorum.	46	30.3	76	50.0	30	19.7
Din hayatım için önemlidir.	139	91.4	8	5.3	5	3.3
Dini inanç olarak burada kendimi farklı hissetmiyorum.	97	63.8	40	26.3	15	9.9
Şimdiki ekonomik durumum önceki zamana göre daha iyi durumda.	102	67.1	37	24.3	13	8.6
Kendimi artık buralı hissediyorum.	97	63.8	42	27.6	13	8.6

Bağımsız değişkenimiz olan ‘Yaşam Memnuniyetini’ etkileyen şartlar dikkate alındığında, ekonomik bağımsızlık, sağlıklı iletişim, göçmenlerin yerleştikleri topluma uyum göstermeleri, ortak dini inançlara sahip insanlarla bir arada yaşamaları, hemşerileri ile aynı mekânları paylaşma gibi (hemşerilik bağları) değişkenler oransal olarak artıkça, göçmenlerin yaşam memnuniyeti de arttığı Sakarya’daki yaşama ve toplumsal hayata uyum gösterebildikleri görülmektedir (Tablo-3.7). Katılımcıların %67’sinde, şimdiki ekonomik durumlarının önceki durumlarına göre arttığı belirlenmiştir. %91 gibi yüksek bir oranla dini hayatın kendileri için önemli olduğunu belirten göçmenler için ortak dini inanç ve ibadet kültürüne sahip olmaları Sakarya’daki toplumsal koşullarda dini inanç olarak ortak noktada bir arada bulunmalarını ve yerleşik topluma entegre olmalarını kolaylaştırmaktadır. Sakarya’da kendilerini farklı hissetmediklerini belirtenlerin oranı (%64) göz önünde bulundurulduğunda, ortak dini inançların iletişimi kolaylaştırdığı, kaynaşmayı da hızlandırdığı görülmektedir. Yukarıdaki (Tablo-3.7) bulgular, göçmenlerin kentleşmekten çok, kentteki toplumsal yapıya uyum göstermelerini sağlayacak geleneksel yapılara atıfta bulundukları ve aslında karşılarında çok farklı bir toplumu bulmadıkları ve dolayısıyla göçmenlerin kültürel ve kimlik değişimlerinde çok büyük farklılıklar ve değişimlerin olmadığı görülmektedir. Katılımcıların %98’i, “Gelenek ve göreneklerinin sonraki kuşaklara aktarımının” önemli olduğunu belirtmişlerdir.

Tablo 3.8. Katılımcıların cinsiyet ve eğitim durumu

Gruplar	Frekans	Yüzde
Cinsiyet		
Kadın	100	65.8
Erkek	52	34.2
Eğitim Durumu		
Okula Gitmeyen	41	27.0
İlköğretim	77	50.7
Ortaöğretim	22	14.5
Yüksek Okul	3	2.0
Fakülte (Lisans)	8	5.3
Yüksek Lisans ve Üzeri	1	0.7

Araştırmaya katılan göçmenlerin %65,8'ini kadınlar oluşturduğu dikkate alındığında ve kadınların günlük yaşamları erkeklerinkinden farklı olduğu için erkeklerin aksine kadınların günlük yaşamda hareketlilikleri de çok kısıtlıdır. Kültürel değişimin gözle görünür düzeyde olması için göçmen nüfusunun önemli yapı taşlarından kadınların günlük yaşama katılması gerektiği gözlenmiştir. İnsanların davranışlarında istendik davranışlar meydana getirmesi için eğitim çevrelerine katılım gerekir, ancak tablo-3.8'de de görüldüğü üzere ilkokul mezunları katılımcıların %77'sini oluşturmaktadır. Okula gitmeyenlerin oranı ise %22'dir. Bu durumda kadınlar kendilerine uygun kültürel aktiviteler bulamamaktadırlar. Sakarya'da şehirdeki kültürel aktiviteler birçok ev kadını için ulaşılmaz derecede uzak kalmaktadır. Sakarya'daki yaşama ve toplumsal hayata uyum gösteremeyenlerin oranı %21 (Tablo-3.7) oranındadır. Bu durum yaşam memnuniyetleri açısından olumsuz bir sonuç doğurmakta ve eğitim çevrelerine katılımı ve eğitim seviyelerini olumsuz etkileyeceğini düşünmekteyim.

6.2.5. Göçmenlerin Geriye Dönüş Düşünceleri

Göçmenlerin geriye dönüş yapmak isteyip istemediklerini anlamak için öncelikle (Bovenkerk, 1974) onların göç etme nedenlerini anlamamız gerekir. Şekil-1.1'e göre katılımcıların en önemli göç nedeninin ekonomik nedenler (%46) olduğu görülmektedir. İkinci önemli neden ise siyasi (zorunlu) nedenler (%20) olduğu ifade edilmektedir. Diğer nedenler ise %19 olarak belirtilmektedir. Diğer nedenler arasında iyi bir statü elde etmek, arsa almak ve refah seviyesini artırmak gibi nedenler gelmektedir. Doğal afetlerden dolayı göç edenlerin oranı ise %15'tir.

Araştırmaya konu olan Güneşler ve Küpçülerde araştırmaya katılanlar, Sakarya'daki yaşama ve toplumsal hayata uyum gösterebildiklerini belirtmişlerdir (Tablo-3.6 ve 3.7). Katılımcıların %67'si de, şimdiki ekonomik durumlarının önceki durumlarına göre arttığı belirtmişlerdir. Araştırmada çıkan sonuca göre göçmenlerin daha çok ekonomik nedenlerle göç ettiği anlaşılmaktadır. Yüz yüze görüşme yapılan göçmenlerin çoğu (%46) menşe yerlerde daha önce geleneksel yöntemlerin kullanıldığı, kendi kıt kaynaklarının kullanıldığı tarım ve hayvancılıkla uğraştıklarını, şimdi artık bunları devam ettirme imkânlarının olmadığı kanısıyla hareket ettiklerini ve önceki yerleşim alanlarındaki tarlaların eskisi kadar tarımcılık ve hayvancılığa elverişli olmadığını belirtmişlerdir (Görüşme XIV, 03.08.2015). Yapılan anket araştırmasına katılan göçmenlerin yaklaşık %63'ü memleketlerine geri dönüş yapmayı düşünmediklerini belirtmişlerdir. %24'ü, herhangi bir fikir belirtmemişlerdir. Katılımcıların ancak %13'ü geriye dönüşü düşündüklerini söylemişlerdir. Ancak %50'si yakın bir zamanda başka bir yere göç etmeyi düşündüklerini belirtmişlerdir. Bunlar genelde ekonomik durumları iyi olursa başka çevresel olarak daha yaşanılabilir bir yere taşınmayı düşündüklerini belirtmişlerdir. Ekonomik durumun düzelmesi veya ekonomik koşullarındaki gelişme belirli bir süreci gerektirir, dolayısıyla çok kısa sürede gerçekleşebilecek bir süreç değildir. Emeğin ücrete, ücretin de yatırıma ve birikime dönüşmesi zaman almaktadır. Bu yüzden katılımcıların %30'u, yakın bir zamanda başka bir yere göç etmeyi düşünmediklerini ifade etmişlerdir (Tablo-3.6 ve 3.7).

Sakarya'da geriye göçü gittikçe zorlaştıran etkenlerden biri de araştırmaya katılan göçmenlerin çoğunun da üzerinde yoğunlaştığı geldikleri yerlerde asayiş ve güvenliğin artık onlar için zor olduğuna dair düşünceleridir. 'Sakarya'da kendimi özgür hissediyorum' ölçek ifadesine katılımcıların yaklaşık

%76'sı katılıyorum cevabını vermişlerdir. Bu durumda kendilerini özgür hissettikleri bir yerden, kendilerini çok da güvende hissetmedikleri önceki yerleşim yerlerine geri dönüş düşünmedikleri ortaya çıkmaktadır. Göçmen çocuklarının artık eğitimlerini Sakarya'da almaları, meslek yaşamlarına başlamaları, en önemlisi yaşam standartlarındaki gelişmeler ve ev, iş yeri, arsa gibi yatırımlarını artık Sakarya'da yapmaları gibi toplumsal ve ekonomik gelişme ve o toplumsal yapı içerisinde yaşamını devam ettirme, sınırlı da olsa önceki birikimlerini paylaşmaya başlamaları (inşaat sektöründe öncü olmaları, yemek kültürünü piyasada pazarlama- Van kahvaltısı, otlu peynirin gittikçe tercih edilebilir duruma gelmesi, ayran aşısı- gibi dönüşümler göçmenleri Sakarya'da kalıcı hale gelmesine yardımcı olmaktadır.

Ben memlekete geri gitmeyi artık düşünmüyorum, neye gideyim, burada çalışıyorum evim var artık, çocuklarım ikisi de artık okuyor çok şükür. Yani ben Tum'e (Van iline bağlı bir köy) neye gideyim, artık sigortalı bir işte çalışıyorum, burada hiç olmazsa daha fazla para kazanıyorum her şey elimin altında. Ayrıca akrabalarımın çoğu da benim gibi burada. (Görüşme XVII, 03. 08. 2016.)

Tablo 3.9. Kente uyum ve geriye dönüş düşünceleri (N=152)

Değişkenler	Katılıyorum		Katılmıyorum		Fikrim Yok	
	N	%	N	%	N	%
Sakarya'da yaşamaktan memnunum.	141	92.8	11	7.2	0	0.0
Memnunum ama Sakarya'da işyerinde ve ikame ettiğim yerde etnik yapımdan dolayı dışlandığımı ve ayrımcılığa maruz kaldığımı hissediyorum.	118	77.6	33	21.7	1	0.7
Sakarya'daki yaşama ve toplumsal hayata uyum gösterebiliyorum.	139	91.4	13	8.6	0	0.0

Ekonomik ve toplumsal koşullarındaki gelişmelere karşın, Sakarya'yı hem iklimi hem de soğuk insan ilişkilerden dolayı sevmeme göçmenlerin geriye göç etme nedenleri olabilmektedir.

Yaşıtlarım ve köylülerimle birlikte iken kendimi burada güvende ve rahat hissediyorum. Bazen Van'da yaşamak isterim, buradaki insanlar soğuk. Bazen düşünüyorum da biz buraya ait değiliz. Bugünden sonra geri dönmek biraz zor ama bazen memleketi özlüyorum, bizim oradakiler sıcakkanlılar, bir de buradaki hava insanı hasta ediyor. Çok rutubetli, yazın daha çok... Çok çabuk terliyor insan. Mecbur olmazsam, burada kalmazdım, eee artık çocuklar büyüdü, başımızı koyacak bir evimiz var, alışmak zorundayım (Görüşme II, 24. 07. 2016).

Katılımcıların önemli bir oranı (%92,8) Sakarya'da yaşamaktan memnun olduklarını belirtmelerine rağmen (Tablo-3.7), hem işyerlerinde hem de ikame ettikleri yerlerde ayrımcılığa ve sosyal dışlanmaya maruz kaldıklarını belirtmektedirler. Bu tür ifadeler geldiğimiz noktada göçmenlerin henüz tam bir memnuniyet içerisinde olmadıklarını göstermektedir. Bu ve benzeri bulgular, yaşam memnuniyeti bildirmelerine karşın Sakarya'daki kültürel ve sosyal yapının aslında karmaşık olduğunu, bazı sorunların henüz çözülemediğini, göçmenlerin bir veya birkaç nedene bağlı olarak memnuniyetlerini belirtmediklerini göstermektedir. Ama yine de onları ayakta tutan en önemli bağlarından biri olan hemşerilik bağlarının güçlü olması onların Sakarya'ya yerleşmelerini kolaylaştırmaktadır.

Sakarya'ya gitme kararı sonrasında, buraya göç edenleri nelerin beklediği konusunda belirsizlik her zaman var olmuştur. Ama yine de Sakarya'ya göç edenler için en önemli ve onları en çok rahatlatan etken ise gidecekleri hatta yerleşecekleri yerlerde en azında akraba ve tanıdıklarının olması yani hemşerilik ilişkilerin iyi olmasıdır. Anket araştırmasına katılanların %72'si 'hemşerilerimle aynı yerde oturmak isterim' ölçek ifadelerine 'katılıyorum' cevabını vermişlerdir (Tablo-3.6 ve 3.7). Köyden kente göç edenler en başta ihtiyaçları için hemşerilik bağlarına ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir. Bunlardan biri iş, diğeri ise barınak ihtiyaçları olduğu gözlenmiştir. Köyden (kırsal bölgeler) göç edip şehre yerleşen göçmenler, kültürel olarak heterojen dağılan yine onlar gibi göç etmiş ve yerleştikleri bölgede belli bir süre geçirmiş göçmenler arasında yaşamak zorunda kalmaktadır. Ancak tanıdık, hısımlar ve hemşerilerinin yerleştiği ortamda bulunmaları, göçmenlerin uyumunu kolaylaştırmaktadır. Daha önce göç etmiş bulunan hemşireleri aracılığıyla göçmenler, geniş bir toplumsal ağını hazır buldukları için topluma uyum konusunda kendilerine kısa sürede motivasyonlarını artıracaklardır. Zincirleme göç, dayanışmayı artırdıkları bizzat göçmenlerin kendi

deneyimlerinden anlaşılabilir. Araştırmaya katılan göçmenlerin (Tablo-3.6 ve 3.7) hemşerilik bağlarının güçlü oldukları gözlemlenmiştir. Hemşerilik bağlarının güçlü olması ve hısımlarına yakın yerlerde oturup ve iş bulmaları göçmenler için sadece hayatı kolaylaştırmakla kalmayıp, aynı zamanda onların Sakarya’da kalıcı duruma gelmelerini de sağlamaktadır. Anket araştırmasına katılan göçmenlerin %64’ü kendilerini artık yerleştikleri yere ait hissettiklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların %65’i ‘Kendi özgün kültürümü burada devam ettirebilecek destek ve ortama sahibim’ ölçek ifadelerine ‘Katılıyorum’ karşılığını vermişlerdir (Tablo-3.7). Göçmenler çoğunlukla geriye dönüşü, en azından menşeye yere geri dönüşü düşünmemektedir. Bu karar ve düşüncelerinin arkasında yatan sebepler hemşerilik ve akrabalık bağlarının onları yerleştikleri yerlere bağlamalarının yanı sıra, ekonomik olarak kendilerini bağımsız hissetmelerinde ve nispeten yerleştikleri yerlerde mutlu hissetmelerinde de etkili olmuştur (Tablo-3.6 ve 3.7). Göç sürecinden sonra yerleştikleri yerlerde kalış sürelerinin uzun olması ve bu süreçte kalıcılığı da artıracak gayrimenkul sahibi olmaları ve gelirlerini artırıcı işlerde çalışmaları (Görüşme II ve XVII) onları kalıcı hale getiren önemli faktörlerdir. Gittikçe metropolleşen bir şehirde kendi kültür, dil ve kimliklerinin her gün dönüştürüldüğü dünyalarında göçmenler için geriye dönüş imkânsız hale gelmiştir.

6.2.6. Göçmenlerin Kimlik ve Kültürel Dönüşümü

Araştırmaya katılan göçmenlerin %91’i dini inançlarının kendi kültürleri açısından çok önemli bulduklarını belirtmişlerdir (Tablo-3.7). Sakarya’daki muhafazakârlık etkisi genel itibariyle Türkiye’nin Doğu’sundan göç edenler için çok farklılaştıkları bir yapı sayılmaz. Yapılan anket araştırmasında ve diğer yüz yüze görüşmelerde en fazla başvuru ortak referans özellikle ‘kardeşlik’ kavramını da içinde barındıran dini referanslardır. Katılımcılar arasında göç hikâyelerini de dinleme imkânı bulduğum, 47 yaşında mesleği aşçı olan göçmenin belirttiği gibi (Göç hikâyeleri, 27.11.2016) yerlileri anlamaya çalışmak birazcık da hegemonyan kültürün baskın etkisiyle çevreyi anlamaya çalışmak anlamına gelmektedir.

(...)Evet, aslında aramızda sorunlar olmuyor değil, mesela, annem Türkçe bilmiyor, onunla Kürtçe konuşmak zorundayım. Bu sefer de iş arkadaşlarımın başka etnik

yapılardan hoşnut olmadıklarını düşünüyorum. Ama onlar Boşnakça, Arnavutça konuştuklarında biz hoş görüyle karşılıyoruz, hatta öğrenmeye çalışıyoruz. Ama hepimiz Âdem'in çocuklarıyız, neticede dilimiz birdi. Onlar da bunun farkında, ortak noktalar bizi buluşturuyor, çok da sorun olmuyor (Görüşme XX, 26.11.2016).

Tablo 4.1. *İletişim dili ve kimlik özellikleri (n=152)*

<i>Gruplar</i>	<i>Frekans</i>	<i>Yüzde</i>
<i>İletişim Dili</i>		
Türkçe	35	23.0
Kürtçe	103	67.8
Diğer	14	9.2
<i>Kimlik Tanımlanmasında Öne Çıkan Özellik</i>		
Etnik Köken	53	34.9
Din	57	37.5
Siyasi Düşünce	15	9.9
Diğer (Eğitim ve Ekonomik düzeyi)	27	17.8

Dini inançların göçmenlerin günlük hayatındaki etkisi kimliklerinin tanımlanmasında etnik kimliğin önüne geçmektedir. Kişinin kimliğini tanımlanmasında katılımcıların %37,5'i dinin, %34,9'u etnik kökenin öncelik olduğunu ifade etmektedir. Katılımcıların %17,8'i ise kimliklerinin tanımlanmasında ekonomik ve eğitim düzeyinin önemli olduğunu belirtmişlerdir. Tablo-4.1'de de görüldüğü gibi araştırmaya katılan katılımcılar için kimliğin tanımlanmasında en önemli sembollerden biri dindir. Etnik kimlik olarak ve hane halkının evde tercih ettiği temel dil Kürtçe olmasına rağmen, din bazı farklılıklara rağmen en önemli referans özelliğini korumaktadır. Chambers'in (1994: 98-99) belirttiği gibi karşılaşılan yeni sesler, bazen eski mevcut seslerle ortak noktalarda buluşabilmekte ama öte yandan da bunlar anlaşmazlık ve uyumsuzluk yaratacak ölçüde birbirlerinden uzaklaşabilmektedir. Uzun süre önce gelip Sakarya'ya yerleşen Sado adlı erkek göçmen, bazı ortak noktalara rağmen rahatsızlık yaratabilecek bazı konulara değinmektedir.

(...)Evet, aslında aramızda sorunlar olmuyor değil, mesela annem, Kürtçe bilmiyor, onunla Kürtçe konuşmak zorundayım. Bu seferde iş arkadaşlarım başka etnik yapılardan hoşnut olmadıklarını düşünüyorum (Görüşme XX, 26.11.2016).

Hedef yerdeki kültürel farklılıklar cinsiyetler açısından farklılık gösterebilmektedir. Yüz yüze yapılan görüşmelerde kadın katılımcılar erkelere göre kültürel dönüşüme daha aktif bir katılım içerisinde olduklarını belirtmişlerdir. Fatma (40) adında kadın katılımcı komşularıyla aralarındaki bazı kültürel farklılıklara rağmen (...Erkeklerle beraber yemek yemiyoruz, biz, bir büyük içeri girdiğinde ayağa kalkarız vb.) birbirlerine çabuk alıştıklarını söylemektedir.

Sakarya ben bir kadın olarak uyum sağladık diyorum. Pek fark yok ama bazıları ayrımcılık yapıyor. Hepimiz kardeşiz, gerek yok ayrımcılığa. Dinine düşkün insanlar var, camilere gidiyorlar, kurslara gidiyorlar. Onlar bizim üzerimizde etkili oldu. Şöyle bazen birbirimize yemeklerimiz anlatıyoruz. İlk geldiğimizde bizi sevmiyorlardı. Eskiden kiradaydık. Bizimle konuşmuyorlardı. Hor görüyorlardı. Şimdi evimiz var, öyle değil (Görüşme XI, 01.08. 2016).

Yapılan araştırma ve çalışmalarda özellikle Doğudan ve kırdan kente göç eden kadınların heterojen kent kültürünü yaşamada ve deneyimlemelerinde kısıtlamalarla karşılaştıkları belirlenmiştir. Gömenlerle ilgili hemşerilik çalışmasında Ayata (1991) Onlar (kadınlar) şehir hayatına daha az entegre oldukları için ve zaten günlük yaşamlarının çok önemli bir kısmını mahallede, kendileriyle türdeş komşularıyla geçirdikleri için, farklı gruplarla çok az karşılaştıklarını ve farklılaştırma, ayrıştırma tasniflerine daha az ihtiyaç duyduklarını belirtmektedir. Özellikle kadınlar, hem yardımlaşma hem de toplumsal ilişkilerde yalnız kalmamak için akrabalık bağlarına önem vermektedir ve hem akrabalık hem de hemşerilik onların aidiyet duygularını pekiştiren önemli etkenlerden biridir. 10 seneden beri Sakarya ili Küpçüler mahallelerinde ikame eden Mahmut (40) için akrabalık onları hayata bağlayan ve yaşamlarını kolaylaştıran önemli bir unsurdur.

En çok burada kuzenimle... Herkesle diyalog kuramıyoruz. Cana yakın, saygılı, şakacı, hoş bir insan. Onu çok takdir ediyorum. Birlikte yedi sene yaşadık. İyi anlaşıyoruz. Birbirimize tutunuyoruz. Komşularımızla da bir sorunumuz yok (Görüşme XI, 01.08. 2016).

Benzer kültürel geçmişe sahip göçmenler arasındaki iletişim Fatma adındaki katılımcının deyiimiyle ‘birbirimize tutunuyoruz’ kavramıyla akrabalık veya hemşerilik sadece sohbet veya bir araya gelmek için değil aynı zamanda dertleşmek ve sorunlara karşı birbirlerini desteklemek, yardımlaşmak pratiğini gerçekleştirmek

için uygun ortamlar oluşturmaktadır. Bu anlamda akrabalık veya hemşerilik bağlamında sosyal ağlar kişisel veya toplumsal anlamda psiko-sosyal bir destek ortamı yaratmakta, göçmenler için rahatlatıcı ve destekleyici bir güç olmaktadır. Haas (2008)'ın belirttiği gibi “Yeni göçmenler, arkadaşlarının ve akrabalarının yardımı ile daha kolay bir şekilde bilgi edinme ve iş bulma, yaşayabilecekleri bir yer bulma, oturma evraklarını düzenleme veya evlilik partneri bulma konularında aktif yardım alabilmektedirler.”

Tablo 4.2. Cinsiyete göre eğitim durumu (N=152)

Eğitim		Cinsiyet		Toplam
		Kadın	Erkek	
Okul yok	Frekans	34	7	41
	Yüzde	22.4	4.6	27.0
İlköğretim	Frekans	55	22	77
	Yüzde	36.2	14.5	50.7
Ortaöğretim	Frekans	10	12	22
	Yüzde	6.6	7.9	14.5
Yüksek Okul	Frekans	0	3	3
	Yüzde	0.0	2.0	2.0
Fakülte	Frekans	1	7	8
	Yüzde	0.7	4.6	5.3
Yüksek Lisans ve Üzeri	Frekans	0	1	1
	Yüzde	0.0	0.7	0.7
Toplam	Frekans	100	52	152
	Yüzde	65.8	34.2	100.0

Katılımcıların eğitim düzeylerine göre cinsiyet dağılımı incelediğinde, kadınların %22,4'ü, erkeklerin ise %4,6'sı eğitim görmemiştir. İlköğretim mezunu katılımcıların %36,2'si kadın, %14,5'i erkektir. Ortaöğretim mezunu katılımcıların %6,6'sı kadın, %7,9'u erkektir. Erkeklerin %2'si yüksek okul mezunu; kadınların %0,7'si, erkeklerin ise %4,6'sı fakülte mezunudur. Yüksek lisans ve üzeri eğitim alan kişilerin sadece %0,7'si erkektir. Buna göre hem ortaokul bazında hem de yüksek okul bazında erkeklerin eğitim düzeyi kadın göçmenlerinkinden yüksektir. Göçmenlerin hayatları, geride bıraktıkları anıları, yarıda bıraktıkları hayalleri, tamamlanmamış deneyimleri ve yeni tanıştıkları toplumda gündelik yaşamda verdikleri mücadele arasındaki diyalektik süreç kadınlarda özellikle daha fazla

etkili olmaktadır. Göç süreci özellikle menşeye yerde eğitimlerini devam ettirip hedef yerde eğitimi kesintiye uğrayan kadınlarda sosyalleşme güdülerini kamçıladığı gözlemlenmiştir.

Ortaokulu bitirecektim. İleride okumak istiyordum, yani liseyi de. Ama babam tutturdu, illa da Adapazarı'na taşınacağız diye, bir arsa almış, satılan koyunlarla, ev alacağız dedi. Ne'miz varsa hepsini sattık. Adapazarı'na taşındığımızda beni okutmaya devam edecekti. Ama öyle olmadı. Okutmadılar, derken zaman geçti, ben eğitimi, okulu unutmak zorunda kaldım. Çok mücadele verdim ama kimseye anlatamadım. Şimdi düşünüyorum da buraya geldim, hayal kırıklığına uğradım. Okulum yarıda kaldı (Görüşme XIX, 20.11.2016).

Günlük hayatta kullanmaları bazı yerlerde kısıtlanmasına ve reaktif koşullar oluşturmalarına rağmen (Görüşme XX), ana dilleri, hane halkı tarafından özellikle ev içinde kullanılmaya devam etmektedir (Görüşme X). Türkçe dışında farklı bir anadilini (Kürtçe, Zazaki, Arapça,) günlük hayatta kullanan göçmenler, konuşmalarında ve kullanılmalarında genelde bir reaksiyonla karşılaşmalarına rağmen gösterilen bazı tepkilerin de geçici olduklarını düşünmektedir.

Tablo 4.3. Hane içi iletişim dili özellikleri (n=152)

Gruplar	Frekans	Yüzde
İletişim Dili		
Türkçe	35	23.0
Kürtçe	103	67.8
Diğer (Zazaki, Makedonca, Arapça)	14	9.2
Kimlik Tanımlanmasında Öne Çıkan Özellik		
Etnik Köken	53	34.9
Din	57	37.5
Siyasi Düşünce	15	9.9
Diğer (Ekonomi bağımsızlık, statü, toplumsal konum)	27	17.8

Katılımcıların %67,8'i ailesi ile genellikle Kürtçe iletişim kurduğunu ve bu dil ile kendilerini daha iyi ifade ettiklerini belirtmektedir. Kişinin kimliğini tanımlamasında katılımcıların %37,5'i dinin, %34,9'u etnik kökenin öncelikli olduğunu ifade etmektedir.

Göçmenler şehir hayatının küresel formasyonun etkisi altında hem kimlik hem dil hem de kültürel olarak dönüşüme uğramaktadır. Chambers, bu

küreselliğin uluslararası bir ilişki olmadığını, bunların toplumsal ve kültürel güçlere, kurumlara, ilişki ve fikirlere işaret eden küreselciler olduğunu vurgulamaktadır (Chambers, 1995). Göçmenler menşe yerde genellikle Kürtçe konuştuklarını fakat yerleştikleri yerlerde hane halkı ile kendi anadilleri Kürtçeyi konuşmaya devam etmelerine rağmen Türkçe dilini hem kurumsal anlamda hem de bulundukları kentte ve çevrelerinde iletişimlerinin gereği olarak daha fazla konuşma eğilimleri gösterdikleri belirlenmiştir. Tabloda da görüldüğü gibi katılımcıların %23'nün sürekli iletişim dili olarak Türkçeyi belirtmişlerdir (Tablo-4.3). Şehrin nüfusunun neredeyse tamamının iletişim dili olarak Türkçe dilini kullandığı kentte, toplumsal ve kültürel güçler, kurumlar, ilişki ve fikirler hem iletişim dili hem de kültürel dönüşümün aracı olarak dilsel ve dolayısıyla dilin aracılığıyla kültürel dönüşümü kaçınılmaz kılmaktadır.

6.2.7. Sosyal Dışlanma ve Ayrımcılık Görüşleri

Türkiye’de kent nüfusu mekânsal olarak birbirinden her zaman ayrılarak dağılım göstermiştir. Araştırma yapılan Küpçüler ve Güneşler yerleşim yerlerinde diğer yerlere göre sosyo-ekonomik temelli bir mekânsal ayrışma görebiliriz ama burada keskin çizgilerle belirlenebilen bir ayrışma çok fazla göze çarpmamaktadır. Göçmenler kendi aralarında bile aynı bölgelerden gelmiş olmalarına rağmen daha çok hemşerilik bağlamında ayrılmış durumdadırlar. Araştırmanın konusunun geçtiği Küpçüler ve Güneşler bölgesindeki sosyo-ekonomik veya mekânsal ayrışma göçmenlerin siyasi bir tercihi değildir. Ama kendi tanıdık ve akrabaları daha önce yerleştiği için buraları tercih etmişlerdir. Tablo-3.7’de görüldüğü gibi ankete katılan göçmenlerin çoğu (%85) mahalledeki insanlarla sağlıklı iletişim kurabildiklerini belirtmişlerdir. Göçmenler genelde hemşeri ve akrabaların yanına yerleşmeyi tercih ettiklerini ve göç etme sürecindeki kararlarında da toplumsal bağlarında en önemli rol oynayan başta akrabaları olmak üzere hemşerilerinin etkisinin büyük olduğunu belirtmişlerdir. Göçmenlerin nereye yerleşeceklerine dair kararlarında akraba ve hemşerilerinin etkisi görülmektedir. Bazı zorlukları ve göç etme sürecinde zor karar alma gibi güçlükleri akrabaları yardımıyla aştığını söyleyen Zeytun (31) bu konudaki görüşlerini şöyle ifade ediyor:

Öncelikle Güneşler'e göç ettiğimiz ilk günlerde baya yabancılık çektim, bir kadın olarak böyle yerlerde oturma, akrabalarım olmasaydı, çok zor olacaktı. Ben ev hanımıyım, yapabileceğim çok şey yok. Daha sonra akrabalarımın alt katı boşaldı, oraya yerleştim. Şimdi birbirimize daha yakınız. Buraya yerleşmemizde onların katkısı büyüktür. Allah razı olsun (Görüşme VIII, 29.07.2016).

Tablo 4.4. Katılımcıların dışlanma ve ayrımcılık ile ilgili düşünceleri (N=152)

Ölçek İfadeleri	Katılıyorum		Katılmıyorum		Fikrim Yok	
	N	%	N	%	N	%
Sakarya'da bulunmaktan memnunum.	127	83.6	20	13.2	5	3.3
Sakarya'da kendimi özgür hissediyorum.	115	75.7	26	17.1	11	7.2
Kendimi-özgürce-ifade edebiliyorum.	114	75.0	29	19.1	9	5.9
Anadilimi özgürce konuşabiliyorum	93	61.2	41	27.0	18	11.8
Sakarya'da çalıştığım yerde dışlandığımı hissediyorum.	36	23.7	89	58.6	27	17.8
Sakarya'da dışlandığımı-hissediyorum.	20	13.2	123	80.9	9	5.9
Sakarya'da kendi kültürümü rahatça yaşayabilirim	108	71.1	35	23.0	9	5.9
Sakarya'daki yaşama ve toplumsal hayata uyum gösterebiliyorum.	109	71.7	32	21.1	11	7.2
Ekonomik olarak bağımsız hissediyorum.	74	48.7	64	42.1	14	9.2
İnsanlarla-sağlıklı-iletişim kurabilirim.	129	84.9	16	10.5	7	4.6
Farklı etnik yapımdan dolayı dışlandığımı hissediyorum.	33	21.7	100	65.8	19	12.5
Buradaki sosyal yaşantı bana göre değildir.	34	22.4	104	68.4	14	9.2
Hemşerilerimle aynı yerde oturmak isterim.	109	71.7	28	18.4	15	9.9
Burada kendimi boşlukta hissediyorum	28	18.4	112	73.7	12	7.9

Araştırmaya katılan ve yüz yüze görüşme yapılan göçmenlerin sadece bir kısmı çalıştıkları yerlerde yerlilerin kendilerine önyargıyla baktıklarını (% 23,7), ve bu orana paralel olarak bazı göçmenlerde hem oturdukları yerlerde (%13), bazıları da çalıştıkları işyerlerinde (%23,7) dışlandıklarını hissettiklerini belirtmişlerdir (Tablo-4.4). Özellikle erkek göçmenlerin yerlilerle olan gündelik ilişkiler, iş ilişkilerine indirgendiği görülmektedir. Göçmenler kendi akraba ve

hemşerileri dışında diğer yerli nüfus ile daha sıkı sosyal bağlantılardan kaçındıkları görülmektedir. Sıkı sosyal bağlantılardan kaçınmalarının nedenini Mehmet (25), şöyle dile getiriyor:

Onlarla (yerleşikler) sadece işte bir araya geliriz, çok fazla diğer konulara (siyasi konular) girmeyi istemem. Çünkü konu gelip gelip... Doğu'daki çatışmalara, geldiği zaman, işin içine siyaset giriyor. Onların istediği de bu; hep Doğu'daki olaylar üzerinden bir çatışma ortamı çıkarmak. O yüzden, ilişkilerimiz, işten işe, başka da yok (Görüşme XIV, 03.08.2016).

Bauman, ön yargı ve hıncın ördüğü engelin genellikle en kalın duvarlardan daha etkili olduğu gerçeğine vurgu yapmaktadır:

Yabancıları çağırtıran her şeye, yürüme biçimlerine, kılık kıyafetlerine, dinsel ritüellerine, aile hayatlarına, hatta sevdikleri yemeklerin kokusuna hıncı duyulur. Yabancıların mevcudiyetinin hiçbir saldırı tehlikesi taşımadığından emin olsak bile, sürekli gözlerin üzerimizde olduğunu, izlendiğimizi, irdelendiğimizi ve değerlendirildiğimizi biliriz; insanlarımızın “ özel alan”ları delik deşik edilmekte ve ihlal edilmektedir (Bauman, 1998:74-78).

Tablo-4.4'te de görüldüğü gibi araştırmaya katılan göçmenlerin sadece % 21,7'si farklı etnik yapılarından dolayı dışlandıklarını hissetmektedirler. Katılımcıların büyük oranda yaklaşık %68'i farklı etnik yapılarından dolayı dışlandıklarını düşünmediklerini belirtmektedir. Bulundukları çevreye yeni yerleşen göçmenlerin ilk etapta bir entegrasyon sorunu yaşadıkları belirlenmiştir, ama zamanla bu sorunları yakın akraba ve hemşerileriyle paylaşarak daha az hissedilir duruma getirmeye çalıştıkları görülmektedir.

7. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu çalışmada göçün nedeni ve göç süreci sonucunda göçmenlerde oluşan kültürel ve kimlik dönüşümü üzerindeki etkilerini irdeleyerek göçmenlerin bireysel algılamalarına ilişkin analiz yapılmaktadır. Bu çalışma, göçmenlerin göç eylemine karşı tutumlarını, belirli kaygılarını anlamaya çalışmakta, bunun yanı sıra, geniş ve büyüyen bir literatüre önemli katkılarda da bulunmaktadır. Bununla beraber, araştırmalarda göçmenlerin göç sonrası yerleştikleri topluma ya da yerleşiklere karşı algılamalarının değişip değişmediği ile ilgili bilgi ve bulgulara ulaşıldı. Yerleştikleri yerlerde muhatap oldukları yerleşiklerle kültürel ve kimlik bazında göçmenlerin problemler yaşayıp yaşamadıkları analiz edildi. Yapılan analizler doğrultusunda, problemlere sebep olan faktörlerle ilgili bulgular toplandı ve bu bulgular doğrultusunda göçmenlerin kültürel ve kimlik dönüşümü yaşayıp yaşamadıkları, bu dönüşüme bağlı olarak temel problemlere sunulabilecek ve problemleri en aza indirgeyecek bazı öneri ve çözüm yollarının üretilmesi gerektiğine dair önemli fikirler edinmiştir.

Çalışma sonucunda, gerek anket araştırmasına ve yüz yüze derinlemesine görüşmeye katılanların gerekse göç hikâyelerini anlatanların çoğunlukla ekonomik nedenlerle göç ettiklerini anlattıkları belirlenmiştir (%46). Katılımcıların iletişim dilleri ve kişinin kendi kimliğini tanımlamasındaki özelliklere ilişkin bulgular incelendiğinde; katılımcıların %67,8'i ailesi ile genellikle Kürtçe iletişim kurduğunu ve bu dil ile kendilerini aile içinde daha iyi ifade ettikleri belirtilmektedir. Kürt kökenli göçmenlerin daha çok dindar yönelimli oldukları görülmektedir. Dindar eğilimli olduklarını belirten anket araştırmalarında kişinin kimliğini tanımlamasında sorulan sorulara katılımcıların %37,5'i dinin kendi toplumsal yaşamlarında oldukça önemli olduğunu belirtirken, %34,9'u etnik kökenin öncelik olduğunu ifade etmektedir. Kendi kültürlerinin yozlaşmasının önüne geçmek için gelenek ve göreneklerinin bir sonraki kuşaklara aktarılmasının önemli olduğu gözlenmektedir. Fakat her şeye rağmen kültürel değişimin yozlaşma seviyesine taşınmaması için bulundukları bölgelerde bunun önüne geçebilecek imkânlarla sahip olamadıkları gözlenmiştir.

Analizlerimiz sonucunda bir dizi ilginç sonuçlarla karşılaşmıştır. Şehirleşmenin çok hızlı başlayıp devam ettiği ve kentleşmeyle beraber algılamaların, kültürel çoğulculuğun varlığını daha fazla hissettirmeye çalıştığı

Sakarya’da farklı kültürlerarası iletişim çok kapalı bir şekilde devam etmektedir. Tırmanan terör olaylarına ve güvenlik risklerine rağmen, birlikte yaşama isteğinin aslında yok olmadığını ve göçmenlerin bütün risklere karşın geri dönüş yapmak istemedikleri ortaya konulmuştur.

Göçmenler en temel problem olarak geçim sorununa odaklanmakta ve göç etme nedenlerinde ekonomik sorunları ön plana sürdükleri görülmektedir. Daha yüksek bir gelir, daha iyi bir yaşam biçimi göçlerin temel nedeni sayılsa da, Küpçüler’e yerleşen Kürt göçmenler için en önemli neden geçimlerini sağlayacak kadar devamlı bir gelir kaynağına sahip olmaktır. Araştırma kapsamında varılan önemli bulgulardan biri de Doğu Anadolu Bölgesinden Sakarya’ya göç etme eğilimi, insanların isteklerine bağlı olarak gelişmekte olmasıdır. Akraba ve hemşerilerinin yoğunlaştığı Küpçüler bölgesinde oluşturulan sosyal ağlar ve bu sosyal ağlar sayesinde geliştirdikleri iş bölümü ve yardımlaşma, iş bulmak için yönlendirilecek referanslar onlar için çekici faktörleri oluşturmaktadır. Göçmenler hedef ve menşe yerde önceden göç edenler ve veya göçmen olmayanlarla bağlayıcı akrabalık, arkadaşlık ve ortak topluluk kökeniyle gelişen kişilerarası bağlar bulunmaktadır (Sert, 2012). Araştırmada elde edilen bulgulardan birisi de ağ teorisini de doğrular biçimde, göçmenlerin genelde eş, dost ve akrabalarına bakarak, onların gelir düzeylerindeki değişiklikleri gözlemleyerek bir yere kadar başarılı olup olmadıklarını gözlemleyerek göç etmeye karar vermeleridir. Yalçın (2017) bu konuda bireysel bir karar ile o kararın alındığı sosyo-ekonomik bağlam birbirinden koparıldığında, olgunun bütünlüklü bir şekilde anlaşılmasından uzaklaşmakta olduğunu belirterek, göçmenlerin yerleştikleri yerlerde sosyo ekonomik bağlam ne kadar sağlam ise bireylerin göç etme kararı o kadar belirginleştiğini vurgulamaktadır.

Göçmenler açısından daha önce kıyıda köşede duran her zaman dokunulmadan hissedilen, zaman zaman bazı toplumsal sorunların tetikleyip bir çatışma aracı olarak da kullanılan farklılıklar (Bölgesel, etnik vb.), şimdi yerleşiklerin bulunduğu yerlerde, şehir merkezlerinde kaçınılmaz olarak yerleşik topluma entegre olmaya çalışan göçmenlerin karşısına çıkmaktadır.

Göçmenler önceden sahip oldukları ve özgür hareket etme imkânı buldukları mirasları olan mekânlarının ve şimdi yerleşmiş oldukları, yerleşiklerle paylaştıkları yeni mekânların sınırları arasında (Chambers, 1994) geniş bir

dünyanın meydan okumalarına karşılık vermeye çalışmaktadır. Yerleşiklere göre çok daha dezavantajlı olarak yola çıktıkları görülmektedir. Sakarya'ya yerleşen göçmen katılımcıların çoğu yeni bir iş edinerek, belirli bir maddi birikimden sonra ev sahibi oldukları yüz yüze yapılan görüşmeler sonucu elde edilen bulgularla ortaya çıkarılmıştır.

Küpçüler ve Güneşler mahallerinde ikamet eden göçmenler, karşılaştıkları her yeni toplumsal yapıda, kendi dil, kültür ve kimliklerinin sorgulandığını, ön yargılandığını belirtmişlerdir. Ancak bütün bu ön yargılara karşın, göçmenler için emek ve yaşam mücadelesi devam ettirmekte ısrarcı olmaları en önemli mesele olarak belirlenmiştir.

Araştırmada çıkan sonuçlara göre göçmenler yerleştikleri bölgelerde özellikle de Küpçüler'de belirli bir süre sonra çalıştıkları işte ve kaldıkları yerleşim yerlerinde memnuniyetlerini hem yapılan anketlerde hem de yüz yüze görüşmelerde belirtmişlerdir. Göç etme süreci uzadıkça, geri dönüş kararı o derece zorlaştığı zamanla yerleştikleri yerlere iyice uyum sağlayabilen ve çevreye alışan göçmenler menşe yerde çok cazip ekonomik ve sosyal şartlar yoksa geri dönüşü düşünmedikleri yapılan anket ve elde edilen bilgi, bulgularla belirlenmiştir. Araştırma yapılan yerleşim yerinde geri dönüşü zorlaştıran sebeplerden birisi de hane halkından II. kuşak nesillerin artık yerleştikleri yerlerde hem kültürel hem de ekonomik olarak daha rahat bir yaşam sürdürüyor olmalarıdır. Menşe yerlerden farklı olarak göçmenler özellikle kız çocukları eğitimlerine aktif olarak devam edebilmekte, bu konuda ebeveynleri tarafından maddi ve manevi olarak desteklenmektedir. Hane halkında anne (kadın) aileyi ilgilendirecek bir kararda menşe yere göre daha etkin konumdadır. Kadını bu özne konumuna getiren en önemli etken çevredeki sosyal ilişkiler ve çevredeki kadınların konumları olduğu belirlenmiştir. Yerleştikleri sosyal çevrelerindeki yerleşik kadınların konumları, hayata bakış açıları, dünya görüşleri belirli kararları almalarında kadınlar için örnek olmuştur.

Wirth (1957) kırsal bölge veya daha homojen bölgelerden daha heterojen yapıya bürünmüş kentlere doğru artan göçün, yerleştikleri bölgelerin toplumsal yapısını da farklılaştırdıklarını ve bu tür farklılıkların bireyin renginden, etnik kökeninden, etnik ve toplumsal konumundan, beğeni ve önceliklerinden

kaynaklanan toplumsal farklılaşmalara yol açacağını belirtmiştir. Nitekim araştırmanın yapıldığı Küpçüler ve Güneşler'deki göçmenlerin birbirlerine yakın yerlerde ikame ettikleri ve özellikle yerlilerin yemek kültüründen farklı bir yemek kültürüne (kahvaltı kültürü, etli yemekler) sahip oldukları belirlenmiştir.

Yine de hedef yerde devam eden geleneksel yaşam biçimi ve duygusal ilişkilerin, menşe yerdeki gibi devam ettiği söylenemez; tam aksine geleneksel değerlerin etkisi gittikçe azaltmaktadır. Önceden var olan geleneksel ve belirli bir aşirete duygusal bağlılık, yerini, daha pragmatik toplumsal ilişkilere bırakmıştır. Göçmenlerin menşe yerde üretime aktif katıldıkları, kendi tarla ve çiftliklerini işlettiklerinde geniş bir aile ortamında evin en büyüğü ile dayanışma ve işbirliği yaparak bir üretim ve paylaşım içerisinde olmalarına karşın, göç ettikten sonra temel gereksinimlerini karşılayabilmek için aile içi düzenlerinde ve toplumsal işlevlerinde değişikliğe giderek ailenin büyüklerinin yerine daha çok toplumsal koşullara uyum göstermeye çalıştıkları görülmektedir. Özbay (2015) bu konuda, ailenin toplumdaki rolünün sarsılmasının en önemli olayın üretimin ailenin tekelinden çıkarak daha büyük kar amaçlı işletme birimlerinde yapılması olduğunu vurgulamaktadır. Göçmenlerle yüz yüze yapılan görüşmelerde, toplumsal koşullara uyum göstermek bakımından iş ortamlarını sağlamlaştırmaya çalışan göçmen erkeklerin kadınlara göre daha büyük bir hareketlilik içerisinde oldukları bulgusuna ulaşılmıştır. Yapılan çalışma kapsamında, göç etme kararını kadınlardan önce veren erkeklerin öncelikle göç ettiği ve barınma ve istihdam ortamlarını uygun duruma getirdikten sonra (iş bulma, ev kiralama), hane halkının geri kalan üyelerinin göç ettikleri belirlenmiştir.

Güneşler ve küpçüler bölgelerinin belirli bazı yerlerinde Kürt kökenli yurttaşlar yoğunlaşmasına rağmen, dini inanç yapısı çok da fazla heterojen bir özellik göstermemektedir. Dolayısıyla, temel geleneksel değerler (büyük oranda din kaynaklı olduğu için) keskin çizgilerle ayrılmamaktadır. Bu farklılık II. kuşak nesillerde daha da azalmaktadır. Doğu Anadolu dışında başka bölgelerden göç etmiş göçmenlerle (örneğin Ordu, Yozgat, Kütahya) özellikle Doğu Anadolu Bölgesinden göç edenler, (Bunlar kendilerini Kürt kökenli olarak tanımlamaktadır) arasındaki iletişim kadın göçmenlerde daha akışkan olduğu yüz yüze yapılan görüşmelerle gözlemlenmiştir. Kadınlar farklı etnik kökene sahip olsalar bile, erkeklere göre birbirleriyle daha rahat ve doğrudan iletişim kurabilmektedir. Bu

çalışmanın temelinde yatan diğer bir varsayım da, aynı kültürel ve kimlik yapısına sahip göçmenlerin belirli yerleşim yerlerinde yoğunlaştıklarında hem sosyal dışlanmaya hem de belli ayrımcı uygulamalara maruz kalabilecekleri fikriydi. Ancak özellikle yapılan anketlerde (Tablo-15) göçmenlerin yarısından fazlası (yaklaşık % 59) çalıştıkları yerlerde ve % 80'i de oturdukları yerlerde dışlanma hissetmediklerini belirterek bu varsayımın Sakarya'da çok da gerçekleşmediğini göstermiştir.

Bazı yerleşimciler, özellikle K p   ler yerleşim yerinde toplanmakta ve yerleşik topluma en kısa sürede entegre olmaktansa, kendi kültür ve dillerini koruma eğilimindedir. Buna karşın K p   lerde toplanan özellikle Van şehrinden gelen göçmenler, inşaat işlerinde vasıfsız işçi olarak çalışmakla beraber, düşük ücret ve kötü çalışma koşulları altında sosyal güvencelerden yoksun, geleceği belirsiz bir sosyo ekonomik deneyiminden geçmektedir.  oğunu Kürt kökenli göçmenlerin oluşturduğu bu grubun bir kısmı, Adapazarı ilinde yerleşik konumda olan ve kendilerini ‘‘Göçmen’’ olarak tanımlayan diğer göçmen grupların kendilerine bazen düşmanca hisler beslediklerini ve mesafeli bir duruş beslediklerini anlatmışlardır. Çalışma kapsamında, Sakarya'nın K p   ler ve Güneşler yerleşim yerlerinde Kürt Göçmenlerle yapılan görüşmelerde, göçmenlerin sosyal, kültürel ve ekonomik temelinde kendi konumlarını menşe yer ile hedef yer arasında karşılaştırarak ortaya koymaları ‘‘yeni gelişmelere dayalı güç olgusunun sadece mekânsal yer değişiklikleri üzerinde açıklanmasının’’ (Dil, 2015), yetersiz kalacağını göstermiştir. Bununla beraber, göçmenlerle yapılan derinlemesine görüşmeler detaylı ele alındığında, yerleşiklerle olan iletişim onlarla aynı mekânda çalışmaya bağlı olarak, farklılıklar arasındaki önyargıların gittikçe azaldığı ve en aza indirgenebildiği, aynı şekilde sağlıklı kültürel alış verişlerin iş ortamlarında sağlandığı görülmektedir.

Bu bölgedeki göçmenler Suriye iç savaşı sonrası Suriyeliler, Sakarya iline g   etmeden önce bulundukları yerleşim alanlarında en marjinal göçmen grubunu oluşturmuşlardır. Göçmenler barınma ve istihdam alanlarında yerleştikleri bölgelerdeki (K p   ler, Güneşler) yerleşik toplumla ekonomik rekabete girme eğilimi göstermektedir. Bu yüzden artık etkisi göçmenlerin ilk zamanlarına göre az hissedilse bile, Kürt göçmenlerin bu ekonomik üstünlük kurma eğilimleri yerleşikler tarafından zaman zaman bir tehdit olarak algılanmıştır. Yapılan

araştırmalarda (Castles ve Miller, 2008), bu durumdan dolayı yerleşiklerin yeni gelen göçmenleri bir tehdit olarak algılayabileceği belirtilmektedir. Ancak yerleşiklerin göçmenleri farklı algıladığı zamanlar da bize çok çarpıcı alışılmadık bulgulara ulaşmamıza imkân vermektedir. Kùltùr, din üzerinde tanımlandığında Kùrt göçmen farklı bir kategoride algılanmamakta, dolayısıyla Kùrt kimliği göçmen açısında ön planda tutulmamaktadır ve göçmenlerin deyimiyile “din kardeşliği ” toplumsal bütünleştirici bir ortak kimlik rolüne dönüşmektedir. Diğer taraftan kùltürel değerler dil ve etnisite üzerinde tanımlandığında, kùltürel farklılık bir dışlanma sebebi olarak algılanmakta ve Kùrt göçmenler -etkisi çok da dillendirilmese de- ötekileştirilmektedir.

Kùpçùler bölgesinde oturan inşaat ve pazarcılık işlerinde çalışan göçmenlerin yerleşik topluma göre daha hızlı bir toplumsal ve ekonomik dönüşüm geçirmekte oldukları gözlemlenmektedir. Büyük çoğunluğu inşaat ve yapı sektöründe çalışan göçmenler, sermaye birikimi yolunu seçerek, kısmen de tasarruf yaparak biriktirdikleri paralarla barınma problemlerine çözüm arayışı içerisine girdikleri belirlenmiştir. Gündüz iş yerlerinde çalışan erkekler çocuklarının sosyal ve eğitim sorumluluklarını kadınlara bırakmıştır. Bu durum kadınların göç etmeden önce sadece ev işlerindeki işlevlerinin yanı sıra, göç ettikten sonra daha toplumsal bir merkeze doğru bir çalışma ortamına girdikleri ve iş ve sorumluluklarında toplumsallığa doğru dönüşüm yaşadıkları belirlenmiştir. Kadınlar daha önce erkeklerin egemenliğinde olan çocuklarının eğitimi sorumluluğunu alarak aslında kurumsal olarak sadece hane halkı ile değil aynı zamanda eğitim kurumlarında farklı muhataplar kurarak daha faal bir sosyalleşme sürecine girdikleri gözlemlenmiştir.

Göçmenler, göç sırasında ve göç sonrası hem ekonomik hem de sosyal alanda kimliklerinin sorgulanmaya başlanması ve kùltürel olarak hem konuştukları anadillerini her yerde kolaylıkla kullanamama hem de aidiyet duygularının güçlenmesine bağlı olarak önyargılara tepki vermek zorunda kaldıkları için uzun süre zorluk çektiklerini belirtmişlerdir. Göç edilen bölgelerdeki (Kùpçùler ve Güneşler) politik ortam, egemen inanç ve kùltürler, etnik ön yargılar, göçmenlerin etnik yapısının göç edilen bölgelerdeki algılama biçimleri, göçmenlerin toplumsal konumlarını belirlemede önemli faktörler olarak belirlenmiştir. Kùpçùler ve Güneşler bölgesine yerleşen göçmenler, özellikle ayrımcılık ve dışlanma ile ilgili

sorulara yüzeysel cevaplar vermişlerdir; bu da göçmenlerle ilgili tam ve gerçek bulgulara ulaşmada zorluk yaşanmasına neden olmuştur. Bir toplumda var olan kamu faydalarından, kültürel etkinliklerden, eğitim, ekonomik vb. bütün imkânların yerel topluma sağlandığı şekilde, göçmenlere de eşit bir şekilde ulaştırılması, farklı dil ve kültürlerin devamı için göçmenlerin dışlanmasına yol açmayacak bir toplumsal çevrenin kurulması ve devam ettirilmesi önemlidir.

Araştırmada karşılaşılan en çarpıcı sonuçlardan biri de, katılımcıların önemli bir oranının (% 92,8) Sakarya’da yaşamaktan memnun olduklarını belirtmelerine rağmen, hem işyerlerinde hem de ikame ettikleri yerlerde ayrımcılığa ve sosyal dışlanmaya maruz kaldıklarını belirtmeleridir. Yerleşiklere göre daha dezavantajlı durumda olan göçmenler, kendileri hakkında toplumda kabul gören olumsuz kalıpyargıların farkında olmakla beraber aslında bir tehdit olarak gördükleri bu kalıpyargıların sonucu toplumda değersizleştirilmekten ve sosyal kimliğinin tehdit edilmesinden kaygı duymaktadırlar. Dezavantajlı grup üyeleri genellikle, kendilerine karşı yapılan bireysel ayrımcılık algısını minimize etme yönünde eğilimlere sahiptirler. Kürt göçmenlere kendi gruplarının ayrımcılığa uğradığını kabul ederken, kişisel olarak ayrımcılığa maruz kalmadıklarını ya da durumlarının oldukça iyi olduğunu düşünmektedirler. Göçmenler, bir bakıma kişisel kimlik ile kolektif kimlik çatışmasını yaşamaktadır. Göçmenlerin bu köksüzlük duygusu (Chambers:1994) onu, yitirilmiş bir geçmiş ile modern hatta post modern yaşantının bütünleşilememiş bir şimdiki zaman arasında kalmasına neden olmaktadır. Araştırma sonucunda, bu bütünleşilememiş şimdiki zamanın ortasında gündüz kocanın genelde işte olduğu zamanlarda ev hanımı kadınların yoğun bir çaba gösterdikleri görülmektedir. Yapılan anket araştırmasında, katılımcıların yarısından fazlasını kadınlar oluşturmuş ve toplumsal yaşamın en merkezinde ekonomik endişeler ön planda olduğu saptanmıştır. Sonuç olarak göçmenlerin göç etme kararı almalarında etkin olan ekonomik sıkıntılar giderek azalmasına rağmen kültürel olarak yerleşik toplumun bir parçası olacak kendilerini kabul ettirememektedir ve yerleşik topluma entegre olamamaktadır. Bunun temel nedeni yerleşik kültürün baskın ve kuşatıcı olmasından kaynaklanan yerleşiklerin ötekileştirme eğilimi içlerinde olmalarıdır. Hâlbuki kadim bir kültürel geçmişe sahip göçmenler, kendileriyle beraber getirdikleri kültürel zenginlikleri ile toplumsal dönüşüm sürecinde çok kültürlülük alanında daha aktif hale gelmektedirler.

Göç ve göçmenlerle ilgili konular genellikle toplumsal uyum ya da göçmenlerin uyumu çerçevesinden irdelenmesine karşın, belli bir bölgeye yerleşen göçmenlerin yerleşik bölgedeki zihniyeti değiştirebileceği ve yerleşiklerin bakış açısını bazı konularda değiştirebilecekleri çok fazla dikkate alınmamaktadır. Bu nedenle değişime ve dönüşüme çok açık hale gelen göçmenler incelenirken, göçmenin getirdiği ve toplumsal hayatta bir şekilde etkisi hissedilen sosyal dönüşüm süreci (dayanışma örüntüleri, hemşerilik) göz ardı edilmektedir. Özellikle Kürt göçmenlerin toplumsal uyumu çok kısa sürede tamamlanacak bir konu olarak değil, aksine bir süreci gerektiren toplumsal dönüşüm perspektifinden bakılarak incelenmesi daha sağlıklı olacaktır. Göç konusu sadece bir neden-sonuç perspektifinden değil, aynı zamanda “hâlihazırda süregelen bir sosyal dönüşüm perspektifinden incelenebilir ve sosyal dönüşüm süreci içerisinde ele alınabilir” (Özkul, 2012). Bu doğrultuda Küpçüler bölgesindeki Kürt göçmenlerin kurdukları farklı ağlar, dernekler, örgütlenmeler, yaşam tarzlarındaki değişiklikler, onların toplumsal yaşamda pasif olmadıklarını, aksine etkin aktörler olarak toplumsal yaşamda yer aldıklarını göstermiştir.

Çalışma kapsamında elde edilen bulgular, göçmenlerin zamanında ve doğasında, büyüklüğünde, varış yerlerinde ve seçiciliklerinde değişiklikler meydana geldiği, göçün sürekli bir evrim geçirdiği, göç akımının geniş bir kalkınma süreciyle bağlantılı olduğunu göstermektedir. Araştırmada göze çarpan en önemli sorunlardan biri olan kültürel farklılıklardan kaynaklanan dışlanma ve mekânsal farklılaşma ileride güven ortamının bozulması, çatışma ve benzeri problemlere sebep olacak kadar dillendirilip vurgulanmamıştır. Yurttaşların kendilerini ikinci sınıf olarak görmemesi, güvendikleri bir toplumda yaşamlarını sağlamak için kültürel ihtiyaçları doğrultusunda topluma uyum desteklerinin sağlanması önerilir. Çok kültürlülük bütün toplumlar için bir zenginliktir. Maddi ve manevi farklı kültürel değerlere karşı ön yargı ve kalıp yargıların kırılması için farklı kültürlere sahip göçmenlerin, kendi dillerini, kültürlerini, dinlerini, kimliklerini, tarihlerini, kültürel hikâyelerini (Yazılı- Sözlü), korumalarına ve geliştirmelerine olanak sunulması önerilir.

KAYNAKÇA

- Agnew, J. (1987). *Place and Politics: The Geographical Mediation of State and Society*, Boston: Allen & Unwin.
- Akbaş E. (2012). Göçmenler Arasındaki Ağların Dönüşümü: Göçmen sivil toplum örgütlerinin yeni komisyonu. S.Gülfer ıhlamur-öner, N. Aslı Şirin Öner (Der.) *Küresel çağında göç: Kavramlar, tartışmalar*, içinde. İstanbul: İletişim.
- Aker, T., Ayata, B., Özeren, M., Buran, B., & Bay, A. (2002). Zorunlu iç göç: Ruhsal ve toplumsal sonuçları. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 3(2).
- Akis, Y. (2012). Uluslararası zorunlu göç literatüründe toplumsal cinsiyet: Başlıca yaklaşımlar ve eleştiriler. S.Gülfer ıhlamur-öner, N. Aslı Şirin Öner (Der.) *Küresel çağında göç: Kavramlar, tartışmalar*, içinde. (s.386-387). İstanbul: İletişim
- Aksoy Y., Ergin N. (2009). Kentleşme ve yeşil alan sorunu üzerine bir araştırma: İstanbul kenti Bakırköy ilçesi örneği. *Tübay Bilim Dergisi*, 2(4),.426-438.
- Aşkın D. (2014). *Göçmen gençlerde kültürel dönüşüm üzerine sosyolojik bir analiz: İnegöl huzur mahallesi örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Altonji J., Blank R. (1999). Race and gender in the labor market. Orley Ashenfelter and David Card, (eds.), *Handbook of Labor Economics* içinde. Vol. (3).
- Anzaldua, G. (1987). Borderlands/la frontera the new mestiza. *Küreselleşme ve Kültür içinde* (s.200) (çev:A. Eker), San Francisco: Aunt Lute Books
- Anzaldua G. (1990). How to tame a wild world russel ferguson. Martha Gever, Trinh T. Minh-ha and Cornel West (Eds.), *Out There, Marginalization and Contemporary Cultures* içinde, Cammbridge: MIT Press.
- Ayata, A., G. (1991). Gecekondularda kimlik sorunu, dayanışma örüntüleri ve hemşehrilik. *Toplum ve Bilim*, 51-52, 89-101.
- Balcioğlu, İ. (2007). *Sosyal ve psikolojik açıdan göç*. İstanbul: Elitkültür

- Ballartla, R. (1987). The political economy of migration: Pakistan, Britain, and the middle east J. Eadas (ed.) *Migrants, workers, and the social order içinde*. London: Tavistock.
- Bauman, Z. (1998). *Sosyolojik düşünmek*. (Çev: Abdullah Yılmaz). İstanbul: Ayrıntı
- Bell, M., Muhiddin, S. (2011). Comparing internal migration between countries using Courgeau'sk. *Population Dynamics and Projection Methods içinde*. (s.141–164).
- Billiet J., Vd. (2014). The relationship between ethnic threat and economic insecurity in times of economic crisis: *Analysis of Eupleean Social Survey Data*. (22), 135-161.
- Borjas, G. (1990). *Friends or strangers: The impact of immigrants on the U.S economy*. Newyork: Basic Boks
- Büyüköztürk, Vd. (2013). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem/ Akademi
- Callinicos, A. (2007). *Toplum kuramı: Tarihsel bir bakış* (çev: Yasemin Tezgiden). İstanbul: İletişim
- Castells, M. (1977). *The urban question*. London: Edward Arnold Press.
- Castles, S., Miller, M. J. (2008). *Göçler çağı: Modern dünyada uluslararası göç hareketleri* (Çev: B. Uğur Bal, İbrahim Akbulut) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Clifford, J. (1992). Travelling cultures. Lawrance Grossberg, Cary Nelson ve Paula Treichler (der.), *Cultural Studies içinde*. (s. 101).
- Çelik, F. (2007). Türkiye’de iç göçler: 1980-2000. *Erciyes Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 1 (22), 87-109.
- De Certaeu, Michel (1998). The practice of everyday life, *Göç, Kültür, Kimlik içinde*. (s. 29). (Çev: Berkeley), İstanbul: Ayrıntı.
- Devlet İstatistik Kurumu. (1993). 1990 Genel Nüfus Sayımı. Ankara.
- Dil, K. (2015). Göç olgusuna göçmenlerin deneyimleri üzerinde bakmak. *İdeal Kent* (15), 153.

- Ekiz, D. (2003). *Eğitimde araştırma yöntem ve metotlarına giriş*. Ankara:Anı Yayıncılık.
- Erder, S. (1996). *İstanbul'a bir kent konu*. İstanbul: İletişim
- Erder, S. (1998). Yerinden Edilme ve Sosyal dışlanma: İstanbul ve Diyarbakır'da zorunlu göç mağdurlarının yaşadıkları sorunlar. *Zorunlu göç ile Yüzleşmek: Türkiye'de Yerinden Edilme Sonrası Vatandaşlığın İnşası*. içinde (. s. 220-237). İstanbul: Tesev Yayınları
- European Commission (1992). Towards a Europe of Solidarity. Brussels, Communication from the Commission 542. Brussels.
- Faist, T. (2003). Uluslararası ve ulus aşırı toplumsal alanlar. (Faist'en aktaran Yalçın, 2017) Ankara: Pharmakon
- Güllüoğlu, F. (2012). Göç olgusunun ekonomi-politiği ve uluslararası göç kuramları üzerine bir değerlendirme. Fethi GÜNGÖR (Der.) *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*. (4).
- Güvenç, B. (1996). *Türk kimliği. Kültür tarihinin kaynakları*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Harvey, D. (2002). Sınıfsal yapı ve mekânsal farklılaşma kuramı. Ayten Alkan, Bülent Duru (Ed.), *20. Yüzyıl Kenti içinde*. İstanbul: İmge.
- Hunter, L. (2005). Migration and environmental hazards. *Population and Environment*, 26(49), 273-302.
- HÜNEE. (2006). *Türkiye göç ve yerinden edilmiş nüfus araştırması*. Ankara: İsmat.
- Işık, Ş. (2005). Türkiye'de kentleşme ve kentleşme modelleri. *Ege Coğrafya Dergisi*. (14), 57-71.
- İlgin, C., Hacıhasanoğlu, O. (2006). Göç-aidiyet ilişkisinin belirlenmesi için model: Berlin / Kreuzberg örneği. *İTÜ Dergisi/a* 5(2), 59-70.

- İşbir, E. G. (1982). *Kentleşme metropolitan alan ve yönetimi*. Ankara: Aitia.
- Kaygalak, S. (2001).Yeni kentsel yoksulluk, göç ve yoksulluğun mekânsalyoğunlaşması: Mersin Demirtaş mahallesi örneği. *Praksis*. 2, 141.
- Kelly, P. (2002). Introduction: Between culture and equality. P. Kelly (ed.). *Multiculturalism Reconsidered içinde*. (s. 1- 17). U.K.: Polity Press.
- Kurban, D. ve Yeğen, M. (2012). *Adaletin Kıyısında: Zorunlu göç sonrasında devlet ve Kürtler/5233 sayılı tazminat yasası'nın bir değerlendirmesi - van örneği hakkında rapor*. İstanbul: Tesev Yayınları.
- Kümbetoğlu B. (2012). Göç çalışmalarında 'nasıl' sorusu. S.Gülfer İhlamur-Öner ve N. Aslı Şirin Öner (Der.) *Küreselleşme çağında göç: Kavramlar, tartışmalar içinde*. (s. 49-85). İstanbul: İletişim.
- Laussen, Jan, and Leo Lucassen (1997). Migration,migration history,history: Old paradigms and new perspectives. Jan Lucassen and Leo Lucassen,(eds.), *Migration, migration history içinde*. pp. 9-38 Bern: Peter Lang.
- Lefebvre, H. (1991). *The production of space*, United Kingdom: Blackwell Publishing
- Marshall, G. (1994). *The concise oxford dictionary of sociology*. New York: Oxford
- Messer M., Schroder R., Wodak R., (2012). *Migration: Interdisciplinary perspectives* Messer at al. (eds.) New York: Springer.
- Munro, J.M. (1974). Migration in Turkey. *Economic Development and Cultural Change*, 22 (4).
- Nahya, Z., N. (2011). İmgeler ve ötekileştirme: Cadılar, yerliler, Avrupalılar. *Atılım Sosyal Bilimler Dergisi*. 1(1), 27-38.
- Nail, T. (2015). The figure of migrant. CA: Stanford University Press (Nail'den aktaran Yalçın, 2017). *Göç psikolojisi içinde*. Ankara: Pharmakon yayınevi.

- Neuman, W. L. (2012). *Toplumsal araştırma yöntemleri: Nitel ve nicel yaklaşımlar* (Çev: S. Özge). (5. Baskı). Ankara: Yayın Odası Yayınları.
- Olzak, S. (1992). *The Dynamics of ethnic competition and conflict*. Stanford: Stanford University Press.
- Öner I., G., Öner Ş.A. (2012). *Küreselleşme çağında göç: Kavramlar, tartışmalar*, İstanbul: İletişim.
- Özbay, F. (2015). *Dünden bugüne aile, kent ve nüfus*. İstanbul: İletişim.
- Özkul, D. (2012). Ulus-ötesi göç: Uluslararası göç yazınında yeni bir paradigma. S.Gülfer İhlamur-Öner ve N. Aslı Şirin Öner (Der.) *Küreselleşme çağında göç: Kavramlar, tartışmalar, içinde*. (s.483-500). İstanbul: İletişim.
- Papastergoadis, N. (1999). *The turbulence of migration*. U.K.: Polity Press
- Ravenstein, E. G. (1889). The laws of migration. *Journal Of The Royal Statistical Society*. 52 (2), pp.241- 305.
- Saraçoğlu, C. (2012). *Şehir, orta sınıf ve Kürtler: İnkârdan “Tanıyarak dışlama”ya*. (2. Baskı) İstanbul: İletişim Yayınları
- Sert, D. Ş. (2012). Uluslararası göç hareketlerinin tarihsel ve kuramsal değerlendirmesi. S.Gülfer İhlamur-Öner ve N. Aslı Şirin Öner (Der.) *Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, tartışmalar içinde* (s. 29-40) İstanbul: İletişim
- Speare, A. Jr. (1974). Residential satisfaction as an intervening variable in residential mobility. *Demography*, 11(2), s. 173- 188.
- Stevenson, N. (2008). *Medya kültürleri: sosyal teori ve kitle iletişimi* (çev: Göze Orhon, Barış Engin Aksoy) Ankara: Ütopya.
- Tanfer, K. (1983). Internal migration in Turkey: Socio-economic characteristics by destination and type of move, 1965-70. *Studies in Comparative International Development*, winter.
- Tekeli, İ. (1975). Göç teorileri ve politikaları arasındaki ilişkiler. *ODTÜ Mimarlık Fak. Dergisi*. 1(1), s. 153-176.

- Tekeli, İ (1977). *Piyasa Koşulları İçinde Tarımda Modernizasyonun Türkiye'nin Kırsal Yapısında Yarattığı Dönüşümler: Bağımlı Kentleşme, hakkında rapor*. Ankara: Mimarlar Odası.
- Massey Vd. (1993). Theories of international migration: A review and appraisal. *Population and Development Review*, 19(3) pp. 431-466.
- Thomas, R. M. (1998). *Conducting educational research: A comparative view*. West Port: Bergin & Garvey
- Todaro, Michael. P. (1969) A model of labor migration and urban unemployment in less developed countries. *The American Economic Review*, (59) pp. 138-48.
- Tomlinson, J. (2004). *Küreselleşme ve kültür*. (Çev: A. Eker). İstanbul: Ayrıntı. s. 34.
- Tsegai, D. (2007). Migration as a household decision: What are the roles of income differences? insights from the volta basin of ghana. *The European Journal of Development Research*, 19(2), s. 305-326.
- Weber, M. (2010). *Şehir: Modern kentin oluşumu*. (Çev: M. Ceylan) İstanbul: Yarn
- Weber, M. (2013). *Bürokrasi ve otorite*. (Çev: B. Akın) Ankara: Adres
- Weeks, R. J. (1994). *Population: An introduction to concepts and issues*. (Updated fifth edition). USA: Wadsworth Publishing Company
- Wirth, L. (2002). Bir yaşam biçimi olarak kentleşme. (Der. ve çev: Bülent Duru ve Ayten Alkan) *20.Y.Yıl Kenti içinde*. (s. 77-106). İstanbul: İmge.
- Yakar, M., Yazıcı, H. (2009). Afyonkarahisar Kentinde Göçlerin Seçkinlik Yaklaşımı ile Analizi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edb. Fak. Sosyal Bilimler Dergisi*. (20). s. 155-171.
- Yakar M. (2013). Türkiye'de iller arası net göçlerle sosyo-ekonomik gelişmişlik arasındaki ilişkinin coğrafi ağırlıklı regresyon ile analizi. *Ege Coğrafya Dergisi*. 22(1) s. 27-43.

- Yalçın, M., G. (2017) *Göç psikolojisi*. Ankara: Pharmakon yayınevi
- Yörükan, A. (2005). *Şehir sosyolojisinin ve insan ekolojisinin teorik temelleri*. Ankara: Nobel
- Yükseker, D. (2008). Yerinden Edilme ve Sosyal dışlanma: İstanbul ve Diyarbakır'da zorunlu göç mağdurlarının yaşadıkları sorunlar. *Zorunlu göç ile Yüzleşmek: Türkiye'de Yerinden Edilme Sonrası Vatandaşlığın İnşası*. (2.Baskı). E. Kalaycıoğlu, E. Ege (Der.). s. 220-237. İstanbul: Tesev Yayınları.
- Yükseker, D. (2012) Kürtlerin yerinden edilmesi ve sosyal dışlanma: 1990'lardaki zorla göç sonuçları. S.Gülfer İhlamur-Öner ve N. Aslı Şirin Öner (Der.) *Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar İçinde* (s. 233-261). İstanbul: İletişim.
- Waters C. M., Eschbach K. (1995). Immigration and ethnic and racial inequality in the United States. *Annual Review of Sociology* (21), s. 419-446.
- Zelinsky, W. (1971). The hypothesis of the mobility transition. *Geographical Review*, (61). s. 219-249.

E-KAYNAKLAR

- Alexander, M. L. (2005). Social inclusion, social exclusion and social closure: What can we learn from studying the social capital of social elites? <http://www.engagingcommunities2005.org/abstracts/Alexander-Malcolm-final.pdf> (Erişim Tarihi:19.01.2014).
- Angelini V., Casi L. and Corazzini L. (2014). *The life satisfaction of immigrants: Does cultural assimilation matter?*. Jürgen Schupp, Gert G. Wagner (Eds.).https://www.diw.de/documents/publikationen/73/diw_01.c.464635.de/diw_sp0654.pdf (Erişim Tarihi: 22.11.2017).
- Bell, vd. (2013) Cross-national comparisons of internal migration: An update on global patterns and trends. *Population Division Technical Paper* No. 2013/1, Newyork: United Nations. <http://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/technical/TP2013-1.pdf> (Erişim Tarihi: 28.11.2017).
- Castles, S., Korac, M., Vasta, E. ve Vertovec, S. (2002). *Integration: Mapping the field hakkında Britanya İçişleri bakanlığı için yazılmış rapor*. nationalarchives.gov.uk/20110218135832/.../rdsolr2803.doc (Erişim Tarihi: 29.06.2015).
- Courgeau, D., Muhiddin, S., Bell, M. (2012). Estimating changes of residence for cross-national comparisons. *Population* 67(4), s. 631-651. http://www.cairnint.info/article.php?ID_ARTICLE=E_POPU_1204_0747 (Erişim Tarihi: 29.11.2017).
- Es, M., Ateş, H. (2008). Kent yönetimi, kentlileşme ve göç: Sorunlar ve çözümleri-I www.yerelsiyaset.com (Erişim Tarihi: 21.12.2014).
- Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla. (2014). IV. çeyrek: Ekim - Aralık, 2013 <http://www.tuik.gov.tr>. (16191), (Erişim Tarihi: 18.01.2015).
- Işık, ř. (2009). Türkiye’de eğitim amaçlı göçler. *Coğrafi Bilimler Dergisi CBD* 7 (1), s.27-37. <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423874703.pdf> (Erişim Tarihi: 30.11.2017).

Kurtoğlu, A. (2005). Mekânsal bir olgu olarak hemşerilik ve bir hemşerilik mekânı olarak dernekler. *European Journal of Turkish Studies* <http://ejts.revues.org/375> (Erişim Tarihi: 29.11.2015).

Lapeyre, F., Bhara, A. (2017). Social Exclusion: Towards an Analytical and Operational Framework. *Development and Change* (28) UK: Blackwell Publishers Ltd. http://natlex.ilo.ch/wcmsp5/groups/public/-ed_dialogue/-actrav/documents/meetingdocument/wcms_161351.pdf (Erişim Tarihi: 23.02.2018).

Massey, D. Vd. (1993) Theories of international migration: A review and appraisal. *PopulationandDevelopmentReview*19(3).<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.667.4527&rep=rep1&type=pdf> (pp. 431-466) (Erişim Tarihi: 19.11.2017).

Massey Vd., (2014). Uluslararası göç kuramlarının bir değerlendirmesi: Massey göç kuramları, (Çev: S. Dedeoğlu, B. Oskay, Ç. Özbek, İ. Sirkeci, M. Murat Yüceşahin) 1(1), s. 11-46| e-ISSN: 2054-7129 www.gocdergisi.com (Erişim Tarihi: 22.11.2017).

Sakarya Valiliği İl Brifingi. (2013). <http://www.sakarya.gov.tr>. (Erişim Tarihi: 01.03.2015)

Şeker, B.D. (Tarihsiz). Göç, kültürleşme ve uyum. www.goc.gov.tr. (Erişim Tarihi: 21.11.2014).

Türkiye’de Göç İstatistikleri, www.tuik.gov.tr/preTabloArama.do (Erişim Tarihi: 20.11.2017).

TÜİK. (2017). Nüfus ve konut araştırması. http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=11&KITAP_ID=276. (Erişim Tarihi: 20.11.2017).

UNESCO. (1982). Mexico city declaration on cultural policies. http://portal.unesco.org/culture/en/ev.phpURL_ID=12762&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html (Erişim Tarihi: 23.09.2015).

United Nations (2013). Trends in international migrant-stock: Population division
Department of Economic and Social Affairs'de sunulan bildiri.
<http://www.un.org/en/development/desa/population/> (Erişim Tarihi:
12.07.2015).

EK-1. Anket Soruları

**Göçmenlerin Yaşam Memnuniyetleri, Göçmenlere Yönelik
Sosyal Dışlanma Ve Ayrımcılık İle İlgili Görüşleri Ve
Göçmenlerin Kentle Uyumla İlgili Düşünleri
Anket Formu**

Değerli Katılımcı,

Bu anket Anadolu Üniversitesi Sosyoloji Yüksek Lisans tezinde kullanılmak üzere, Göçmenlerin yaşam memnuniyetleri, göçmenlere yönelik sosyal dışlanma ve ayrımcılık ile ilgili görüşleri ve göçmenlerin kentle uyumla ilgili düşüncelerini incelemek amacıyla hazırlanmıştır. Çalışmamızda kimlik bilgileriniz sorulmayacak ve anonim olarak vereceğiniz anket yanıtları sadece araştırma kapsamında kullanılacaktır. Yanıtlarınızı dürüstlükle vermeniz, araştırmanın bilimsel niteliği açısından önem taşımaktadır.

Bu çalışmada ele alınan “sosyal dışlanma ve ayrımcılık” kavramları, göçmenlerin toplumda, iş yerlerinde ve yerleştikleri yerlerde yerleşiklerin kendilerine yaklaşımlarını ve ilişkilerini kapsamaktadır.

Katılımınız için teşekkür ederiz.

Araştırma Yürütücüsü
Doç. Dr. Fuat Güllüoınar

Araştırmacı
Nazım Işık

I.BÖLÜM KİŞİSEL BİLGİLER			
1.Doğum yeriniz			
2.Cinsiyetiniz			
A-Kadın ()	B-Erkek ()	0	
3- Şu anda yaşadığınız yer			
A-Güneşler Sakarya-Adapazarı ()	B-Küpçüler Sakarya-Erenler ()		
4. Ne zaman Göç Ettiniz?			
5.Medeni Durumunuz			
A-Evli ()	B. Bekâr ()	Dul ()	D. Diğer ()
6.Yaşınız			
A. 18-25 yaş ()	B. 26-33 yaş ()	C. 34-41 yaş ()	D. 42-49 yaş ()
E. 50 yaş ve üzeri ()			
7.Eğitim durumunuz?			
A. İlköğretim ()	B. Ortaöğretim ()	C. Yüksek Okul ()	D. Fakülte (Lisans) ()
E. Yüksek Lisans ve üstü ()			
8.İş durumunuz			
A-Kamu çalışanı ()	B-İşçi ()	C-Vasıfsız işçi ()	D-Diğer ()
9-Hangi iş alanında çalışmaktasınız?			
A-İnşaat ()	B-Yemek hizmetleri ()	C-Eğitim ()	D-Diğer ()
10-Kaç yıldır Sakarya'da yaşamaktasınız?			
A. 0-5 yıl ()	B. 6-10 yıl ()	C. 10-15 yıl ()	D. 16 ve üstü ()
11-Gelir durumunuz			
A-500-1000 ()	B-1000-1500 ()	C-1500-2000 ()	D-2000 VE ÜSTÜ ()
12-Göç etme nedenleri			
A-Ekonomik ()	B-Siyasi (zorunlu) ()	C-doğal afetler () (zorunlu)	D-Diğer nedenler ()
13.Ailede genellikle hangi dille iletişim kuruyor ve kendinizi daha iyi ifade edebiliyorsunuz?			
A-Türkçe	B-Kürtçe	C-Diğer	
14.Sizce kişinin kendi kimliğini tanımlamasında hangi özelliği önce gelir?			
A-Etnik köken	B-Din	C-siyasi düşünce	D-diğer

Lütfen aşağıdaki ifadeleri yerine getirme sıklığınızı işaretleyiniz

II. BÖLÜM

Madde No	Memnuniyet İfadeleri	Memnuniyet Derecesi		
		katılıyorum	katılmıyorum	Fikrim yok
		1	2	3
1	Sakarya’da bulunmaktan memnunum			
2	Sakarya’da kendimi özgür hissediyorum			
3	Kendimi özgürce ifade edebiliyorum			
4	Anadilimi özgürce konuşabiliyorum (varsa Türkçe dışında başka bir dil)			
5	Sakarya’da çalıştığım yerde dışlandığımı hissediyorum			
6	Sakarya’da oturduğum mahallede dışlandığımı hissediyorum			
7	Sakarya’da kendi kültürümü rahatça yaşayabilirim (dil, gelenek, görenek)			
8	Sakarya’daki yaşama ve toplumsal hayata uyum gösterebiliyorum			
9	Ekonomik olarak bağımsız hissediyorum			
10	Mahalledeki insanlarla sağlıklı iletişim kurabiliyorum			
11	Farklı etnik yapımdan dolayı dışlandığımı hissediyorum			
12	Buradaki sosyal yaşantı bana göre değildir			
13	Hemşerilerimle aynı yerde oturmak isterim			
14	Burada kendimi boşlukta hissediyorum			

15	Memleketime geri dönüş yapmayı düşünüyorum			
16	Önceden sahip olduğum geleneksel yaşantımı burada devam ettirebiliyorum			
17	Kendi özgün kültürümü burada devam ettirebilecek destek ve ortama sahibim			
18-	Yakın bir zamanda başka bir yere göç etmeyi düşünüyorum			
19	Kültürünüzün sizden sonraki kuşaklara aktarımı önemli mi? (gelenek-görenek, anadil, din-inanç, mezhep)			
20	Yemek kültürümün sonraki kuşaklara aktarımı önemlidir.			
21	Gelenek ve göreneklerimizin sonraki kuşaklara aktarımı önemlidir.			
22	Kentin kültürüne ayak uydurmak gerekir			
23	Din hayatım için önemlidir			
24	Dini inanç olarak burada kendimi farklı hissetmiyorum			
25	Geldiğim yerdeki akrabalık ilişkilerini burada da aynı sıklıkta devam ettirmekteyim.			
26	Daha önce mensubu olduğum grup, aşiret ilişkilerini burada da devam ettirmekteyim.			
27	Şimdiki ekonomik durumum önceki zamana göre daha iyi durumda			
28	Ekonomik durumum iyi olursa başka daha güzel bir yere taşınmayı düşünüyorum.			
29	Çocuğumun daha iyi bir eğitim alması benim için önceliklidir			
30	Eşimle beraber kültürel etkinliklere (Tiyatro, sinema, sempozyum, konferans, konser vb.) katılabiliyorum.			
31	Göç sonrası buraya yerleştikten sonra farklı kimlik, etnik ve kültür yapısına sahip insanlara daha hoşgörülü bakıyorum.			
32	Kendimi artık buralı hissediyorum.			
33	Kadının esas görevi ev işleri ve çocuklarının bakımındır.			

34-Sizce hangi gelenekleriniz yeni kuşaklara aktarılmalıdır? Bir kaç örnek verebilir misiniz?

35-Burada hangi geleneklerinizi kaybettiğinizi düşünüyorsunuz? Neden?

36- Geldiğiniz yere geri d6nmek ister misiniz? Neden?

37- Evetse, Kaç yıl içinde geldiğiniz kente d6nmeyi planlıyorsunuz?

Ek 2. Yarı-yapılandırılmış Görüşme Soruları

Göç, Kültür Ve Kimlik Üzerine Sosyolojik Bir Analiz

Değerli katılımcı,

Bu çalışma Anadolu Üniversitesi Sosyoloji Yüksek Lisans tezinde kullanılmak üzere, göçmenlerin yaşam memnuniyetleri, göçmenlere yönelik sosyal dışlanma ve ayrımcılık ile ilgili görüşleri ve göçmenlerin kentle uyumla ilgili düşüncelerini incelemek amacıyla hazırlanmıştır.

Katılımınız için teşekkür ederiz.

Araştırma Yürütücüsü
Doç. Dr. Fuat Güllüpnar

Araştırmacı
Nazım Işık

Yarı Yapılandırılmış Mülakat No:

Tarihi:

Yapıldığı Yer:

Görüşme Soruları

1. Bize kendinizden bahseder misiniz?

☐ Buraya nereden geldiniz? Kent veya kırsal bölge olarak belirtir misiniz?

☐ Kaç yaşındasınız?

☐ Kaç yıldır buradasınız?

☐ Öğrenim durumunuzu belirtir misiniz?

2. Hayatınızdan memnun musunuz?

☐ Ekonomik durumunuz nasıl bu durumdan memnun musunuz? Memnun değilseniz nedenlerini söyler misiniz?

☐ Hayat şartlarınızdan memnun musunuz? ‘Evet’ ise neden? ‘Hayır’ ise ne olursa memnun olursunuz?

☐ Bir işte çalışıyorsanız, ne iş yaşıyorsunuz?

☐ Göç etmeden önce ne iş yapıyordunuz?

3. (Erkek için) eşiniz çalışıyor mu?

- ☐ Kadınların dışarıda çalışması konusu da ne düşünüyorsunuz?
- ☐ Hangi durumda kadınların dışarıda çalışmasını uygun görürsünüz?

4. Buraya yerleşmenizde kim etkili oldu? Neden?

- ☐ Kendinizi daha çok nerde ve hangi ortamda güvende hissediyorsunuz?
- ☐ Sakarya’da küpçüler veya Güneşler dışında bir yerde yaşamak ister misiniz?
- ☐ Bu mahallede kendinizi rahat hissediyor musunuz?
- ☐ Bu mahallede diğer mahallelere göre hayatınızı zorlaştıran veya kolaylaştıran şeyler nelerdir?

5. Kendi memleketinize geri dönme konusunda ne düşünüyorsunuz? Yada düşündünüz mü?

- ☐ Hiç “Ben buraya ayak uyduramadım” diyerek memleketinize dönmeyi düşündünüz mü? Neden?

6. Burada en çok kiminle arkadaşlık kuruyorsunuz? Arkadaşlık kurduğunuz bu insanların hangi özelliklerini göz önünde bulunduruyorsunuz?

- ☐ Sizi bu insanlar ile arkadaşlık kurmaya sevk eden nedir?
- ☐ Sosyal ilişkilerden en çok önem verdiğiniz özellik nedir?

7. Burada en çok kiminle arkadaşlık kuruyorsunuz? Arkadaşlık kurduğunuz bu insanların hangi özelliklerini göz önünde bulunduruyorsunuz?

- ☐ Sizi bu insanlar ile arkadaşlık kurmaya sevk eden nedir?
- ☐ Sosyal ilişkilerden en çok önem verdiğiniz özellik nedir?

8. Sakarya’ya uyum sağladığınızı düşünüyor musunuz? Bu açıdan yerli halk ile aranızda bir fark görüyor musunuz?

- ☐ Yerli halk ile sizin hayata bakışınız, davranışlarınız arasına bir fark var mı varsa nedir?
- ☐ Sakarya’da yerli insanlarına benzemeli misiniz? Beraber yaşamak için ne yapmak gerekiyor?
- ☐ Sakarya’da yerli halkının en çok eleştirdiğiniz veya beğendiğiniz kültürü/davranışları nedir?

☐ Anne babanızın buraya uyum sağladığınız düşünüyor musunuz?

9.Sakarya’da kendinizi nasıl hissediyorsunuz? Burayı kendi memleketiniz olarak görüyor musunuz?

☐ Sakarya’da serbestçe kendi dilinizi (Türkçe dışındaki anadil) konuşabileceğinizi düşünüyor musunuz?

10. Sakarya’da yerleşik durumundakilerin size olan bakışlarını nasıl değerlendiriyorsunuz?

☐ Yerli halk ile olan ilişkileriniz nasıl ve bu ilişkiden memnun musunuz?

☐ Sizi küçük gördüklerini veya dışladıklarını düşünüyor musunuz?

☐ Sakarya’da yerleşik halkı sizin en çok hangi kültürünüzü beğenmediğini/eleştirdiğini düşünüyorsunuz?

☐ Size karşı önyargılı olduklarını düşünüyor musunuz?

☐ Sakarya’da yerleşik halkla ilgili en çok eleştirdiğiniz veya beğendiğiniz kültürü/davranışları nedir?

11. Sakarya’da yaşayan yerli insanların size olan bakışlarını nasıl değerlendiriyorsunuz?

☐ Size karşı önyargılı olduklarını düşünüyor musunuz?

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: Nazim Işık

Yabancı Dil: İngilizce, Almanca

Doğum Yeri ve Yılı: Özalp/Van

E-Posta: mitragokyuzu@hotmail.com

Eğitim ve Mesleki Geçmişi: 2001, Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Yabancı Diller Bölümü, İngilizce Dili Öğretmenliği

2001'den beri Milli Eğitim Bakanlığı çeşitli kurumlarında öğretmenlik yapmaktayım.

